

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**SURİYELİ KADIN ÖĞRENCİLERİN SOSYAL DIŞLANMA
DENEYİMLERİ: MERSİN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Günay ŞAHİN

Sivas

Ocak 2020

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**SURİYELİ KADIN ÖĞRENCİLERİN SOSYAL DIŞLANMA
DENEYİMLERİ: MERSİN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Günay ŞAHİN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Cemal YALÇIN

Sivas

Ocak 2020

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Sosyoloji
Tezin Başlığı : "Suriyeli Kadın Öğrencilerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri: Mersin Üniversitesi Örneği"
Savunma Tarihi : 06.12.2019
Danışmanı : Prof. Dr. Cemal YALÇIN

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Cemal YALÇIN

Üye : Doç. Dr. Recep ERCAN

Üye : Doç. Dr. Hatice KARAKUŞ

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Günay ŞAHİN tarafından hazırlanan "Suriyeli Kadın Öğrencilerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri: Mersin Üniversitesi Örneği" başlıklı tez, kabul edilmiştir. ..../..../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Doktora tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1. Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
2. Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
3. Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
4. Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

06./01./2020

Günay ŞAHİN

ÖNSÖZ

Öncelikle sabrından, anlayışından ve verdiği emeklerden dolayı tez danışmanım, hocam Prof. Dr. Cemal Yalçın'a teşekkür etmek istiyorum. Tez değerlendirme sürecinde yaptıkları katkılardan dolayı Doç. Dr. Hatice Karakuş Öztürk ve Doç. Dr. Recep Ercan'a teşekkür ediyorum.

Bununla birlikte tezimin bu aşamaya gelmesinde ciddi katkılarının olduğunu düşündüğüm, Suriyeli kadın katılımcılara çok teşekkür ediyorum.

Varlığını hayatımın her alanında hissettiğim, tez sürecinde eleştiri, görüş ve önerilerini paylaşarak ufkumu açan, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, araştırma boyunca motivasyonumun diri kalmasında öncülük eden biricik arkadaşım, Ümit Gürz'e sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum.

Son olarak, üzerimde büyük emeği olan annem ve babam, kardeşlerim, arkadaşlarım, öğretmenlerime bu tez vesilesiyle çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	4
1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	4
1.1 Araştırmanın Konusu.....	4
1.2 Araştırmanın Amacı	4
1.3 Araştırmanın Önemi	5
1.4 Araştırmanın Yöntemi	5
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.6 Çalışma Grubu.....	7
II. BÖLÜM	10
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1 Göç	10
2.1.1 Suriye’den Türkiye’ye Göç	14
2.2 Sosyal Dışlanma Nedir?	18
2.2.1 Sosyal Dışlanma Kavramının Gelişimi	20
2.2.2 Sosyal Dışlanmanın Çok Boyutluluğu	23
2.3 Sosyal Dışlanma İle İlgili Teoriler	27
2.3.1 Damga Kuramı	27
2.3.2 Göçmen İlişki Ağı Kuramı	29
2.3.3 Feminist Kuram	30
2.3.4 Kimlik ve Toplumsal Kimlik Kuramı	31
2.4 Suriyelilerin Hukuki Statüsü -Yasal Mevzuat İle İlgili Tanımsal Çerçeve	32
2.5 Toplumsal Cinsiyet ve Suriyeli Kadınlar	37
III. BÖLÜM	41

3. ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ	41
3.1 Temalar Ekseninde Suriyeli Sığınmacı Kadınların Göç Deneyimleri	41
3.1.1 Göçe İten Nedenler ve Genç Suriyeli Kadınların Göç Hikâyeleri	42
3.1.2 Türkiye’yi Tercih Sebepleri	44
3.1.3 Sosyal İlişki Ağı ve Dışlanma	45
3.1.4 Uyum Süreci.....	48
3.2 Sosyal Dışlanmanın Boyutları.....	50
3.2.1 Ekonomik Dışlanma	51
3.2.1.1 Genç Suriyeli Eğitimli Kadınların Gelecek Kaygısı.....	55
3.2.2 Mekânsal Dışlanma	56
3.2.2.1 Toplu Ulaşım Araçları ve Dışlanma	59
3.2.3 Kültürel Dışlanma	60
3.2.3.1 Dil	62
3.2.4 Politik Dışlanma	64
3.2.4.1 Suriyeli Kadınların ‘‘Haksızlığa’’ Karşı Tutumu	67
3.2.4.2 Türk Vatandaşlığı ve Hiyerarşi.....	69
3.2.4.3 Nefret Söylemi ve Dışlanma.....	71
3.3 Suriyeli Kadınların Göç Deneyimlerindeki Güçlü Yanlar	75
SONUÇ	78
KAYNAKÇA	86
EKLER.....	94
EK- 1 Sahadan Notlar.....	94
EK-2 Katılımcı Profilleri.....	99
EK-3 Görüşme Yönergesi	110
ÖZGEÇMİŞ.....	113

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
GK	:Geçici Koruma
GKK	:Geçici Koruma Kanunu
UK	:Uluslararası Koruma
BMMYK	:Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
YUKK	:Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
UMHD	:Uluslararası Mülteci Hakları Derneği
UNHCR	:United Nations High Commissioner for Refugees
Vb.	:Ve Benzeri
İŞİD	:Irak Şam İslam Devleti
İHEB	:İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
YÖS	:Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı
TÖMER	:Türkçe Öğretim Merkezi
TOEFL	:Test of English as a Foreign Language

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Tema 1-2 ve Kategorik İçerikleri.....	42
Şekil 2: Tema 3 ve Kategorik İçerikleri.....	51
Şekil 3: Tema 4 ve Kategorik İçerik	75

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Tanımlayıcı Katılımcı Profilleri 41

ÖZET

2011 yılının Mart ayında Suriye’de iç savaşın patlak vermesi, yüzlerce insanın ölmesi ya da ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalmasıyla sonuçlanmış, ardından birçok insan ülkesini terk ederek başka ülkelere sığınmıştır. Bu çalışmanın ana çerçevesini Suriyeli sığınmacı kadın öğrencilerin gündelik hayatta karşılaştıkları sosyal dışlanma pratiklerini sosyal dışlanmanın bütün boyutlarıyla anlamak ve bunun üzerinden tartışma yürütmek oluşturmaktadır. Araştırmada amaç, Suriyeli sığınmacı kadınların gündelik hayatta deneyimledikleri sosyal dışlanma pratiklerini “mağdurun gözüyle” anlamak ve Suriyeli kadınlara yönelik sosyal dışlanmayı görünür kılmaktır. Bu bağlamda Mersin’de üniversite okuyan 20 Suriyeli kadın sığınmacı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Göç, sosyal dışlanma ve kadın üçleminde ele alınan bu araştırma, eğitilmiş genç kadın sığınmacıların gündelik ilişkilene biçimlerinde karşılaştıkları dışlanma pratiklerine “ötekini gözüyle” bakmayı önemli bir yere koymaktadır. Yine bu bağlamda nitel veriler araştırmanın kendi kapsamı çerçevesinde yorumlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Göç, sığınmacı kadınlar, sosyal dışlanma, gündelik hayat, sosyal dışlanmanın boyutları

ABSTRACT

The outburst of civil war in Syria in March 2011 led to the death of hundreds of people or to the threat of dying. Because of this, great numbers of people left the country and sought refuge in other countries. The core of this study relies on the effort to understand the social exclusionary practices faced by Syrian female students by exploring social exclusion in all its dimensions and to be able to discuss them. The aim of the study has been defined as understanding the social exclusionary practices experienced by Syrian female students through the “eyes of the victim” and making the social exclusion towards Syrian women visible. For this aim, in-depth interviews have been conducted with 20 Syrian asylum-seekers who are students at the Mersin University. At the intersection of migration, social exclusion and woman, this study gives a special meaning to assume the “other’s gaze” regarding the exclusionary practices witnessed by young female student asylum-seekers in their everyday lives. In this regard, qualitative data has been analysed in the framework of this study.

Keywords: Migration, asylum-seeker women, social exclusion, everyday life, dimensions of social exclusion

GİRİŞ

2011 yılında Suriye’de çıkan iç savaş nedeniyle birçok insan ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. İlk kaçış noktaları Suriye’nin çevre ülkeleri olan Lübnan, Irak, Ürdün ve Türkiye olmuştur. Türkiye bu süreçte açık kapı politikasıyla şu anda (25. 12. 2019 tarihi itibarıyla) nüfusu 3.571.030’u bulan sığınmacıya ev sahipliği yapmıştır. Özellikle sınır bölgeler Suriyeli nüfus sayısının en fazla olduğu şehirleri oluşturmakta, bunlardan biri de 207. 680 sığınmacının yaşam alanı olan Mersin şehri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sığınmacılar için en başat problem ulusal ve uluslararası zeminde temel hakların güvencesi niteliğinde olan statü belirsizliği sorunudur. Türkiye kitlesel olarak sınırlarına dayanan Suriyeli sığınmacıları öncelikle misafir olarak, statülerine yönelik belirsiz bir kavramla, kabul etmiş ardından Geçici Koruma kapsamında bazı haklar tanımıştır. Geçici korumanın unsurları, açık kapı politikasıyla ülkeye kabul, geri göndermeme ve bazı temel ve acil ihtiyaçları erişim çerçevesinde düzenlenmiştir. Ancak bu “geçicilik” durumu sosyal hayata entegrasyonu zorlaştıran bir belirsizliği doğurmuş ve Suriyeli sığınmacılar güncel-siyasal alanın hedefi haline gelmiştir.

Zorunlu göçe tabi olan sığınmacıların azımsanamayacak bir bölümünü çocuklar, gençler ve kadınlar oluşturmaktadır. Göçün zoraki boyutu herkes gibi Suriyeli genç kadınları da derinden etkilemiş, bu genç kadınlar sosyal dışlanmanın bütün boyutlarıyla yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Çünkü göç, sosyal dışlama-dışlanma pratiklerini de içinde barındıran uzun soluklu bir süreçtir aslında. Göçü deneyimleyen kadınlar, hayatlarına devam etmeye çalışırken geride bıraktıkları ve yeniden keşfettikleri bir toplumsal gerçeklikle aidiyetlik karmaşasında var olmaya çalışırlar. Kimlikleri daha da önemlisi toplumsal kimlikleri, kimileri için dışlanmanın bir sebebi olabilmektedir. Bir zamanlar ait oldukları kültürel, sosyal, sınıfsal gerçeklik göç ettikleri ülkelerdeki çoğunluk tarafından bir problem haline dönüşür. “Suriyeli kimliği” hayatlarının her alanında; çalışma hayatında, eğitim hayatında, sosyal ilişkilene biçimlerinde, devlet ilişkilerinde, uyum süreçlerinde, yani gündelik hayatın bütün alanlarında yerleşik çoğunluk tarafından bir etiket oluverir. Bu çalışma “etiketlenme ve damgalanma” sürecinin sonucu olarak ortaya çıkan

sosyal dışlanma pratiklerini genç eğitimli Suriyeli kadınların gündelik deneyimlerinde nasıl yorumladığı üzerine yoğunlaşmaktadır. Odaklanılan grubun kadın olmasının sebebi ise Feminist tartışmada yer alan “Peki ya kadınlar ne diyor?” sorusuna göçü birebir deneyimleyen kadınlar ile birlikte cevap aramaktır. Ayrıca damgalama, göçmen ilişki ağı, kimlik ve toplumsal kimlik kuramlarından yararlanılmıştır.

Bununla birlikte sosyal dışlanma, temel haklar bağlamında da ele alınması gereken, toplumsal ve siyasal yapının eşitsizliği üretmedeki rolünün ne olduğuna kadar uzanan süreci bütünsel bir perspektiften bakmayı zorunlu kılar. Bazı dezavantajlı gruplar; üzerinde tartışılan konu bağlamında baktığımızda Suriyeli kadınlar, kendilerini tehdit olarak gören ve damgalayan çoğunluğa karşı bazı stratejik taktikler geliştirebilmektedir. Dezavantajlılar gruba ya da çoğunluğa dahil olabilmek için, kamusal alandaki davranışlarında, giyim kuşamlarında, konuşma dillerinde değişikliğe giderek çoğunluğa uyar. Dolayısıyla karşılaşma alanlarında “iyi yönlerini” yani toplumca kabul gören yönlerini sergilemeye çalışırlar. Burada Goffman’ın damgalama kuramında yer alan “benliğin sunumu ve stratejik taktikler” yaklaşımından bahsetmek mümkündür.

Çeşitli dayanışma ağlarıyla (göçmen ilişki ağları gibi) sosyal dışlanmanın bütün boyutlarıyla (ekonomik, siyasal, mekânsal, politik) baş etmeye çalışan Suriyeli kadınlar, Türkiye’de geçirdikleri zaman boyunca kendilerine yönelik ayrımcılığa karşı savunmasız kalabilmekte ve yaşam alanlarının sınırlılıkları içinde, yolda, otobüste, okulda, mahallede, devlet kurumlarında dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Bu durum, zorunlu bir göçe tabi olan sığınmacı kadınların haklar temelinde eşit ve barış içinde yaşamasını zorlaştırarak bir küskünler grubuna dönüştürmektedir. Cemaatleşmenin, gruplaşmanın, ayrışmanın temelini atan dışlama pratiği toplumsal bir kötülük doğurmaktadır. Göç, sosyal dışlanma ve kadın üçleminde ele alınan bu konu eğitimli genç kadın sığınmacıların gündelik ilişkilenme biçimlerinde karşılaştıkları dışlanma pratiklerine “ötekinin gözüyle” bakmayı önemli bir yere koymaktadır. Nitel çalışmanın bir ürünü olan bu araştırma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, metodolojiye ilişkin bilgiler verilmiş, tezin amacı, konusu, önemi, sınırlılıkları ve yöntemi üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, göç, sosyal dışlanma, hukuki mevzuat ile ilgili kavramsal ve bunları da içine alan sosyal dışlanmayla ilgili yararlanılan kuramsal çerçeve aktarılmıştır.

Üçüncü bölümde, nitel verilerin analizi çeşitli kategoriye ayrılarak yorumlanmıştır.

Son olarak, sonuç değerlendirme kısmı yer almaktadır.

I. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1 Araştırmanın Konusu

2011 yılının Mart ayında Suriye’de iç savaşın patlak vermesi, yüzlerce insanın ölmesi ya da ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalmasıyla sonuçlanmış, ardından birçok insan ülkesini terk ederek başka ülkelere sığınmıştır. Bu sığınılan ülkelerden biri de Türkiye’dir. Türkiye’ye geldikten sonra yaşam mücadelesi devam eden savaş mağduru sığınmacılar, göç edilen yerde çeşitli problemlerle de karşılaşmışlardır. Ülkelerini terk etmek zorunda kalan sığınmacılar, yeni bir coğrafyada farklı kültürel, sosyal, politik, ekonomik dinamiklerin içinde toplumsallaşarak ilişki ağları kurmaya çalışır. Kurmaya çalıştıkları toplumsal ilişki ağları yerleşik olan ile sonradan göç edenler arasındaki önyargıların sarsılmasında güçlü bir rol oynarken kafalarda oluşturulan “Suriyeli tiplmesi” önyargıların giderek büyümesine ve dışlamanın toplumsallaşmasına zemin hazırlayabilmektedir. Bu çalışmada üzerinde durulacak konu; Suriyeli kadın üniversite öğrencilerinin gündelik hayatta karşılaştıkları sosyal dışlanma pratiklerini “mağdurun gözüyle” anlamaya çalışmaktır. Türkiye’de sosyal olarak dışlanmaya maruz kalan Suriyeli kadın sığınmacıların, gündelik hayatlarında karşılaştıkları dışlanma pratiklerini eğitilmiş kadın sığınmacıların nasıl yorumladıklarına odaklanan çalışma, kadınların kendi gündelik yaşantılarından yola çıkarak sosyal dışlanmayı algılayışları ve yorumları konu edinilmiştir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Suriyeli kadınların Türkiye’ye geldikten sonra girdikleri entegrasyon sürecinde ve sosyal ilişkilerinde karşılaştıkları olumlu ve olumsuz davranışları nasıl okudukları, damgalama, kimlik ve toplumsal kimliklerin ilişkilendirme biçimlerinde rolünün ne olduğu ve sosyoekonomik açıdan görece iyi durumda olan eğitilmiş kadın sığınmacıların gündelik hayatta karşılaştıkları dışlanma durumları ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Ayrıca bu çalışma Suriyeli sığınmacı kadınların gündelik hayatta

karşılaştıkları sosyal dışlanma pratiklerini sosyal dışlanmanın bütün boyutlarıyla anlamak ve bunun üzerinden tartışma yürütmek oluşturmaktadır. Turan ve Eğilmez'in (2014: 69) aktarımıyla vurgularsak; "Toplumu, insanların oluşturduğu sosyal ilişkiler sistemi olarak (Gould, 1991) tanımlarsak, ilişkiler, yapıyı anlamamızda temel teşkil edecektir." Toplumsal ilişkiler o toplumsal yapı içinde şekillenmektedir.

1.3 Araştırmanın Önemi

Suriyeli genç kadınların gündelik hayatta deneyimledikleri sosyal dışlanma pratiklerini "mağdurun gözüyle" anlamak ve Suriyeli kadınlara yönelik sosyal dışlanmayı görünür kılmaktır.

1.4 Araştırmanın Yöntemi

Daha öncesinde (2018 Şubat- 2018 Aralık) Mersin sahasında bir derneğin yürütmüş olduğu proje kapsamında, Suriyeli ailelerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde, görüşmeler gerçekleştirildiği için bir pilot çalışma yapmaya gerek görülmemiştir. Bu çalışma sosyal dışlanma bağlamında Suriyeli kadın üniversite öğrencilerin gündelik hayatta karşılaştıkları dışlanma pratiklerini içeren nitel bir araştırmayı içermektedir. *Nitel araştırmayı, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak tanımlamak mümkündür (akt: Karataş 2015: 63).*

Çalışma sırasında, araştırma kapsamında kartopu yöntemiyle ulaşılan ve Mersin'de okuyan Suriyeli 20 kadınla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar aracılar sayesinde bulunmuş, bu da güven ilişkisi içinde görüşmelerin yapılmasını kolaylaştırmıştır. Bütün görüşmeler katılımcılardan alınan izinle kayıt altına alınmış ve görüşme sırasında yazarak bazı küçük notlar tutulmuştur. Görüşmeler derinlemesine mülakat tekniğiyle ve yarı yapılandırılmış soruları içeren görüşme yönergesi ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme yönergesi EK-3 şeklinde araştırmaya eklenmiştir. Derinlemesine görüşme bir veri toplama tekniği olarak soruların açık uçlu olarak sorulması, dinlenmesi, cevapların kaydedilmesi ve

bağlantılı ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini sağlar (Kümbetoğlu 2017: 71).

Görüşmelerin en kısası yaklaşık olarak yirmi en uzununu yaklaşık yetmiş beş dakika sürmüştür. Katılımcılar, Mersin’de üniversite okuyan ve Türkçe bilen Suriyeli kadın öğrencilerden seçilmiştir. Konunun içeriğine ilişkin yeterince bilgi alınabilmesi için; genel göç hikayesi, sosyal ilişkileri, devlet kurumlarıyla olan ilişkiler (özellikle üniversitede kurdukları ilişkiler), sosyo-ekonomik durumları, birey ve topluluklar arasındaki ilişkiler ve genel olarak gündelik hayatta karşılaştıkları dışlanma pratiklerini anlamaya yönelik sorular sorulmuş, veriler toplanarak analiz edilmiştir. Buradan hareketle, “görüşme, katılımcının deneyimlerini, düşüncelerini, anılarını ve bilgisini paylaştığı ve “araştırmacının dinlemek, duyarlılıkla gözlemlemek ve kişiyi yanıtlamaya teşvik etmek için orada olduğu” bir karşılıklı görüşmeyi içermektedir” (Fedyuk ve Zentai 2019: 202).

Bu çalışmada nitel yöntem kullanılmış olup, bir katılımcı kız kardeşinin yanında, bir katılımcı ablasının, dört katılımcı de arkadaşının yanında görüşmeye katılmayı tercih etmiştir. On dört katılımcı görüşmeyi araştırmacı ile yalnız gerçekleştirmiştir. Tüm görüşmeler Mersin ilinde gerçekleşmiştir. Yedi görüşme Suriyelilerin gönüllü olarak çalışmalara katılım sağladıklarını belirttikleri İnsan Yaşam ve Yardımlaşma Derneği’nin (Suriyelilerin kurduğu) terasında, beş görüşme Mersin Üniversitesi kampüsünde, bir görüşme Kültürhane’de, iki görüşme Burger King’de, bir görüşme Rima Kahvaltı Salonu’nda, bir görüşme Mat Cafe’de, bir görüşme Osmanlı Kahve Salonunda, bir görüşme McDonalds ve bir görüşme de Waliva isimli kafede gerçekleşmiştir. Bu nitel araştırma, katılımcı bireylerin duygularını, düşüncelerini, isteklerini ve yaşantılarını rahat, özgürce ifade etmelerini sağlayan bir teknikle yapılmış olup bu yöntem daha çok görüşme tekniğinde kullanılmaktadır (akt: Kılıç: 2017).

Görüşmenin bütün kayıtları dinlenerek deşifreleri bilgisayara aktarılmış, veriler kendi içinde temalaştırma yöntemiyle kategorilere ayrılmış, betimsel veri analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. *Bu yaklaşımda amaç görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır. Veriler daha önceden belirlenmiş kategorilere göre sınıflandırılır,*

özetlenir ve yorumlanır (akt: Karataş 2015). Görüşme analizleri yorumlanırken katılımcıların kendi ifadelerine yer verilmiş, ancak isimler kod verilerek aktarılmıştır. Bu katılımcı grubunun bir güvenlik problemi ve kaygısı yaşamaması için kullanılan bir tekniktir. Bu çalışmanın nitel bir çalışma olmasından hareketle; nitel araştırmalarda, araştırmacı “yorumlayıcı bir özne rolündedir”; çünkü nitel araştırmalarda öznel konular edinilmektedir ve olgular hiçbir zaman tam olarak açık değildir, kesinlikler içermez, yorumlamaya uygundur (akt: Yel 2014: 83). Dolayısıyla araştırmada katılımcıların ve araştırmacının yorumları önemli bir yerdedir.

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bütün araştırmalarda olabileceği gibi yapılan bu nitel araştırmanın da belli sınırlılıkları vardır. Katılımcılara araçlar vasıtasıyla ulaşılması araştırmacı ile iyi bir güven ilişkisi kurulmasını sağlasa da katılımcıların kendi bakış açılarıyla araştırmacıyı yerleştirdikleri konum, cevap verirken bazı kaygıların hissedilmesine sebep olmuştur. Bütün katılımcılar ilk başlarda; “Bütün Türkler aynı değil” diyerek verdikleri cevaplardan kaynaklı araştırmacının “gönlünü almaya” çalışmıştır. Ancak araştırmacı açıkça kendini “ötekinin” yanında konumlandırmış bu da kaygıların giderek azalmasına ve daha cesur cevapların verilmesine vesile olmuştur.

Görüşme sırasında bazı katılımcıların (dört kişi) yaz okuluna kalması sebebiyle görüşmeye yeterince zaman ayıramaması, bazı katılımcıların ise (dört kişi) yanında tanıdıklarının olması ve bu durumun görüşmede zaman baskısına sebep olması cevapların kısa verilmesine neden olmuştur. Bir diğer sınırlılık ise dil konusunda yaşanmıştır. Araştırmacının Arapça bilmemesi ve bazı katılımcıların Türkçeyi çok iyi bilmemesi bazı görüşmelerin akıcı bir şekilde geçmesine engel olmuştur. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise görüşmelerin katılımcılarla yalnızca bir defa yapılmış olması ve zaman kısıtlılığıdır.

1.6 Çalışma Grubu

Mersin’de üniversite okuyan Suriyeli sığınmacı kadın öğrencilerden 20 kişiyle görüşme yapılmıştır. Bu çalışmada “maksatlı örneklem tekniği” uygulanmış olup nitel araştırmada kullanılan maksatlı örneklem tekniğinde, araştırmacıya

yardımcı olabilecek ve araştırmacıya araştırma sorularını en iyi cevaplayabilecek katılımcıların seçilmesi yatmaktadır (Creswell 2013: 189). Çalışmada bu grubun seçilmesinin bir nedeni, okuyan Suriyeli kadınların Türkçe bilmesi, bunun birebir iletişimde araştırmacı ve katılımcı açısından kolaylaştırıcı etkisinden yararlanmaktır. Bir diğer nedeni ise araştırmacının nitel verilere ulaşmada üniversiteli öğrencilerle görüşmenin kolaylık sağlamasını düşünmesidir. Odaklanılan grubun kadın olmasının sebebi ise Feminist tartışmada yer alan “Peki ya kadınlar ne diyor?” sorusuna göçü birebir deneyimleyen kadınlar ile birlikte cevap aramaktır. Ayrıca araştırmanın genel çerçevesine bakıldığında sosyal dışlanmanın dezavantajlı bir grup olan Suriyeli genç kadınlar bağlamında ele alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte nitel araştırmalarda örneklem grubunun bütün evreni yansıttığı gibi bir yaklaşımı yoktur.

Görüşme sırasında tutulan bazı saha notları EK-1 de verilmiştir. Bu araştırmacının sahaya ilişkin biçimi ve veri toplama süreci hakkında genel bir bilgi sunacaktır. Katılımcıların demografik özellikleri EK-2 de ayrıntılandırılmıştır. Bu bağlamda kadın katılımcıların en küçüğü 19 en büyüğü 28 yaşındadır. Güvenlik kaygısı oluşturmaması açısından katılımcıların isimleri verilmemiş ve “K1, K2” şeklinde kodlanmıştır. Katılımcılara ait alıntılar (Kodu, Yaşı, Nereli olduğu) şeklinde verilmiştir. Örneğin: (K1, 22, Afrin). Piper’e göre; “Kadın göçmenler eğitilmiş/eğitimsiz, mülteci, eşinin peşinden göç eden kadınlar gibi çeşitli kategorilere ayrılabilir. Her kategorideki kadınların, işe girerken ve çalışırken aynı kategorideki erkeklerden fazla engelle karşılaşma, ayrımcılığa uğrama ihtimalleri daha yüksektir” (akt: Duman 2015: 70).

Katılımcıların hepsi, genellikle orta ve üst sınıf Suriyeli sığınmacıların oturduğu Mersin’in Mezitli ilçesinin belirli bölgelerinde (Davultepe, Çiftlikköy, Soli, Üniversite caddesi vb.) ikamet etmektedir. Burayı tercih etme sebeplerinden biri üniversiteye yakın olması diğeri de yeni konutların bu bölgede artış göstermesinden kaynaklanmaktadır. Elbette ki şehirlerin kendine öz karakteristik yapısı kurulan ilişkileri de etkilemiştir. Modern şehirler bugün, insanların birbirine yabancılaştığı, sadece iş odaklı ilişkilerin geliştirildiği, duyarsızlığın birer savunma ve güvenlik politikası olarak önemle benimsendiği yerler haline gelmiştir. Güçlü olduğu için kendini haklı gören şehirliler ve şehrin mekânsal ve rantsal kurgusu, modern

şehirlerin başkalarını kendine çekmesine inat, yeni geleni iten, dışlayan ve ilişkileri zorlaştıran bir karakter seyretmektedir (Özservet, 2015: 41). “Modern kentlerin” bu yapısı elbette toplumsal ilişkileri etkilemekte ve insanların birbirine yönelik mesafelenme biçimini etkilemektedir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki Mersin Üniversite’sinde Ocak 2019 tarihi itibarıyla 2073 yabancı uyruklu öğrenci bulunmaktadır. Bunların 721’i Suriye uyruklu öğrencilerden oluşmaktadır (http://mersin.edu.tr/bulut/birim_594/Sayilarla_Universitemiz/2019_Ocak_Yabanc_Uyruklu_Orenci_Saylar_Uyruk_Baznda.pdf).

Belirtmek gerekir ki, bu çalışmada Suriye’den göç etmiş kimseler sığınmacı olarak nitelendirilmektedir. Ancak “misafir” ya da “geçici koruma sahipleri” ya da “sığınmacı” olarak ifade edilse de Suriyeliler için en iyi tanım “mülteci” tanımı olarak gözükmektedir. Bununla birlikte örneklem grubumuzun bazılarının Türk vatandaşlığı almış olması, bazılarının halen geçici koruma statüsünde olması ve Suriye’den göçün kitlesel olması sebebiyle mülteci statüsü için bireysel olarak başvuru koşulunu sağlamaması ve Cenevre sözleşmesinde söz konusu olan coğrafya kısıtlaması bu araştırmada “sığınmacı” olarak tanımlanmayı “zorunlu” kılmıştır.

II. BÖLÜM

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Göç

Göç, insanlık tarihi kadar eski, birçok toplumu etkileyen toplumsal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüzyıllar boyunca anlamaya ve açıklanmaya çalışılan göç olgusu birçok kategoride incelenmiş, üzerine birçok kuram yazılmıştır. Sosyal bilimler açısından bakıldığında göç; kültürel ve toplumsal yer değiştirme olarak tanımlanabilir (Yalçın 2004: 13). Sosyolojik bir kavram olan göç; kişi, grup ve azınlıkların her çeşit mekânsal hareketliliğini kapsamaktadır (Derya 2016: 58). Göçü anlamaya yönelik en kapsamlı ayırım iç göç ve dış göç olarak yapılabilir. İç göç, kişilerin kendi ülkeleri içindeki yer değişimleri olarak bilinirken dış göç; ülke sınırlarının dışına yapılan yer değiştirme hareketleri olarak bilinir.

Göç isteğe bağlı olabilmekle birlikte zorunlu olarak da gelişebilmektedir. İsteğe bağlı göçler ekonomik, kültürel, eğitim vb. temelli olurken, zorunlu göçler ülke siyaseti, savaş, sürgün, ölüm tehdidi, doğal afetler gibi nedenlerle gelişebilmektedir. Bu bakımdan zorunlu göçleri uluslararası siyasal temelini sorgulayarak açıklamak gerekmektedir. Arslan'a göre; küresel sistemin kendine özgü dengeleri, devletlerin ekonomik gereksinimleri, savaşlar, çalkantılar göçün meydana gelmesinde ve göç edenlere karşı söylemin şekillenmesinde güçlü bir rol oynar. Bundan dolayı ulus devletler olumlu ve olumsuz bir algı yaratırken göç edenleri "yönetimsellik aracı" olarak kullanabilirler (Arslan 2017: 25). Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların siyasi bir araç olarak gündemde tartışıldığı ve halkın belli bir kesimi tarafından da karşılık bulabildiği bir tartışma konusunda CHP Bolu Belediye Başkanı Tancu Özcan'ın "Dört ayrı kurumdan para alıyorlar, en şık onlar geziyor, en rahat onlar yaşıyor. Bu vicdana sığar mı? Bu artık dayanılmaz bir boyuta geldi. Yedi yıldır bakıyoruz" sözlerine karşılık Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Bolu'daki seçilmiş olan bir belediye başkanı, oradaki Suriyeliler için, 'Ben bunlara bir tas çorba vermem, buradan gönderirim' demişse de, biz onları da onların eline bırakmadan hükümet olarak valiliklerimiz kanalıyla aynen yedirmeye, içirmeye, giydirmeye

devam edeceğiz. Biz ensar olmaya tabiyiz” gibi açıklamalar yapılmıştır (gazeteduvar.com.tr). Bu tür açıklamalar, Suriyeli sığınmacılar üzerinden siyasi gündem oluşturmanın ve kendi güç dengeleri için halkı düşmanlığa itmenin güzel iki örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göçe ve göç edenlere yükledikleri anlamlar yerel halkın algısında da belirleyici olabilmektedir. Siyasi aktörlerin göçe sınırlama getirmesi, kontrol altına alma ya da engelleme çabası göçün siyasallaşarak tahrip edici sonuçlar doğurmasına, göç edenlerin suçun kaynağı olarak görülmesine aynı zamanda yerel halk ile göçmenlerin kutuplaşarak ciddi çatışmalar yaşamasına sebep olduğu tahmin edilmektedir (akt: İnce 2018: 22). Her konuda olduğu gibi göç konusunda da yaratılan algı sosyal ilişkileri etkileyen önemli bir unsurdur.

Kaygalak’ın (2009: 9) aktarımıyla: “İnsanlık tarihi boyunca yaşanan göçler, mekânda eşitsiz bir şekilde dağılmış ekonomik fırsatlardan yararlanma isteğinin bir sonucu olabildiği gibi, ekolojik dayatmalar (doğal afetler) ya da devlet gibi sosyal bir otoritenin gündeme getirdiği sürgünler, mecburi iskânlar ve savaşlar nedeniyle de ortaya çıkabilmektedir.” Aslında göç olgusu bir ihtiyaca karşılık gelecek şekilde oluşmuştur. Bu ihtiyaç bazen daha iyi bir yaşama duyulan istek olarak değerlendirilebilirken bazen de zaruri bir sebeple ortaya çıkabilmektedir.

Göç ile ilgili yapılan bilimsel araştırmalar üç nokta üzerinde odaklanmaktadır.

İlk olarak;

- İnsanlar neden göç etmektedir. Göç etmelerinin altında yatan sebeplerin neler olduğu tartışılmaktadır.

İkinci olarak;

- İnsanlar nasıl göç etmektedir.

Üçüncü olarak;

- Göç edenlerin göç ettikten sonra meydana getirdiği dönüşüm, hukuki ve uyum süreçleri hakkında yapılan tartışmalardır (İnce 2018: 27).

Üzerinde durduğumuz tartışma konusu sebebiyle üçüncü madde odak noktamızı oluşturmaktadır. Göçmenlerin göçten sonra uğradıkları ya da uğrattıkları

dönüşüm, hak ve hizmetlere erişim noktasında buldukları statü, entegrasyon süreçlerinde karşılaşılan olumlu ya da olumsuz deneyimler önem arz etmektedir. Göçler demografik yapı, toplumsal yapı, ekonomik yapıyı değiştirebilmekte ve ulusal kimliğin sorgulanmasına sebep olan yeni bir kültürel farklılığı beraberinde getirebilmektedir (Castles ve Miller 2008: 7).

Tarihsel olarak bakıldığında 16. yüzyıldan önce göçler daha çok doğa olaylarıyla birlikte meydana gelen kıtlık, afetler, iklim değişiklikleri sebebiyle ve yeni mekânları keşfetme arzusuyla gerçekleşmiştir. 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın dünya ekonomisi ve politikası üzerinde belirleyici etkisinin olması, sömürgeciliği başlatması, ulus devlet modeliyle bağlantılı olarak sömürgeci-emperyalist bir siyasete devam etmesi ve kapitalizmin gelişmesiyle birlikte uluslararası göç yoğunlaşmış ve birbirinden farklı özellikler kazanmıştır (akt: İnce 2018: 13). 16. yüzyıldan sonra neredeyse bütün uluslararası göçlerin temelinde Batı'nın yayılcı politikası yer alsa da farklı biçimde ve farklı dönemlerde gerçekleştiği söylenebilir. Askeri müdahale, sömürgeleştirme, politik bağlantı, soğuk savaş, ticaret ve yatırım Batı'nın yayılcı politikasının örnek biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır (İnce 2018: 30). Dolayısıyla bu durumlar zorunlu, kitlesel göçü doğurabilmekte, göç eden ve göçe maruz kalan bütün toplumlarda benzer sonuçlar doğurabilmektedir.

Göçün Batı etkisi ekseninde tarihsel ve kuramsal olarak ilerleyişi 19. yüzyıla denk gelmektedir. Göç kuramları, 19. yüzyılda Batı endüstri toplumunu açıklayabilmek için, iç ve dış göçler üzerinde durmuştur. Endüstri toplumu ile ilişkili olarak iç göçlerden bahsederken bu açıklamasının yetersiz kalması, 19. Yüzyılı ortaya çıkaran koşullar olarak; Batı yayılcılığı, keşifler ve göçlerin de gündemde kalmasını sağlamıştır (Yönlü 2018: 13-14). “Yeni kıtaların keşfi, dünya dillerinin yayılması ve bunun ardından gelen kolonileşme büyük göç hareketlerini beraberinde getirmiştir” (Derya 2016: 58). Günümüz yüzyılına baktığımız da ise göçün birçok nedeni olduğu gerçekliğinden hareketle çok boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıktığı görülebilir. “Bu bağlamda son dönemde hızla artan göç olgusu, başta göç sosyolojisi olmak üzere birçok disiplin tarafından; ulus-devlet, milliyetçilik, etnisite, ırkçılık, entegrasyon, asimilasyon, bütünleşme, ayrımcılık, dışlanma, çok kültürlülük, kimlik, vatandaşlık, insan hakları, göçmenlerin sahip

olduğu ağılar gibi kavramlar üzerinden konuyu tartışmaya devam etmektedir” (Akt: İnci 2018: 26).

Zamanla birçok kuramsal yaklaşım geliştirilmiştir. Göçle ilgili kuramsal açıklamalarda, 19. yüzyılda Batı'nın yaşadığı değişime vurgu yapılırken, ilk kuramsal açıklamalar da Batı'nın yaşadığı Endüstri Devrimi ve sonrasında kapitalizm kaynaklı değişimlerle başlamaktadır (Yönlü 2018: 15). Göç ile ilgili kuramsal yaklaşımlar şu şekilde sınıflandırılmıştır.

- İşlevselci kuram: itme-çekme modelleri ve neoklasik makro kuramlar;
- Bireyi öne çıkaran neoklasik mikro kuramlar
- Bireyi ve kimliği öne çıkaran postmodern kuramlar
- Tarihsel-yapısal kuramları: dünya sistemi kuramı, bütünlük göç kuramı
- Göç sistemleri ve ilişkiler ağı kuramları (Erbaş 2019: 282).

Göç etme nedenine göre göçün türlerine dönüldüğünde toparlayıcı olması bakımından Kaygalak'ın (2009: 11-12) aktarımını eklemek yerinde olacaktır.

Petersen, “göç etme nedeni” bağlamında dört değişik tipte göçten söz eder. Bunlar ilkel, zorlayıcı (impelled), zoraki (forced) ve serbest/özgür göçtür. İlkel göç, ekolojik bir itme sonucu oluşur. Yani insanoğlunun doğal güçlerle başa çıkma becerisinden yoksun olduğu durumlarda ortaya çıkar. ... Zoraki ve zorlayıcı göç türlerinde harekete geçirici faktör olarak ekolojik bir baskı değil, devlet ya da eşdeğerdeki bir kamusal otoritenin baskısı söz konusudur. Başka bir deyişle; yer değiştirme olgusunun bir ucunda devlet, diğer ucunda ise birey yer almaktadır ... Zorlayıcı ve zorunlu göçlerin her ikisi de baskı unsuru içerir. Bu iki göç arasındaki ayrım; zorlayıcı göçte, göçe zorlanan kişiler gitmek ya da kalmak konusunda belirli bir oranda gücü ellerinde tutarken, zorunlu göçte bu tarz bir dayatmayla karşı karşıya gelenlerin böyle bir güçlerinin/iradelerinin söz konusu olmamasıdır. Serbest göçte ise, göçün asıl nedeni göçmenlerin kendi iradesidir. Ne ilkel göçte olduğu gibi fizyolojik gereksinimlerin karşılanmasında ortaya çıkan bir sorun ne de zorunlu ve zorlama göçteki gibi pasif bir göçmen söz konusudur. Serbest göç türünde, bireyler özgür karar alıcılar durumundadır.

Zoraki göç ve zorlayıcı göç arasında çok ince bir ayrım vardır. Her ikisi de içinde baskı unsurunu barındırmakla birlikte zoraki göç, zorlayıcı göçten farklı olarak, göçte mecburi olarak ilk yeltenen tarafı oluşturur. Zoraki göçte birey, göç etmeye mecbur kalmıştır ancak zorlayıcı göçte birey, gitmek ya da kalmak konusunda küçük bir tercih hakkına sahiptir. Suriye göçünü de bu bağlamda değerlendirdiğimizde savaşın çıktığı ilk yıllar ile devam eden süreçte yaşanan göç hareketlerini belirli kategorilere ayırmak mümkündür. Bu bağlamda Castles ve Miller'in “göçün siyasallaşması” kavramının uluslararası göç, iç politika,

devletlerarası ilişkiler, bölgesel gelişmeler ve güvenlik politikaları üzerindeki etkisini Suriye göçü ve Türkiye'nin uyguladığı politikalardan ayrı düşünemeyiz (İnce 2018: 35). İleriki bölümlerde Suriye göçüyle ilgili kategorik bağlamlar aktarılacaktır.

2.1.1 Suriye'den Türkiye'ye Göç

2010 yılında, Tunus'ta üniversite mezunu olan ve işportacılık yaparak geçimini sağlayan Muhammed Bouazi'nin zabıtaıyla yaşadığı gerginlik sonucu bedenini ateşe vermesiyle başlayıp bu isyanın sosyal medya ağı üzerinden eylemlilik kazanması süreci Arap Baharı olarak bilinmektedir. Tunus'ta bir kişiyle başlayan isyan büyük bir toplumsal harekete dönüşmüş ve fitil diğer ülkeleri ateşlemiştir.

Arap Bahar'ının birçok Ortadoğu ülkesine sıçraması Ortadoğu'daki dengelerin bozulmasına sebep olmuştur. Çok büyük bir sosyal etki yaratan bu “uyanış” Arap ülkeleriyle birlikte kapı komşusu olan Türkiye'yi ve Avrupa'yı da etkilemiştir. İsmi Arap Baharı olarak literatüre geçse de sonuçları bakımından pek baharı andırmadığı söylenebilir. Birçok insan ölmüş, pek çok kişi yurdunu terk ederek başka ülkelere sığınmıştır. İlk başladığı sürece baktığımızda bir “değişime” öncülük etse de sonuçları itibariyle birçok insani dramı doğurmuştur. Ancak tabii ki yaşananlar bölgede sosyal- siyasal düzeni sarsması ve halkta istenildiği takdirde değişimin öncülük olacağını bilincini uyandırması açısından önemlidir (Koyuncu 2014: 17).

Bugün Suriye'de devam eden savaşı Arap Bahar'ından bağımsız düşünemeyiz. Suriye'de iktidara karşı ortaya çıkan isyan, iç savaşı körüklemiş, birçok ülke de gözlerini Suriye'ye dikmiştir. “Suriye'nin çok dinli, çok etnisiteli ve çok mezhepli toplumsal yapısı sebebiyle içeride ideolojik, dini, siyasi ve kültürel meseleler ile ilgili olarak derin fikir ayrılıklarının yaşanması, siyasi hizipler arasında pek çok bölünme ve kutuplaşma, süreci içinden çıkılmaz kılmıştır” (Koyuncu 2014: 18-19). Savaşın dini ve etnik kökenler de devreye sokularak birçok cepheye yayılması, ilki kitlesel olarak, belli aralıklarla insanların büyük birçoğunun Suriye'den Türkiye'ye göç etmesine sebebiyet vermiştir. Savaşın ilk çıkma sebebi iktidara karşı bir yaptırım gücü olarak görülse de muhalif kesimin zamanla etnik, dini, siyasi parçalanışı muhalifleri de birbirlerine karşı cephe almaya sürüklemiştir.

Tabii savaşın büyümesinde ve şekillenmesinde Avrupa ülkelerinin ve Suriye'ye komşu ülkelerin kazanacakları kirli çıkarları etkili olmuştur.

15 Mart 2011 tarihinde Dera'da "Gazap Günü" olarak adlandırılan gösteriler, isyanın başlangıcından beri, rejime karşı girişilen en geniş çaplı protesto olması sebebiyle bir dönüm noktası olmuş ve Suriye'deki savaşın başlangıcı olarak kabul görmüştür (Koyuncu 2014: 21). 2011 yılının Nisan ayında Suriye'den Türkiye'ye ilk göç başlamış, sığınmacı nüfusu 25.12.2019 tarihi itibariyle günümüzde 3.571.030 ulaşmıştır (goç.gov.tr). Göç idaresinin resmi sitesinden alınan bu rakamlar kayıt altındaki kişileri kapsamaktadır. Sınırdan kaçak olarak giriş-çıkışlar ve son zamanlarda gündemde olan "geri göndermeler" de göz önüne alındığında bu rakamların sürekli değişiklik göstereceği aşıkârdır. Bu verileri yalnızca rakamsal bir veri olarak değerlendirmemek gerekir çünkü her bir bireyin göç hikâyesi kendine özgüdür ve içinde birçok duyguyu barındırmaktadır.

Türkiye'ye göç eden Suriyeli sığınmacıların göç ettikleri zamanları kategorilere ayırmamız olaya bütünsel bir açıdan bakamamızı kolaylaştıracaktır. Hareket zamanı ve hareket haliyle ortaya çıkan göçmenlik durumunu şöyle özetlemek mümkündür (Çağlayan 2015: 198).

- **Birinci grup:** Suriye'de savaşın ilk çıktığı dönemde maddi birikim ve sermayeleri ile birlikte düzenli bir göç görüntüsü vererek göç eden ve yaklaşık 7-8 yıldır Türkiye'de yaşayan guruptur. İş yeri açarak ya da düzenli bir işte çalışarak uzun soluklu bir uyum süreci atlattır. Katılımcıların genel profiline bakıldığında kesin bir sınır olmamakla birlikte bu kategoriye dahil edilebileceği görülmüştür.
- **İkinci grup:** Ara elemanlar olarak inşaat, ayakkabıcılık ve belli iş kollarında beden-kol gücüyle geçinen ustalardır. Türkiye'de emeklerini satarak yer edinen sığınmacıları oluşturmaktadır. Üçüncü gruba göre daha kolay entegre olurlar.
- **Üçüncü grup:** Kaçarken hayatlarını kurtarmaya yönelik biraz yiyecek, giysi ve alabildikleri "değerli" eşyalarıyla kaçanlardır. Bunlar en yoksul kesimi oluşturmakta ve uyum konusunda en çok zorlanan taraf olarak

bilinmektedir. Sınıfsal bakımından en dipte yaşayan kesimi oluşturmaktadırlar.

Kategorilere ayırarak anlaşılır kılınmaya çalışılan Suriyeli sığınmacı gruplar, yalnızca göç etmiş olmalarından kaynaklı bile ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalabilirler. Çünkü göçün kendisi de başlangıç ve sonuçlarına bakıldığında birçok olumsuz durumu içinde barındırır. Aslında zorunlu göçe tabi olmayan göçmenler bile başkalarıyla kıyaslandığında dezavantajlı görülen ekonomik durumlarını iyileştirmeye yönelik bir göç “macerasına” atıldıklarında ekonomik dışlanmanın izlerini üzerlerinde taşımaya devam edebilmektedir.

Türkiye; coğrafi konumu, tarihsel ve kültürel özellikleri, dini ortaklıkları nedeniyle Suriye toplumuyla birçok açıdan temas kurmuştur. Bu temas Osmanlıdan günümüze kadar uzanmaktadır. Türkiye Suriye arasındaki sınıra bakıldığında oluşturulan sınırın ne coğrafi ne kültürel ne de etnik bir sınır olmadığı nettir. Yapay olarak oluşturulan bu sınır sadece iki ayrı devletin egemenlik sahasını belirlemektedir (Çağlayan 2015: 199). Örneğin bugün Karkamış’tan (Gaziantep) Cizre’ye (Şırnak) kadar olan sınır hattına çıplak gözle baktığımızda Suriye tarafına ait olan yerleşimleri görmek mümkündür. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan bu sınırların dönemin yayılcı devletleri tarafından bilinçli bir şekilde siyasi ve ekonomik çıkarların bir sonucu olarak oluşturulduğunu belirtmek gerekir. Önemli olan devletler arasında çizilen coğrafi sınırların değil insanların kendi aralarında yarattığı sınırların kaldırılmasıdır. Yani herkesin kendinden farklı olanı farklılıklarıyla kabul etmesi ve eşit haklar temelinde ilişkilenebilmesidir (Özer 2015: VIII).

Türkiye’deki nüfus dağılımına baktığımızda sığınmacıların Suriye’yle sınır bölgelerimizde yığıldığını rahatlıkla görebiliriz. Bunda öncesinde Türkiyeli ve Suriyeli ailelerin evlenme yoluyla akrabalık ilişkisi kurmasının, kültürel benzerlikler olmasının, bölge nüfusunun ciddi bir dil bariyeri oluşturmamasının ve sınır ticaretiyle birlikte kurulan ekonomik ilişkinin büyük bir payı olduğunun belirtilmesi gerekir. Ayrıca yaşamlarını kurtarmak amacıyla savaştan kaçıp yollara düşen ve komşu ülkelere yönelen Suriyeli sığınmacılar için varılacak ülkenin seçiminde en

önemli motivasyonun “coğrafi yakınlık” ya da “mesafe faktörü” olduğu görülmektedir (Çağlar, Ekinci ve Hülür, 2016: 21).

Sığınmacıların Türkiye’yi tercih etmelerinin en önemli sebeplerinden birisi de daha önce bir şekilde Türkiye’yle kurduğu sosyal, ekonomik ve kültürel temastır. Suriye’nin hangi bölgesinde yaşadıkları, hangi yıl ülkeden çıktıkları ve savaşın hangi bölgede yoğunlaştığı da sığınılan ülkenin seçimi için önemli bir kriter olarak gözükmektedir. Ayrıca daha önce Türkiye’ye yerleşmiş tanıdıklar ve akrabalarla kurulan sosyal ilişki ağı karar verme sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bulunulan bölgedeki savaşın yoğunlaşması “coğrafi yakınlık” faktörünün en önemli motivasyon kaynağı olduğunu göstermektedir.

Türkiye’nin Suriyeli sığınmacılara yönelik uyguladığı politika “açık kapı” politikasıdır. Bu bağlamda ülkelerin genel olarak uyguladığı 3 politikadan söz etmek mümkündür. Bu politikalar “kabul etmeme”, “pasif kabul etme” ve “aktif olarak kabul etme” şeklinde sıralanmaktadır. Burada “aktif olarak kabul etme” ülkelerin göç etmesini aktif olarak desteklediği gruba yönelik açık kapı politikası uygulayarak, ülkeye yerleşmesine destek olduğu politikadır (akt: Çağlar vd. 2016: 21). Ayrıca Portes ve Börecz’e (1987: 618-619) göre göçmenlerin başka bir ülkeye kabul şartları üç başlıkta toplanabilir. Bu üç temel başlık göçmen grupların kabul koşullarını nasıl analiz edeceğimiz hakkında bize destek olur. Bunlar:

- Devletin göç edenlere karşı olumsuz tutumu, ülke girişine engel olma eğilimi toplumun yeni gelenlere karşı negatif tutumunu doğurur. Vasıfsız işçi olarak kullanılır.
- Devlet göçmenlerin göç etmesine izin verse dahi göç edenleri etkin olarak desteklemezse göçmenler ancak kendi çabalarıyla toplum içinde ilerleme şansı bulabilirler.
- Sonucusunda ise devlet göç edenlerin bütün temel hak ve hizmetlere erişimini destekler aynı zamanda finansal destek sağlar (akt: Çatır 2018: 219).

Türkiye Suriyeli sığınmacılara yönelik açık kapı politikasını izlemiş bu da iç hukukta bazı düzenlemeleri zorunlu kılmıştır. Konuyla alakalı hukuki mevzuat hakkındaki değerlendirmelere yer verilmiştir.

2.2 Sosyal Dışlanma Nedir?

Genel anlamda tartışmalı olan sosyal dışlanma konusu birçok şekilde tanımlanmıştır. Sosyal dışlanma; sosyal, kültürel, politik, ekonomik hayatın içine sosyal ilişkiler nedeniyle bütünüyle dahil edilmeyen insanları, grupları çağırır. Adaman ve Keyder (2006: 6) Avrupa Topluluğunun tanımını şöyle aktarmıştır.

“Sosyal dışlanma, kişilerin -yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla- toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılmalarının engellenmesi sürecine karşılık gelmektedir. Bu durum bu kesimin bir yandan emek piyasalarına, gelir getirici faaliyetlere, eğitim ve öğretim imkânlarına ulaşımında zorluklar yaşamalarını getirirken, diğer yandan da toplumsal ve çevresel ağlar ve etkinlikler kurmasında engeller oluşturmaktadır. Bu kesimin elindeki güç oldukça sınırlı olup, karar alma süreçlerine katılımı sınırlı gerçekleşmektedir; dolayısıyla da bu kesim genelde kendini güçsüz ve günlük yaşamını etkileyecek kararların alımında kontrolü elinde tutmaktan aciz hisseder.”

Buradan hareketle sosyal dışlanma kavramının çok boyutlu dinamik bir yapıda olduğu sonucuna varabiliriz. Sadece ekonomik yoksunlukla açıklanamayacak kadar geniş yelpazesi olan kavram, birbiriyle ilişkili kültürel, sosyal, siyasal ve mekânsal bağlar ile kavranabilir. Yoksul olan bireylerin çoğunun benzer alanları mekân edinmeleri ya da benzer statülü iş kollarında çalışmaları tesadüfi değildir. Yani şöyle söyleyebiliriz; benzer düşük statülü iş kollarında çalışan bireylerin ya da grupların yoksul olmaları ve aynı mekânı paylaşan bireylerin benzer ekonomik sınıfta yer almaları tesadüfe dayalı bir sonuç değildir. Bunların hepsi birbirini besleyen süreçler olup sosyal dışlanma dinamiğini canlı tutmaktadır.

Şahin’e (2009: 13) göre sosyal dışlanma; işsizlik, mal varlığı ve gelir yetersizliği gibi ekonomik nedenler; eğitimsizlik, yaş ve cinsiyet gibi bireysel nedenler; toplumsal destek yoksunluğu ve sosyal güvence eksikliği gibi kurumsal ve sosyal nedenler, politik haklardan yararlanamamak ve politik karar alma mekanizmalarına katılamamak gibi siyasal nedenler doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Sığınmacılar açısından bakıldığında bu sayılanların tümü, bireylerin sosyal hayatın içine bütünüyle entegre olamamasına, psikolojik ve toplumsal olarak olumsuz sonuçlar doğurmasına sebep olmaktadır. Çünkü, aynı zamanda bir ülkeden diğer ülkeye yapılan göç, bireyin kimliğinde uzun soluklu ve önemli etkileri olan kompleks bir psikososyal süreçtir (Akhtar 2018: 3). Bu süreci atlatmak zor olsa da insanlar yeni yere uyum sağlama eğilimindedir.

Sosyal dışlanmaya neden olan göç olgusunu kadın göçüyle beraber okuduğumuz zaman kadınlar açısından daha dezavantajlı bir hal olduğu söylenebilir. Kadınlar sırf kadın olmalarından kaynaklı sosyal hayatın dışına itilmekte ve ayrımcılığa uğramaktadır. Ancak yaşanan göçün güçlendirici bir etkisinin de olduğunu söylemek gerekir. Suriyeli kadın sığınmacıların yaşamış olduğu sosyal dışlanma deneyimleri bu çalışma kapsamında daha ayrıntılı bir şekilde verilecektir. Ancak daha önce De Hana göre sosyal dışlanma konularında başat olan bazı tartışmalara değinmekte yarar var. Bunlar;

- “Sosyal dışlanma, toplumun bir parçası olma anlamına gelen sosyal bütünleşme kavramının tersidir.
- Sosyal dışlanma ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanları içine alan çok boyutlu bir kavramdır ve güçlü ilişkileri, kimlik ve iş gücü piyasaları gibi konulara odaklanmaktadır. Kavramın bu özelliği yoksulluğu, yoksunluğu, mal, hizmetler ve varlıklara erişim olanaklarını ve sosyal haklardaki istikrarsızlıkları bir araya getirmektedir.
- Sosyal dışlanma dinamik süreçler neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, analizlerde dışlanmaya neden olan çok çeşitli kurumlar, mekanizmalar ve aktörler göz önünde bulundurulmalıdır.” (akt: Şahin 2009: 28).

Zorunlu göç sonrasında insanlar “üreticiden” ziyade “tüketici” duruma gelmekte ve bu süreçle birlikte yaşamlarını etkileyen, yoksulluk başta olmak üzere, düşük beşeri sermaye, çocukların aileye katkı için çalışmak zorunda oluşu ve okula gidemeyişi gibi ciddi sorunlar yaşamaktadır (Keyder ve Adaman 2006: 9). Araştırma kapsamında düşünüldüğünde araştırmaya konu olan Suriyeli genç kadınların çoğu, ekonomik ve sosyal açıdan Türkiye’deki Suriyelilerin genel sığınmacı profiline bakıldığında, görece iyi şartlarda ve Mersin’de orta-üst düzey sınıfın yaşadığı mahallelerde yaşamaktadır. Kentin yoksul mahallelerinde yaşayan Suriyeli sığınmacıların sosyal dışlanmaya maruz kalma potansiyeli çok daha fazla gözükse de üst-orta düzey sınıftaki genç, eğitilmiş kadın sığınmacıların da ayrımcılığa, bununla birlikte sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları görülmektedir. Ancak yoksul mahallerde yaşayan insanların hizmete ve eğitime erişimi, gelir getirici iyi bir işte çalıştırılma potansiyeli zayıftır ve zaten kıt olan kaynakların sonradan gelenlerle paylaşılma

isteği düşüktür. Bununla birlikte iyi geliştirilen bir sosyal ilişkinin “yabancılar” ile kurulabilecek dayanışmayı kuvvetlendirici etkisi olduğu söylenebilir. Çakır’a (2002: 88) göre; sosyal güvenlik kurumlarının yetersiz olduğu ülkelerde, dayanışma olgusu sosyal dışlamayı önleyebilecek bir mekanizma olabilmektedir.

Sosyal dışlanma, kasıtsız ya da kasıtlı bir şekilde bireyleri, sosyal grupları ya da tüm toplulukları normal olarak görülen kazanç ve haklardan dışlamaya hizmet eden süreçlere göndermede bulunmaktadır (Bilton Bonnett Jones Lawson Skinner Stanworth ve Webster 2008: 79). Ayrıca Perri’ye göre; “sosyal dışlanma, sadece gelir düzeyine ilişkin yoksulluktan başka bir şeydir- insanlar için eğitim, ev, iş, hizmet ve uygun kazanımlara imkân sağlayan destek ve enformasyon ağlarına erişim yokluğudur” (akt: Bilton vd. 2008: 80). Dolayısıyla sosyal dışlanmaya maruz kalan insanlar hak ve hizmetlere ulaşmada ciddi zorluklar yaşar.

2.2.1 Sosyal Dışlanma Kavramının Gelişimi

Göç ile sosyal dışlanma arasında çok yakın bir ilişki vardır, sosyal dışlanma göç olgusu ile birlikte üretilir. Göç olayının yaşandığı her yerde sosyal dışlama-dışlanma pratiğinin görülmesi mümkündür.

Sosyal dışlanma, ilk olarak Fransa’da 1960’lı yıllarda, Chirac hükümeti zamanında, Rene Lenoir tarafından ortaya atılan ve uzunca yıllar tartışılan bir kavram olarak varlığını sürdürmüştür. Lenoir, 1974 yılında, dışlanmışları ekonomik büyümenin sonuçlarından yararlanamayan kişiler olarak belirtmiş ve dışlanmışların, sadece yoksul kişiler olmadığını, bunun dışında çok çeşitli kümeleri içerdiğini belirtmiştir (Sapancalı 2005: 59). Rene Lenoir, Fransızların onda birinin toplumdan dışlanmış olduğunu, bunların ise; zihinsel ve fiziksel engelliler, suçlular (suç işleyenler), hasta-bakıma muhtaç yaşlılar, uyuşturucu madde bağımlıları, yalnız ebeveynler, istismar edilen çocuklar, problemlili aileler, marjinal, asosyal kişiler, intihar eğilimli insanlar, uyum problemi yaşayan insanlar olduğunu belirtmiştir (akt: Çakır 2002: 84). 1980’li yılların kriz sürecinde, refah devletinin yaşadığı siyasal ve sosyal sorunlar sosyal dışlanma kavramının güncel kalması noktasında önemli bir dönemeç olmuştur. Bununla birlikte Fransa’da yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadele adı altında risk altındaki gruplara yönelik birçok politika geliştirilmiştir.

1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam anlaşmasıyla sosyal dışlanmayla mücadele Avrupa Birliğinin amaçları haline gelmiş ardından Britanya’da Yeni İşçi Partisi hükümetinin Üçüncü Yol İdeolojisi çerçevesinde, Sosyal Dışlanma Birimi tarafından uygulamaya konulmuştur (Dedeoğlu ve Gökmen 2011: 19). 1980-90’lı yıllarda Fransa’yla birlikte Avrupa’nın birçok ülkesinde yaygın olarak kullanılan sosyal dışlanma kavramı, “sosyolojik olmaktan çok politik” olarak kullanılmıştır. Zamanla kavram sosyal, kültürel, ekonomik ve politik anlamda geri bırakılan kesimler için kullanılmış, göç, mekân, yoksulluk, ayrımcılık, gibi konularla ilintilendirilerek sosyolojinin konusu olmuştur.

2000 yılında “Lizbon Avrupa Konseyi” sosyal dışlanmayla mücadele konusunda stratejik adımlar atmayı hedeflemiş 2000 yılından sonra “Nice Avrupa Konseyinde” AB tarafından uygulanması planlanan, yoksulluğun, dışlanmanın önlenmesi ve sosyal içermeyi hedefleyen 5 yıllık eylem planı oluşturulmuştur. Bu bağlamda AB’nin sosyal dışlanmayı oluşturan temel noktaları aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir.

- “Gelir, vergileme ve sosyal koruma,
- Tüketim ve borçlanma,
- Eğitime erişim,
- İstihdam, işsizlik ve mesleki eğitim,
- Çalışma koşulları,
- Barınma ve evsizlik,
- Sağlık, sosyal hizmetlerden yararlanabilirlik,
- Komşuluk desteği.” (Sapançalı 2005: 65).

İşsizlik, yoksulluk, göçmenlik ile ilintili olarak kullanılan sosyal dışlanma kavramı zamanla sosyal dışlanmanın telafisi gibi görülen sosyal içermeye kavramını da doğurmuştur. Sosyal içermeye kavramı sosyal dışlanmanın zıttı olarak dezavantajlı grupları (engelli, yaşlı, kadın, sığınmacı, göçmen, çocuk vb.) sosyal hayata dâhil eden, toplumla bütünleştiren ve kaynaştıran yani bireyin toplumsallaşması için gerekli adımların atılmasını vurgulayan bir kavramdır. Aynı zamanda bireylerin içinde yaşadıkları topluma katılma hakkına vurgu yapan normatif bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Genç ve Çat 2013: 369-370). Hilary Silver’e göre dışlanma

olgusu; ortaya çıkış ve deneyimleniş biçimleri, devletlerin toplumsal yapı ve koşulları, sosyal koruma mekanizmalarındaki farklılıklar nedeniyle, özgün bir biçimde değerlendirmeyi hak etmektedir (akt: Sürüel 2008:4).

Yıllarca yoksullukla açıklanmaya çalışılan “iyi durumda olanlar” ve “kötü durumda olanlar” arasındaki farkın sebepleri, sosyolojik olarak, kültürel, ekonomik, politik nedenleriyle bütünsel bir biçimde ele alınmasıyla anlaşılabilir durmaktadır. Toplumsal bir sorun teşkil eden dışlanma ve ayrımcılık, bütün boyutlarıyla ele alınıp mücadele edilmezse yıllarca olduğu gibi günümüzde de insanlık için büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaya devam edecektir. Bunun önüne geçilmesi için sosyal dışlanma konusu, sosyolojik olarak ele alınmalı, politik kaygılarla günü kotarmak için temelsiz yaklaşımlar sergilenmemeli ve tarihsel olarak yeniden okunmalıdır. Örneğin, Türkiye’de Suriyeli bir kadın sığınmacının ekonomik olarak yaşadığı iş bulamama probleminin altında bir sürü sebep olabilir. Türkiye’nin sosyoekonomik yapısıyla doğrudan ilintili olan bu durum kadın sığınmacının bir proje kapsamında bir yerde istihdam edilmesiyle çözüme kavuşmayacaktır. Ekonomik dışlanmaya maruz kalan sığınmacı birkaç kadının kısa süreli bir iş piyasasında yer alması o haftayı-dönemi kurtarmaya yönelik bir çözüm olabilse de sığınmacı kadınların içinde yaşadığı yoksulluk ve yoksullukla birlikte maruz kaldığı sosyal dışlanma gerçeğini değiştirmeyecektir. Bu gibi istihdama yönelik adımlar yalnızca kısa süreli-basit çözümler üretebilir ve sosyal dışlanmanın bir boyutu olan ekonomik dışlanmanın önüne geçmede yetersiz kalır. Dolayısıyla tarihten ders alarak sosyal dışlanmanın altında yatan bütün boyutlar incelenmeli, bütüncül bir yaklaşım sergilenmeli ve sistemsal bir revizyona gidilmelidir. Ayrıca Levitas Ruth’a (1996:5) göre sosyal dışlanma mülkiyet sahibi olan sınıf ile toplumun diğer kesimi arasındaki eşitsizliklerin üstünün örtülmesi için kullanılan bir kavram olarak kullanılmıştır (akt: Topateş 2009: 16). Yani sistemsal bir eleştiri getirmek yerine dezavantajlı durumda olanları sosyal dışlanma kavramıyla açıklamaya çalışmak eleştirilmiştir. Dolayısıyla ayrımcılık ile mücadele adı altında küçük projelerle taçlandırılmaya çalışılan meselelerin, her ne kadar ciddi ve kurtarıcı sonuçları olan işler yapılmış gibi gösterilmeye çalışılsa da, uzun vadede dışlanmanın çözümüne yönelik bir sonuç doğurmadığı söylenebilir.

2.2.2 Sosyal Dışlanmanın Çok Boyutluluğu

Sosyal dışlanma genellikle yoksullukla birlikte anılır. Yoksulluk sosyal dışlanmayı var eden bir kavram olarak karşımıza çıkmakta, yoksulluktan dolayı insanlar sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Sosyal dışlanmanın birbiriyle ilişkili dört boyutu vardır. Bunlardan ilki; ekonomik dışlanma olarak bilinilir. Ekonomik dışlanma kabaca emek piyasasına katılma sürecinde ve sonrasında ortaya çıkan konuları dezavantajlılar bağlamında işler. Kültürel dışlanma, sahip olunan aitlik değerleri üzerinden toplumsal hayatta karşılaşılan zorlukları işler. Mekânsal dışlanma, kenttin hizmetlerinden yeterince yararlanamama, konut sıkıntısı, hizmete erişim noktasında ortaya çıkan engeller yani toplumsal alana yeterince dahil olamama durumudur. Göç çalışmalarında “*yer edinme, mülksüzleşen bireylerin belli bir kentteki olanak ve sınırlamalar içerisinde bağlantı ağlarını yeniden inşa ettikleri sosyal süreçleri kapsamaktadır. Bununla birlikte tersi anlamda yerinden edilme de, sadece sınır geçme gibi birtakım hareketleri değil; partime çalışma, işsizlik, düşük ücretle çalışma, sosyal statü kaybı ve aşağı yönlü sosyal hareketler gibi türlü şekilde mülksüzleşen bireylerin giderek artan güvencesizleşmesini ifade eder*” (Biner, Soykan 2016: 1). Politik dışlanma ise, temel hakların engellenmesi, siyasi alana bütünüyle dahil edilmeme, vatandaşlık haklarının ihlali gibi konuları kapsar. Önemle vurgulanması gereken şey, sosyal dışlanmanın bütün dinamiklerinin birbirini beslediği noktasıdır. Analiz kısmında sığınmacı kadınların gündelik hayatta karşılaştıkları sosyal dışlanma pratikleri, bu dört çerçevede (ekonomik, politik, kültürel mekânsal) ayrıntılı olarak sığınmacıların kendi yorumlarıyla ele alınacaktır.

Her birimiz dünyaya geldiğimizde bir toplumsal gerçeklik içinde var olmaya çalışırız. Marx’ın birçokları tarafından bilinen söylemiyle; “insanların varlıklarını belirleyen şey bilinçleri değil, bilinçlerini belirleyen şey toplumsal varlıklarıdır” aktarımı çok önemlidir. İnsanlar ilk olarak nerede doğacaklarını, nerede yaşayacaklarını karar veremezler ancak zamanla sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik sistemler nerede yaşadıkları hakkında bir bilinç oluşturur, ardından insanlar nerede yaşamak istediklerine, bazen ulusal ve uluslararası yasalar doğrultusunda, karar verebilir. Ancak bu karar verme süreci bazen ölüm tehdidi ya da insan onurunun yok sayılması nedeniyle bir zorunluluğa tekabül eder ve insanlar

zoraki olarak bir göç sürecine tabi olabilirler. Tıpkı Suriye’de başlayan savaşın sonucunda yerlerinden edilmiş ve çevre ülkelere sığınmış Suriyeliler gibi.

Yaşadığımız yer bilincimizin şekillendiği, kültürel ve sosyal değerlerin öğretildiği ve toplum tarafından yeniden üretildiği bir mekân olarak vardır. Köylü ve yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen biri sınırlı ekonomik sermayeyle o toplumun kültürel normları içinde şekillenirken ailenin bulunduğu ekonomik şartlar içerisinde uzunca bir süre yaşamaya devam edecektir. Aynı zamanda kentli ve iyi bir ekonomik sermayeye sahip bir ailenin çocuğu, kent kültürüyle büyürken muhtemeldir ki iyi okullarda okuyup iyi yerlere gelecek ve sınıfsal olarak kendine benzer bir ailenin çocuğuyla ilişki kuracaktır. Tabi bu iki bireyin yaşam koşullarını da ülkenin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alt yapısı belirleyecektir. Dolayısıyla da “kültürel sermaye” aktarımı toplumdaki aileye aileden çocuğa doğru tümden gelimsel bir süreci işleyecektir. İnsanlar nereye giderlerse gitsinler kendi kültürel sermayelerini yanında taşırlar. Ne olursa olsun insanlar kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal gerçekliğinden dolayı ayrımcılığa, dışlanmaya uğrayamaz, uğramamalı çünkü bu insan hakları ihlalidir. Bu durum İnsan Hakları Evrensel Bildiri’inde şöyle açıklanmıştır: “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır, birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar. Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir” (İHEB-Madde 1-2). Ancak günümüze baktığımızda durum, uluslararası sözleşmelerle garanti altına alınsa da, bahsedilen gibi gözükmemektedir.

Suriye iç savaşıyla ortaya çıkan kitlesel göç dalgası; gencinden yaşlısına kadınından erkeğine çocuğundan engellisine çoğu Suriyelinin başka ülkelerde çeşitli zorluk içinde yaşamasına sebebiyet vermiştir. Birçokları başka ülkelere sığınmak için çıktığı yolda hayatını kaybetmiş, kimileri ise sınırın öte yüzüne geçse de savaşın izlerini üzerlerinden atamamış fakat bir şekilde yaşam mücadelesinin içine atılmışlardır.

Türkiye göçten sonra birçok Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmış, BM tarafından gelen destekle sosyal-ekonomik hizmette bulunmuştur. Türkiye’ye göç

edenler arasında okulunu yarım bırakıp burada çalışmak zorunda kalan çocuk işçiler, savaş esnasında uzuvlarını kaybettiği için çalışamayan ve bakıma muhtaç engelliler, eşlerini ve çocuklarını kaybeden kadınlar, yalnız kadınlar, gençler, ve meslek hayatlarını, birikimlerini Suriye’de bırakıp Türkiye’de yeni bir yaşam kurmaya çalışan insanlar vardır. Bunların hepsi sosyal dışlanmaya maruz kalabilecek dezavantajlı grupları oluşturur. Savaşın kendisi baştan beri ayrımcılığı ürettiği için göçle birlikte perçinlenen sosyal dışlanma, hayatın akışına dahil olmaya çalışan genç kadınlar için de oldukça zordur. Ancak genç Suriyeli kadınların ilişkisel süreçler içinde deneyimleri ve yaşanılanları yorumlama biçimleri oldukça önemlidir

Araştırmanın çerçevesi bakımından üzerinde duracağımız Suriyeli kadınlar, Suriye’de başlayan savaş ve ardından yaşanan göç sürecinde birçok deneyim elde etmişlerdir. Kadın sığınmacılar yaşamlarını idame etmeye çalışırken, dâhil olmakta zorlandıkları sosyal hayatın içinde kimliklerinden, kültürlerinden ve sosyoekonomik şartlarından dolayı ayrımcılığa maruz kalabilmekte, eğitim hayatında ve sosyal hayatta dışlanmadan dolayı ciddi sıkıntılar çekmektedirler. Dolayısıyla sosyal dışlanma kavramının ne olduğuna değinirken Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadın sığınmacıların göç süreci deneyimleri bizim için odak noktadır.

Sosyal dışlanma; emek piyasasından kopma, eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişememe, siyasi, sosyal ve kültürel yaşama katılamamayı içeren çok boyutlu bir “erişim” ve “katılım” sorunudur (Akkan, Deniz ve Ertan: 2011: 23). Toplumsal huzur ve barışın tesis edilmesi, eşitlikçi bir sistemin yaratılmasıyla mümkün olup dil, din, ırk, cinsiyet ve ülke fark etmeksizin adaletli bir yaşamı hep beraber tesis etmeyi gerektirir. Bunun için eşit katılım ve çeşitlilik son derece önemli olup kimsenin bir başkası adına söz söyleme ve karar alma yetkisinin olmaması gerekir.

Silver’in sosyal dışlanmanın farklı toplum modellerinde ortaya çıkışı ve nedenlerine göre üç paradigmasının üzerinde durmakta fayda vardır. Bunlar sırasıyla; dayanışma, uzmanlaşma ve tekelleşme paradigmaları olarak açıklanabilir (akt: Çakır 2002: 85).

Dayanışma paradigması: Bu paradigma daha çok sosyal ilişki dinamiklerine vurgu yapmaktadır. Dışlanma; sosyal bağların kopması, birey ve toplum arasındaki ilişkilerin aksaması olarak görülmektedir. Paylaşılan değer ve doğrulardan oluşan

sosyal düzenin bozulması sonucu dışlanma ortaya çıkmaktadır. Burada “kendinden olanı” sahiplenme “kendinden olmayanı” ötekileştirme söz konusudur. Aynı kültürün paydaşları birbiriyle dayanışma içindeyken farklı kültürlerin yadrganmasına tanıklık edilebilir. Dışlanmanın tehlikelerine ve etkilerine vurgu yapan Silver, dışlanmayı Durkheim’ın anomi ve anormallik kavramlarına benzeterek bundan dolayı toplumsal bütünleşmenin tehlike altında olduğunu vurgulamaktadır (Doğan 2014:151).

Uzmanlaşma Paradigması: Bu düşüncenin dayanağı liberalizmdir. Farklı ilgi ve yeteneğe sahip bireylerin kendi çıkar ve güdüleriyle hareket ederek diğerleriyle bir alışveriş ağı içinde sosyal bir düzen kurması söz konusudur. Dışlanma, işbirliği veya rekabet halindeki bireylerin meydana getirdiği toplum yapısı nedeniyle meydana gelmekte ve temel olarak bireysel hatalar sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Örneğin; işverenlerin sığınmacı kadınları iş güvenliğinin olmadığı ortamlarda, düşük ücretle kayıt dışı olarak çalıştırması durumu sosyal uyumu zorlaştırmakta ve ayrımcılığı üretmektedir.

Tekelleşme Paradigması: Sosyal düzen, hiyerarşik güç ilişkilerinin empoze edildiği, bir zorlama ve baskı aracı olarak vardır. Temelinde sosyal demokrasi anlayışı olan dışlamanın; sınıf, statü farklılıkları ve kapsadığı grubun çıkarlarına hizmet eden gücün sonucu olarak ortaya çıktığı anlayışına dayanır. Tekelleşen güç ilişkileri eşitsizliği, ayrımcılığı ve dışlanmayı üretir. Bu yaklaşımın düşünce temelleri özellikle Marx ve Weber’in düşüncelerine dayanmaktadır. Buna göre sosyal dışlanmayla mücadele ‘eşit üyelik’, ‘vatandaşlık’ ve dışarda olanların ‘topluluğa tam katılımıyla” mümkün olur (akt: Doğan 2014: 152).

Toplumsal bir gerçekliği anlamak için tek bir olaydan yola çıkamayız. Bir durumun anlaşılması için toplumun yapısal özelliklerine, toplumsal yapıyı oluşturan bileşenlere bakmak gerekir. Toplumsal yapı; ilişkiler sistemini düzenleyen kültürel, sınıfsal, kurumsal, siyasal, politik, ekonomik süreçlerin bütünüdür. Sosyal dışlanma meselesi de ancak buradan hareketle anlaşılır olabilir. Suriyeli sığınmacı kadınların, toplumsal ilişkilerinde göstermiş olduğu tepkiler, yorumlama biçimleri, davranış kalıpları kendi kültürel, dinamiklerinden ve toplumsal kimliklerinden bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla benmerkezci (etnocentrizm) bakış açısı ile yorumlanan her

şey karşılıklı anlayışı ve hoşgörüyü reddettiği için sosyal dışlamayı doğurur, hayata bakış açımızı tamamen sınırlandırır. Bilindiği gibi “etnocentrizm”; bireylerin bir kültürü kendi kültürünü merkeze alarak değerlendirmesi biçimidir.

2.3 Sosyal Dışlanma İle İlgili Teoriler

Sosyal dışlanma, birçok kuramsal yaklaşımda kendine yer edinebilecek geniş bir yelpazeye sahiptir. Sosyal dışlanma, toplumsal bütünleşmede ciddi çatlaklar açacak bir ötekileştirme pratiği olarak adlandırılabilir. Sosyal dışlanmaya bütünsel olarak bakabilmemizi sağlayan ve birbirini besleyen bazı kuramsal yaklaşımlara açıklık getirmek gerekmektedir.

2.3.1 Damga Kuramı

Damga kuramının en önemli temsilcisi Goffman olarak bilinmektedir. Literatürde damga (stigma) kavramının ilk olarak Yunanlar tarafından kullanıldığı görülmüştür. İlk olarak bireyin ahlaki statüsünde olağandışı ve kötü ne varsa ifşa etmeye yönelik “bedensel işaretleri” kasteden bir terim olarak kullanılmıştır. Bedene kazılan işaretlerle, bu işaretleri taşıyan kişilerin birer köle, suçlu, hain olduğunun kanıtı olarak sunulmuştur (Goffman 2014: 29). *“Damgalama konusunda önemli çalışmalarıyla yer edinen Goffman, damgalamayı ‘itibarı derinden sarsan bir özellik’ olarak tanımlar. Goffman ile benzer olarak, Crocker de damganın özünde, ‘sosyal kimliğin değer yitimi’ olduğunu öne sürer.”* (akt: Özmen ve Erdem 2018: 187). Bu “sosyal kimliğin değer yitimiyle” birlikte damgalanan kesim sürekli bir suçlu olarak gözükmekte sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alandan dışlanabilmektedir. Çünkü bu damgala süreciyle birlikte toplumsal alanda bir sınır çizilmekte, bu sınırlar kişilerin toplumla ilişkilene biçimini şekillendirmekte ve “hareket alanını” sınırlamaktadır.

Toplumda farklı guruplara, kişilere karşı üretilen damgalama olgusu, kalıp yargılar ve ön yargılar üzerinden kurgulanan dışlamanın bir nedenidir. Bu aynı zamanda güçlünün bir öteki yaratarak kendi statüsünü sağlama alma, dolayısıyla “hedef şaşırtma” stratejisi olarak okunabilir. Bunun farkında olarak ya da olmayarak, yoksul çoğunluk tarafından onaylanması, damgalayanın, ötekileştirenin, ayırıştırmanın yani dışlayanın yanında konumlanması anlamına gelir. Bu durumda sınıfsal benzerlik

yoksul çoğunluk için belirleyici olmaz, zengin damgalama dili yoksulun da damgalama dili olur.

Damgalanan grup ya da kişi normal olarak kabul edilen “diğerleri” ile eşit düzeyde bir temas kuramaz. Bu durumunun gelişmesinde kendinden olmayı etiketleme de büyük bir etkiye sahiptir. Toplumun üyeleri bazı özelliklere negatif-olumsuz değerler yüklemekte, böylece bu özellikleri taşıyan bireyler ve bu bireylerden oluşan gruplar toplum tarafından etiketlenmektedir (akt: Sankır 2013: 148).

“Çoğunluğun” “azınlık” üzerinde ya da “güçlünün” “güçsüz” üzerinde kurmaya çalıştığı hegemonya damgalama süreciyle birlikte gelişmektedir. Bu damgala(n)ma süreci toplumsal bir kopuşu doğurabilmekle birlikte damgalanan ve dışlanan kesimin, toplumsal kabulü sağlamak için, kendi “benliğinin sunumu”na yönelik taktiksel stratejiler geliştirebildiği de gözlemlenebilmektedir. Damgalanan birey toplumun kendisine biçtiği rolü yerine getirmek eğiliminde olacak ve bu durum toplumsal uyum ve entegrasyonu negatif yönlü etkileyecektir. Bununla birlikte Goffman’ın (2014: 59) “Damga- Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar” adlı eserinde; belirli bir damgaya sahip kişi, sosyal, ekonomik, mesleki konumunda dikey bir hareketlilik yaşasa dahi, damgalı gruba bağımlılığı ne olursa olsun, kendine biçilen rol dahil olduğu grubun temsiliyeti olacaktır.

Goffman (2014: 33) birbirinden farklı üç damga tipi üzerinde durmaktadır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür.

- “Fiziksel deformasyon olarak bilinir.
- Zayıf irade, baskıyı hak eden ya da doğal olmayan tutkular, sapkın ve ahlaksızlık olarak algılanması şeklindeki bireysel karakter bozuklukları; bunlar; ruh bozuklukları, hapis yatmak, bağımlılık, alkolizm, eşcinsellik, işsizlik, intihar girişimi ve radikal siyasi davranışlar.
- Üçüncü olarak; ırk, ulus ve din gibi etnolojik damgalar vardır; bunlar soy bağıyla aktarılabilir ve eşit bir biçimde bir ailenin tüm mensuplarına bulaşabilir.”

Bizim üzerinde duracağımız konu ve örneklem grubumuz dolayısıyla üçüncü kategori daha kapsayıcı gözükmektedir. Kendi ülkelerinden ayrılarak başka ülkelere

göç eden “yabancılara” yönelik etnolojik damgalama yapıldığı söylenebilir. Bireylere ve gruplara yönelik damgalamanın çok eski çağlardan beri devam ettiği, damga kuramı teorisyenleri tarafından kabul gören yaygın bir düşüncedir.

2.3.2 Göçmen İlişki Ağı Kuramı

Öncü göçmenlerin rehberliği olarak adlandırabileceğimiz göçmen ilişki ağlarının, sonradan göç edenlerin uyum süreçlerini kolaylaştırıcı ve onlara yol gösterici bir işleve sahip olduğunu söylemek mümkündür. Abadan-Unat’a göre göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkede, eski göçmenler-yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlantılarından oluşan kişiler arası bağlantılar bütünüdür (akt: Görgün 2017: 1323). Toplumsal ilişkilerin gelişebilmesinde göçmen ilişki ağı temel rol oynar.

Çağlayan’a (2006: 85) göre ilişkiler ağı kuramının temelini; göçmenlerin göç ettikleri ülkede kurdukları, aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da kurdukları sosyal ağların varlığı ve bu ağların, süregiden karşılıklı göçler üzerine olan etkisi oluşturmaktadır. Göç eden insanlar kendi tanıdıklarının, akrabalarının öncülleri konumundadır. Kurulan ilişki ağları göç akışının bir nevi sürekliliğini sağlarken, diğer yandan insanlar arasındaki dayanışmayı, toplumsal ilişkilerin güçlenmesini ve hizmetlere, iş ağlarına kolay erişebilirliği sağlamaları açısından başat konumdadırlar.

Ağ teoremi genler ve kan bağları gibi fiziksel bağların dışında, güven, karşılıklı etkileşim, sorumluluklar, yetkiler ve empati gibi bağların oluşturduğu sosyal bağlar ile ilgilenmektedir (Turan, Eğilmez 2014: 70). Bu kurulan sosyal ağlar, daha önce orda yaşayanlar ile sonradan göçle gelenler arasında “sosyal içermeye”, paylaşmaya ve toplumsal bütünleşmeye öncülük etmektedir.

Görgün’e (2017: 1325) göre göçmen ilişki ağlarının ayırt edici bir özelliği göçe sebep olacak unsurlarla beraber, göç sürecinin devamına etki eden ve sürece muhatap tüm bireyleri ve coğrafyaları birbirine bağlayan bir yapısı olmasıdır. Aslında göçmen ilişki ağları, sosyal dışlanmayla mücadelede yöntem geliştirmesi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu ağlar, sonradan göç edenler için bir hazırlık sunar, kişilerin neyle karşılaşabileceği ve nasıl mücadele edebileceği

noktasında öncülük eder. İç göçler ve dış göçler açısından değerlendirildiğinde de, daha riskli olarak nitelendirebileceğimiz, uluslar arası göçlerde göçmen ilişki ağlarının “güvenli alan” ve sosyal uyum süreçlerinde başat bir öneme sahip olduğunu bir kez daha vurgulamakta yarar vardır.

2.3.3 Feminist Kuram

Feminist yaklaşımın amacı cinsiyet ve iktidar ilişkilerinin toplumsal yaşamın her alanına işlemiş olduğunu göstermek ve ataerkil toplumsal yapı içerisinde “güçsüz” olarak gösterilmeye çalışılan kadının “güçlendirilmesine” işaret etmektedir (Şavran 2012: 20). Feminist yaklaşım kuramcıları, kadınların somut- gündelik deneyimlerini sosyal bilimsel araştırmaların da başlangıcı olarak kabul eder ve bu yaklaşımı “kadınların deneyimleriyle başlayan ve doğrudan buradan ilerleyen bir dünyayı anlama yolu” olarak tanımlar (Öztañ 2015: 274). Ataerkil sistem kadını ‘pasif’, ‘edilgen’, ‘ikinci sınıf’ olarak görmekte ve yaşanan bütün olayların öznesi erkek olmakta ve kadınlar sosyal dışlanmaya daha açık hale getirilmektedir.

Göç olgusunda kadının görünür kılınmasında feminist yaklaşımın payı büyüktür. Burada erkeklerden çok göçe maruz kalan kadınların, göçü nasıl deneyimlediği önemlidir. Dolayısıyla feminist kuram, toplumsal yaşamı kadın temelli ele alan, kadının toplumdaki yerini farklı bakış açılarıyla yorumlayan ve eleştiren bir yaklaşımdır. Feminist yaklaşım, temel kuramsal sorunları olan; “Peki ya kadınlar? Bu neden böyle? Sosyal dünya herkes için daha adil olacak şekilde nasıl değiştirebilir ve iyileştirebilir?” (Ritzer ve Stepnisky, 2015: 163) gibi sorulara bir açıdan açıklık getirmek ve kendilerine yönelik sosyal dışlamanın arkasındaki nedenleri yorumlamak ve anlamlandırmak çabasıyla yola çıkmaktadır. Göç eden kadınların maruz kaldığı ayrımcılık ve sosyal dışlanmanın aynı mekânı paylaştıkları “yerleşikler” tarafından nasıl yeniden üretildiği ve kadınların uğradıkları sosyal dışlanmaya nasıl yanıt verdiği feminist bakış açısında önemli bir yere sahiptir.

Göç araştırmalarında kullanabileceğimiz “toplumsal cinsiyet” kavramı feminist yaklaşımla önemli bir boşluğu doldurur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği göçmen kadını, eğitim, evlilik, iş, aile, sosyal yaşam, gidilen yer ve geldikleri ülkeyle olan ilişkisi gibi birçok konuda etkilemektedir. Göçün eşitsizlik, vatandaşlık ve sosyal ilişkilerini nasıl değiştirdiği üzerine yapılan araştırmalar gösteriyor ki,

toplumsal cinsiyete bağlı g, sosyal eŐitmezliđin sürdürülmesinde büyük rol oynamaktadır (akt: Duman, 2015: 68). Kadının toplumsal statüsü, göç eden kadınların görünmez kılınmasını ve giderek toplumdan izole edilmesine imkan sağlar. Her alanda olduğu gibi gte de kadının aktif ve görünür olduğunu savunan feminist yaklaşım, göç eden kadınlara yönelik sosyal dıŐılamının ve eŐitmezliđin nasıl inşa edildiği noktasında geniş bir yaklaşım sunar.

2.3.4 Kimlik ve Toplumsal Kimlik Kuramı

Sosyolojik bir kavram olan kimlik, “ben kimim?” sorusunun, aidiyet temelinde, bireysel ve toplumsal cevabı olarak tanımlanabilir. Kişinin toplumsal varlığıyla ilgili olan kimlik, bireysel olmaktan çok toplumsal ve kültürel konumunu nitelendiren bir kavramdır. Dolayısıyla kimliği tarihsel ve toplumsal bağlamından ayrı düşünemeyiz.

Sosyal bilimler alanında kendine yer edinen kimlik, 1980’lerin ilk yılarında sosyoloji ve sosyal antropolojinin kavramları arasında yer edinmiŐtir. 1940’lı yıllarda çok fazla bilinmeyen terim, son 40-50 yıldır göz ardı edilemeyecek teknik bir terim haline gelmiştir. Önceleri psikoloji ve sosyal psikolojinin kapsamında yer edinirken Őimdilerde toplumsal ve siyasal alanın konusu alanında gözükmektedir (Kaypakoğlu 2000: 9). Kimlik, salt anlamı itibariyle kolektif bir yapıya sahip olmamakla birlikte, bireysel yaŐantıda var olan tasavvurları, yaşama katılma biçimlerimizi ve son analizde toplumsal yaŐantı içerisinde bireyin konumlanmasını kapsamaktadır (Yanık 2013: 227).

İnsanlar bir toplum içinde doğar ve o toplumsal yapı içinde Şekillenir. Dinsel kimliği, etnik kimliği, bireysel kimliği, cinsiyet kimliği o toplumsal gerçeklik içinde var olur. Kimlik toplum içinde üretilir.

Castells’e göre kimliklerin inŐası, “tarihten, coğrafyadan, biyolojiden, üretken ve üretmeye yönelik kurumlardan, kolektif hafızadan, kişisel fantezilerden, iktidar aygıtlarından ve dinsel vahiylerden malzemeler kullanır. Ama bireyler, toplumsal gruplar, toplumlar bütün bu malzemeyi, içinde buldukları toplumsal yapıya uzam/zaman çerçevesinden kaynaklanan toplumsal koŐullara ve kültürel projelere göre işler, bütün bu malzemenin anlamını yeniden düzenler” (akt Yanık 2013: 227-

228). İnsanlar da bir kimliğin ya da toplumsal “kimliğin temsili” dolayısıyla ilişkiler kurar ya da kurmak istemez. Ancak toplumsal ilişkilerimiz bu toplumsal kimliğimizden bağımsız düşünülemez.

2.4 Suriyelilerin Hukuki Statüsü -Yasal Mevzuat İle İlgili Tanımsal Çerçeve

Ülkelerin yapısal özellikleri kişilerin göç sürecini, doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Göç alan ülkenin düzenlemeleri ve politikaları, nüfus akış miktarını ve göçmenlerin ötekileşme ve ayrışma- ayırma seviyesini belirlemede önemlidir (Erbaş 2019: 236). Geline ülkedeki hukuki süreç ve alınan statünün içeriği, insanların yer edinme sürecinde hayatla ilişkilene, başka bir ifadeyle bir yere ait hissetme-hissetmeme veya bir yere yerleşme- yerleşmeme durumlarını belirler (Biner ve Soykan 2016: 1). Sığınılan ülkedeki yaşam koşulları, sığınmacıların gelecekle ilgili kaygılarını az da indirebilir giderek yükselmesini de sağlayabilir. Türkiye’de bulunan sığınmacıların üçüncü bir ülkeye göç etme isteği, buldukları ülkede kendi sosyal ve ekonomik koşullarını da belirleyen statü sorunuyla doğrudan ilintilidir.

Bilindiği gibi Türkiye “açık kapı” politikasıyla sınırlarımıza kitlesel olarak gelen Suriyeli insanları “misafir” olarak kabul etmiştir. Ancak misafir kavramının yasal prosedürde bir karşılığını bulmamız oldukça zordur. Aslında bu kavram toplumsal ilişkilerin belirlenmesinde “ev sahibi” topluluğun yeni gelenlere nasıl yaklaşması gerektiği konusunda üstü kapalı bir mesaj vermektedir. Aynı zamanda zorunlu göçle kitlesel olarak gelen Suriyeli sığınmacıların uzunca bir süre hukuksal anlamda statü belirsizliğinin misafir kavramıyla giderilmeye çalışılması, birçok sorun için sağlam adımların atılmamasına sebebiyet vermiştir.

Günümüzde sığınmacılar ile yerel halkı karşı karşıya getiren durumların en önemli sebeplerinden biri de yapısal-altyapısal sorunlar düşünülmeden atılan adımlardır. Eğitim ve öğretimin yeni başladığı bir okulunun sınıfında öğrenciler için yeterli sayıda sıra yoksa olan sıraları kapmak için öğrenciler çeşitli taktikler geliştirecektir ve bu sıra kapma meselesinde haksız olarak bir bireyin ya da grubun görülmesi bunun da “ötekiyi” yaratması ardından sonucun çatışmaya dönüşmesi

kaçınılmaz gözükmektedir

Öncelikle kavramsal olarak bazı tanımları netleştirmemiz gerekir. Mülteci, sığınmacı, ikincil koruma, göçmen ve geçici koruma statüsünün aralarındaki farkı birbirlerinin yerine kullanılmaması için net olarak belirtmek gerekir. Mültecilerin statüsüne ilişkin elimizde iki önemli dayanak vardır. Bunlardan ilki 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ikincisi ise 1967 tarihli New York Protokolüdür. Ancak sadece bunlarla sınırlı değildir. Dolaylı olarak da uluslararası raporların geçerliliği vardır. “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” “New York Protokolü”, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, “BM”, “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS)”, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)”, “Her Türlü Irk ve Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi”, “Çocuk Hakları Sözleşmesi” ve “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme” de mülteci ve sığınmacıların haklarını koruma altına alan sözleşmelerdir” (Mazlumder 2014: 20). Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ne 1961 yılında taraf olmuş, 1967 tarihli New York Protokolü’ne 1968 tarihinde katılmış ancak sözleşmeye taraf olurken, coğrafi sınırlama şerhi koymuştur. Bu coğrafi sınırlama şerhi günümüzde Suriyeli ve diğer ülkeden göç edenlerin statüsünü belirlemede önemli bir kriterdir. Aşağıda Türkiye mevzuatındaki **mülteci** tanımı yer almaktadır.

Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeple korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve ülkenin korunmasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir (YUKK- 61).

Görüldüğü üzere “Avrupa ülkesinde meydana gelen olaylar” ibaresi Türkiye’ye göç eden yabancıların statüsünün belirlenmesinde önemli bir kriteri oluşturmaktadır. Dolayısıyla Avrupa ülkeleri dışından gelenlere bu statü verilmemektedir. Suriyelilerin statüsünün belirlenmesinde yukarıdaki bütün kriterler mülteci tanımını işaret etse de “coğrafi çekince” bu statünün verilmesine engel olmaktadır. Mülteci olmakla alakalı tüm “kriterleri” taşıyan ve uluslararası koruma talep eden kişiler, Avrupa ülkesinden gelmediği için “**şartlı mülteci ya da ikincil koruma**” olarak adlandırılmaktadır.

Peki sığınmacı nedir? Avrupa ülkeleri dışından gelen ve madde YUKK madde 61 deki tüm tanımları içeren yabancıları kapsamaktadır. Buradan hareketle **sığınmacı**, Avrupa dışı ülkelerden gelen, ırkı, dini, siyasal düşünceleri, bir gruba mensubiyeti ve tabiiyeti olmak üzere 5 nedenden dolayı menşei ülkesinde ölüm ve kötü muameleye maruz kalmış ya da kalabilecek olan kişileri ifade etmektedir. **Göçmen** ise; yukarıda saydıklarımızdan farklı olarak, herhangi bir zorlanmaya tabi olmaksızın, kişinin kendi seçimleriyle bir yerden başka bir yere göç etmiş aynı zamanda geldiği ülkede yerleşme istediği olan ve hala o ülkenin vatandaşlığını alamamış kişileri ifade etmektedir. Kişi sosyal ve ekonomik doyuma ulaşmak istemektedir. Göçmenlik ve mültecilik arasındaki en baskın fark niyet açısından olup, mülteciler zoraki sebeplerden dolayı göç ederken, göçmenler buldukları standarttan daha iyi bir koşulda yaşamak için gönüllü göç etmektedir (Koyuncu 2014: 25).

Türkiye’de kayıt altında bulunan geçici koruma altındaki Suriyeliler “3.649.750” iken Avrupa’da bulunan mülteci statüsündeki Suriyelilerden bazı örnekler şöyledir. “Almanya’da 530 bin Suriyeli mülteci olduğu bildiriliyor. İsveç’te 110 bin, Avusturya’da ise 50 bin mülteci var... Kuzey Amerika’da 100 bin Suriyeli mülteci bulunuyor. Kanada’ya 52 bin, ABD’ye ise 21 bin Suriyeli yerleşmiş. ABD’de 8 bin Suriyelinin geçici koruma statüsü (temporary protections status) bulunuyor” (UMHD, 2018).

Uluslararası literatürde kabul gören göç edenlere yönelik tanımlar statü belirleme açısından son derece önemlidir. Bu tanımlar yasal olarak tanınan hakların ne olduğunu anlamamız ve göç edenlerin neden dolayı göç ettiklerini kavramamız açısından kilit öneme sahiptir. Bilindiği gibi Türkiye’deki Suriyeliler statü olarak Geçici Koruma (GK) kapsamına alınmıştır.

2011 yılında kitlesel olarak Türkiye’ye göç eden Suriyeli sığınmacılara yönelik ilk tanım “misafir” oldukları yönünde olup aslında geçicilik vurgusu yapılmıştır. Şu an nüfusu üç buçuk milyonu geçmiş olan Suriyeli sığınmacılar yaklaşık sekiz yıldır Türkiye’de yaşamaktadır. Türkiye’de genel kabul gören “misafirlik üç gün sürer” yaklaşımı son zamanlarda, Türkiye’deki ekonomik sorunların da etkisiyle, Suriyeli sığınmacılara yönelik dillerden düşmeyen bir söylem

olmaya başlamıştır. Göker'e (2015: 108) göre; göçmenler söz konusu edildiğinde, onların ev sahibi toplumlar tarafından değerlendirme ve algılama şekilleri, göçmenlerin sosyal konumları hakkında çok önemli işaretler vermektedir. Göçmenlerin kim olduğu sorusu öncelikle orada yaşayan ev sahibi toplum tarafından verilmektedir. Çünkü onlar çoğunlukta kalan kesimdir ve göçmenler ise azınlıkta kalan sosyal grupları ifade etmektedir.

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş sonrası Türkiye'ye göç eden sığınmacıların durumun yasal olarak düzenlenmesi için 2013 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Zamanla Suriyelilerin Türkiye'deki durumunun ne olacağına dair en kapsamlı cevabı "geçici koruma" kapsamına almakla bulmuşlardır. Bunun üzerine "Türkiye'de Ekim 2011'den itibaren, Suriyeli "misafirlerini" İçişleri Bakanlığı 1994 yönetmeliğinin 10. Maddesi gereğince "Geçici Koruma Rejimi"ne aldığını ilan etmiştir. Asgari uluslararası standartlarla uyumlu olan bu rejim, açık kapı politikası, geri dönmeye zorlamama, bireysel statü belirlemenin yapılmaması ve kamplarda barınma ve diğer temel hizmetlerin sunulması gibi ilkeleri içermektedir" (akt: Deniz, Ekinci ve Hülür 2016: 24).

Geçici Koruma unsurları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Açık kapı politikasıyla ülke topraklarına kabul etme
- Geri göndermeme ilkesi
- Gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması

Geçici koruma kanunu madde 91'de;

(1)Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalış, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir (GKK- 91).

Geçici koruma yönetmeliği ülkedeki Suriyeli sığınmacıların gideceği yönünde bir mesaj verse de Suriye'deki savaşın seyrine ve Türkiye'de geçirdikleri yaklaşık 8 yıla baktığımızda daha kalıcı çözümlerin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çünkü ortada çok ciddi bir belirsizlik hakimdir. Belirsizlik kayıp bir nesle işaret etmekte bu durumun bizi ne şekilde etkileyeceği kestirilememektedir. Ayrıca şunu

belirtmek gerekir ki; geçici koruma bir hakka sahip olmayı değil göç edilen ülkede verilen sınırları yani ne yapamayacaklarını ifade etmektedir. Aslında geçici koruma altındaki Suriyeliler, uluslararası kabul görülen mülteci kriterlerine uymaktadır. Ancak çalışma, seyahat etme ve üçüncü bir ülkeye gidebilme gibi pek çok hakkı geçici koruma statüsüyle engellenmektedir (Yıldız, Çakırer- Özservet 2016:124).

Suriyeli sığınmacılar ilk geldiklerinde İl göç idaresinin belirlemiş olduğu uyuşuk şehirlere ya da belli şehirlerde bulunan kamplara yerleştirilmiştir. Kendileri için uygun görülen şehre gönderilmekte, yol izni verilmeden de Türkiye'deki başka bir şehre seyahat edememektedirler. Yol iznini alabilmeleri için de ciddi bir hassasiyetinin olması gerekmektedir. Ayrıca sığınmacıların sosyal entegrasyon süreçlerinde başat önemde olan çalışma izninin kısıtlılığı toplumsal bütünleşmede büyük sorunlar yaratmaktadır. Bu durum Suriyeli sığınmacıların toplumdan dışlanmasını aynı zamanda enformel sektörde ucuz iş gücü olarak kullanılmalarına sebebiyet vermektedir. Konuyla alakalı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının yürüttüğü çalışma neticesinde 8375 sayılı kanun ile "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" çıkarılmış, çalışma biçimlerine dair usul ve esaslar, Suriyeli sığınmacıların çalışma izni olmaksızın çalıştırılmayacağı yönünde oluşturulmuştur (Yıldız ve Çakırer- Özservet 2016: 127). Sosyal uyum açısından başat öneme sahip olan ve kendi geçimliklerini sağlamaları için temel bir gereklilik olan iş gücü piyasasına katılma işverenin başvurusuyla gerçekleştirilebilmekte bu da işveren için "maliyetli" olduğundan tercih edilmemektedir. Bu yüzden birçok Suriyeli sığınmacı enformel sektörde ucuz işçi olarak çalışmakta, güvencesiz bir yaşamın pençesinde yaşamaktadır. Üçüncü bir ülkeye yerleşme başvuru hakları da zaten mülteci sayılmadıkları, Avrupa ülkesinden gelmedikleri ve Geçici Koruma statüsünde oldukları için maalesef söz konusu değildir. Çok nadir olarak, Avrupa ülkelerinin kendi "inisiyatifiyle", çok hassas durumda olan Suriyeli "mültecileri" İl Göç idaresi iş birliğinde BMMYK tarafından açılan dosyayla üçüncü bir ülkeye yerleştirme işlemleri gerçekleştirilebilmektedir. "Avrupa ülkeleri, bugüne dek, Suriyeli mültecilere yönelik üçüncü ülkeye yerleştirme, insani ve diğer şekillerde kabule yönelik 31.817 kişilik yer sağlamayı önermiştir. UNHCR, ülkeleri 2015 ve 2016 yıllarında, 100.000 Suriyeliye üçüncü ülkeye yerleştirme ve diğer şekillerde ülkelerine kabul imkânı sağlama çağrısında

bulunuyor” (www.unhcr.org/tr 2014). Ayrıca birçok sığınmacı Suriyeli, can güvenliklerini tehlikeye atarak yeni bir yaşam kurmak ve görece daha iyi koşullarda yaşamak adına, yollara düşmüş, bu yolculukların bazıları trajik olarak son bulmuş bazıları ise Avrupa ülkelerine vararak “statü” kazanmayla sonuçlanmıştır. Akdeniz kıyılarına cansız bedeni sürüklenen 3 yaşındaki “Alan Kurdi”nin trajik örneği toplumsal vicdanı sızlatmış, bu konuda ciddi adımların atılması adına önemli bir “figür” olarak mülteci kriziyle ilgili tartışmaları alevlendirmiştir.

Toparlayıcı olması açısından; ülkesinden ayrılmak zorunda kalan, ayrılmaya zorlandığı ülkeye geri dönemeyen, acil olarak geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya bu sınırları geçen ve haklarında bireysel olarak UK Uluslararası Koruma (UK) işlemi yapılamayan Suriyeliler “**Geçici Koruma**” (GK) statüsü altındadır (Kırkayak Kültür 2017).

2.5 Toplumsal Cinsiyet ve Suriyeli Kadınlar

Cinsiyet, insanların biyolojik, fizyolojik yapılarına işaret ederken toplumsal cinsiyet sosyal ve kültürel olarak bu cinsiyetlere yüklenen rollere işaret eder. Bu roller toplum tarafından inşa edilirken kadına yüklenen roller “güçsüzlüğe” erkeğe yüklenen roller ise “güce” vurgu yapar. Toplumsal yapının kadınlara yüklediği anlamlar toplumsal cinsiyetten bağımsız açıklanamaz. Nasıl ki göçü kadın göçünden ayrı düşünemeyiz kadının konumunu da “toplumsal cinsiyet” kavramından bağımsız değerlendiremeyiz. Kadınlara yönelik şiddetin temelinde toplumun kadınlara yüklediği roller başat önem taşımaktadır. Kadını “erkeğin hizmetine” sunan bu roller kadının ne yapması ve ne yapmaması gerektiği konusunda keskin çizgiler çizerken çizginin bir adım ötesine geçmeye yeltenenleri hem kültürel normlar hem de din olgusuna dayandırarak “cezalandırır”. Kadınları değersizleştirmeye, yalnızlaştırmaya yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olayları göçten önce, savaş sürecinde ve bugün de tekrar üretilmekte ve devamlılığını sürdürmektedir. Bu durum kadınlara yönelik ciddi güvenlik sorununa sebep olurken kadının korunması-güçlendirilmesine yönelik hukuksal ve toplumsal boşluğu derinleştirmektedir.

Uzun yıllar var olan göç çalışmalarına kadınlar sadece eklemlenmiş, 1951 Sözleşmesi’nde mülteci olmak için kabul gören 5 ölçüt (ırk, din, milliyet, belirli bir

sosyal gruba mensubiyet ve politik düşünceler) içinde kadınlar “belirli bir toplumsal gruba üyelik” çerçevesinde değerlendirilmiştir. “Ancak kadınlar, erkeklerden farklı olarak 1951 Sözleşmesinde özel olarak yer verilmeyen toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, sosyal ve kültürel önyargılardan kaynaklanan baskı ve zulüm, geleneklerle ilişkili bedensel ve ruhsal sağlıklarını bozan zarar verici uygulamalar, cinsel istismar, cinsel şiddet, aile içi şiddet gibi esas olarak kadın olmalarından kaynaklı zulüm ve baskılardan kaçmak için ülkelerini terk etmek ve başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalırlar” (akt: Buz 2007). Bununla birlikte kadınlar, göçten sonra da ciddi sıkıntılar çekmekte, kadın kimliklerinden dolayı birçok şiddet olaylarının kurbanı olabilmektedirler. Sakarya’nın Kaynarca ilçesinde Suriyeli 9 aylık hamile kadının kaçırılıp istismara uğradıktan sonra başının taşla ezilerek, 10 aylık çocuğunun ise aynı yerde boğularak öldürülmesi olayı, verilebilecek örneklerden sadece bir tanesidir (tr.sputniknews.com).

Elbette ki göçü kendi toplumsal gerçekliğinden bağımsız düşünemeyiz. Toplumsal bir olgu olan zorunlu göçü yaşayan sığınmacı kadınların her birinin göç deneyimi, kendine özgüdür. Çünkü Suriyeli sığınmacı kadınlar ülkelerinde çıkan iç savaş nedeniyle yollara düşmüş, zorunlu göçün aktif deneyimcisi olmuşlardır. Vurgulanması gereken önemli şeylerden biri de, yaşam öyküleri ve deneyimlerin zengin veri kaynakları olarak insanların anlam dünyalarına varmanın yolunu açtığıdır (Bakioğlu, Artar ve İzmir 2018: 13).

Göç eden bireyler, menşei ülkelerindeki toplumsal, kültürel izleri üzerlerinde taşıırken bunu yeni geldikleri, baskın yerin kültürleriyle harmanlar. Değişimin uzun ve kaçınılmaz bir süreç olduğundan hareketle göç eden topluluklar, ne kadar direngen olursa olsunlar, baskın kültüre göre şekillenir, rol alır. Toplumsal cinsiyet rollerinin de göçle birlikte değişime uğrayabileceği, hane içi rollerin değişebildiği, toplum içinde kadınların “pasif”, “bağımlı”, “edilgen” bireyler olarak değil de tam da üretimin içinde, göçün zoraki ve ‘doğal seyrinde birer’ “özne” olduğu gerçekliği önemlidir. Suriyeli sığınmacıların kendi aralarındaki iş bölüşümünün göçten sonraki süreçte değişmektedir. Yalnızca “aile reisinin” çalışmasıyla geçimliklerini sağlayamayan ailelerde kadınlar iş gücüne dahil olmaktadır. Tarlalarda beraber çalışmakta, evin sorumluluğunu beraber yüklenmektedir. Bu durum “ev dışı emek” sürecine ve sosyal yaşantıya aktif olarak dahil olmak gibi sonuçları doğurmaktadır.

Buradan hareketle söyleyebiliriz ki kadınlara atfedilen ve cinsiyetler arası eşitsizliğin kolayca meşrulaştırılmasına sebep olan birçok nitelik (güçsüz, pasif vb. gibi) cinsiyetin doğasından değil, toplumsal cinsiyetçi rol beklentilerinden kaynaklanmaktadır (Göregenli 2011: 5).

Kadınların yıllarca maruz kaldığı cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet göçten sonra da devam etmektedir. Özellikle ülkemizdeki Suriyeli sığınmacılara dönüp baktığımızda birçoğu, Türkiye'deki baskın kültürle bazı benzerlikler taşısa da, farklı kültürel, ekonomik, politik ve sosyal çevreden geldiği için “öteki” olarak konumlandırılmaktadır. Öteki kimliğini kadın kimliğiyle birleştirdiğimiz zaman daha vahim bir durum ortaya çıkabilmektedir. Buz'a (2007: 40) göre, kadınların cinsel şiddetin bütün çeşitlerini savaş ve silahlı çatışmalar boyunca yaşamaları dünya genelinde görülen ve adeta kanıksanan bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumun “sıradan” görülmesi ülke ve dünya genelinde büyük bir çoğunluğun kadınlara yüklediği anlamın vasat bir seviyede olduğunun göstergesi olsa da bu kanıksanan anlayışa karşı verilen ulusal ve uluslararası mücadelenin de ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Suriyeli kadınlar temel ihtiyaçlarını karşılamada birçok sıkıntı çekmektedir. Birçok bilimsel çalışmalar Suriyeli kadınların kent içi yerleşim yerlerinde ve kamplarda sorun yaşadığını raporlamıştır. Barınma, sağlık, beslenme, güvenlik ve sosyal alana katılamama gibi birçok problem yaşanılmaktadır. Evlerin aylık kazancının çok düşük olması, geçimlerini zorlaştırmakta, gıda, barınma giyim ve eğitim gibi temel ihtiyaçlar karşılanmamaktadır. Suriyeli kadınların çoğunluğu hakları yani kendilerine yönelik yasal mevzuat hakkında bilgi sahibi değildirler (KADEM 2017: 47). Bu durum sığınmacı kadınların kendini değersiz olarak görmesine yalnızlaşmasına ve toplumdan izole olmasına sebebiyet vermektedir. Alain (2002: 94) “Bütünleşmiş toplumda yalnız ve reddedilmiş olmak acıya yol açar, parçalanmış ekinimizdeyse acıya yol açan öznenin çökmesi, öznelleşmenin yok olmasıdır; çünkü öznellik pazarın ya da toplulukların ya da çeşitli itkilerin etkilerine süzgeç işlevi görür; öznellik ortadan kalktıgındaysa bu işlev yerine gelmez, bu da bireyi depresyona sürükler” demektedir. Bireyi depresyona sürükleyen ve yalnızlaşmasını sağlayan sebepler toplumsaldır.

Ayrıca Suriyeli kadınların uğradıkları cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet ile ilgili niceliksel araştırmanın olmayışı yeterince veri sunulmasının önüne geçebilmekte ve çalışmalarını kısıtlamaktadır. Sosyal baskı, utanç, dışlanma, namus cinayeti ya da zorla evlendirilme gibi sebeplerden dolayı Suriyeli kadınların konuşmaya yanaşmamaları hem nicel ve nitel çalışmaların yeterince yapılamamasına hem de suçluların yargılanmamasına neden olabilmektedir (Özdemir Ö. Özdemir E. 2018:137). Bu konuda devletin misyonu çok önemlidir. Kadınları güçlendirici, cesaretlendirici adımlar atmak, yasal düzenlemeleri kadının lehine revize etmek ve çeşitli projelerle kadınları desteklemek, aktif hale getirmek gereklidir. Ayrıca Suriyeli kız çocuklarının okullaştırılması ve erken evliliklerin engellenmesi için daha ciddi denetimlere ve alt yapıya ihtiyaç vardır.

Türkiye devleti bu sorunlarla başa çıkmak için “Geçici Korumayla” düzenlemeler yapmış olsa da toplumsal bir sorunu uluslararası boyutlarıyla değerlendirilip sağlam bir çözüm bulunmadığı sürece bu durumun oyala(n)maya dönüşmesi kaçınılmaz olmaktadır. “Suriyelilerin statüsü, barınma, beslenme, sağlık çalışma hakkı konularında geliştirilecek yeni siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel tedbirler almak, günlük uygulamaları yakından izlemek son derece önemlidir.” (Paksoy, Koçarlan ve Kılınç 2016: 89). Bu durum için atılacak her adım toplumsal bütünleşmeyi sağlamak adına başat öneme sahiptir. Çünkü yaklaşık 8 yıldır beraber yaşadığımız Suriyeli sığınmacılar ile toplumsal huzuru bozacak bir ilişki içine girmek ciddi bir kargaşa ortamına sürüklenmemize neden olacaktır.

III. BÖLÜM

3. ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ

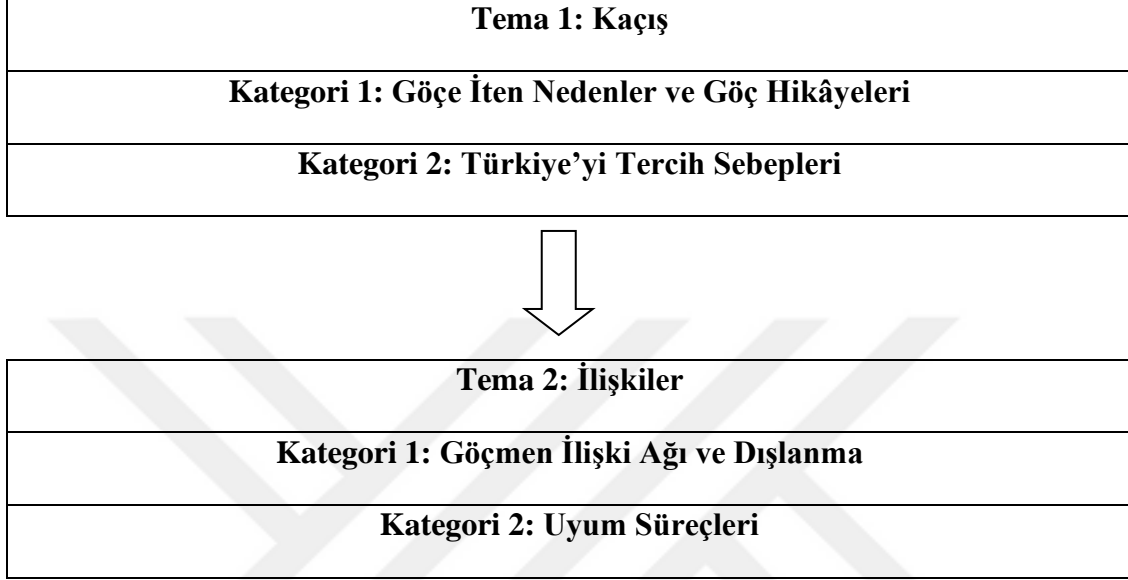
Tablo 1: Tanımlayıcı Katılımcı Profilleri

Örneklem	Yaş	Hukuki Statü	Medeni Durum	Memleket
K1	23	T.C Vatandaşlığı almış	Bekâr	Halep
K2	22	T.C Vatandaşlığı almış	Bekâr	Humus
K3	22	Oturum (İkamet) İzni	Bekâr	Lazkiye
K4	22	T.C Vatandaşlığı almış	Bekâr	Şam
K5	19	T.C Vatandaşlığı almış	Bekâr	Şam
K6	23	Geçici Koruma	Bekâr	Halep (Azez)
K7	23	Geçici Koruma	Bekâr	Halep
K8	24	T.C Vatandaşlığı almış	Bekâr	Afrin
K9	22	Geçici Koruma	Bekâr	Halep (?)
K10	24	T.C Vatandaşlığı almış	Bekâr	Humus
K11	23	Geçici Koruma	Bekâr	Halep
K12	21	T.C Vatandaşlığı almış	Bekâr	Halep
K13	20	Geçici Koruma	Bekâr	Halep
K14	28	Geçici Koruma	Dul	Halep
K15	24	T.C Vatandaşlığı almış	Bekâr	Halep
K16	24	T.C Vatandaşlığı almış	Bekâr	Halep
K17	20	Geçici Koruma	Bekâr	Halep
K18	21	T.C Vatandaşlığı almış	Bekâr	Lazkiye
K19	25	T.C Vatandaşlığı almış	Bekâr	Humus
K20	21	Geçici Koruma	Bekâr	Halep

3.1 Temalar Ekseninde Suriyeli Sığınmacı Kadınların Göç Deneyimleri

Araştırma kapsamında dört ana tema oluşturulmuştur. Bu temalar altında kategoriler oluşturulmuş ve Suriyeli kadınların göç hikayeleri, göç süreçleri, uyum süreçleri, gündelik hayatta karşılaştıkları sosyal dışlanma deneyimleri ardından sosyal dışlanmanın ekonomik, mekansal, kültürel ve politik boyutları esas alınarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Gündelik hayatta karşılaştıkları dışlanma pratiklerini nasıl yorumladıkları direkt katılımcının kendi ağzından aktarılmıştır. Araştırma çıktılarındaki benzer kategoriler kendi aralarında toplanmış ve yorumlanmıştır. Bu temalaştırma yöntemi ile bütünsel bir bakış açısı verilmeye çalışılmıştır.

Şekil 1’de Suriyeli genç kadınların göç hikayeleri, göçe iten sebepler, uyum süreçleri, Türkiye’yi tercih sebepleri, sosyal ilişkilenmede karşılaştıkları dışlanma algılayışları ve bunu yorumlayış biçimleri aktarılmaya çalışılmıştır.

Şekil 1: Tema 1-2 ve Kategorik İçerikleri

3.1.1 Göçe İten Nedenler ve Genç Suriyeli Kadınların Göç Hikâyeri

(Tema1: Kategori 1)

Bir ülkeden başka bir ülkeye olan göç, bireyin kimliği uzun soluklu ve önemli etkileri olan karmaşık bir psikososyal süreçtir (Akhtar 2018: 3). Bu çalışma kapsamında göçe sürüklenen kadınların 13 tanesi çocuk yaşta 7 tanesi ise genç yaşta göçü deneyimlemişlerdir. Katılımcıların üç tanesi Türkiye’ye göç etme kararına kendisi öncülük ederken, diğerleri ailesinin kararıyla bu sürece dahil olmuşlardır. Bazıları sınırdan kaçak (Türkiye’nin göz yumması) olarak girerken bazıları ise pasaport ile Türkiye’ye giriş yapmıştır.

Özellikle Suriyeli kadın sığınmacıların göç süreci deneyimleri sosyal gerçekliğe yönelik ciddi bir kapı aralayacaktır. Kaçakçılara para vererek sınırı geçen katılımcılardan biri kendi, annesi ve çocuğuyla beraber Türkiye’ye geliş hikâyesini şu şekilde anlatmıştır:

Yürüyerek 10 saat ben, benim oğlum ve annem (geldik). Yolda başladık, çok zor bir yolda, 4 dağ var. Çok zor, çok yüksek bir dağ. Benim oğlumu az tutuyorum sonra az yürüyor. 1 saat 2 saat arsada sürünerek çünkü jandarma var. 10 saat yürüdük çok zor bir şey oldu. Bütün kıyafetlerimiz düştü. Bizimle yemek yok, 1 çanta getirdik Suriye'den her şeyi attılar (kaçakçılardan bahsediyor). Koşmak! Yürümek değil koşmak valla (K14, 28, Halep).

Göçe iten sebeplerin temelinde tabi ki Suriye de çıkan iç savaş vardır. Göçe karar verme süreçleri savaşın buldukları bölgeye yaklaşması, savaşın şiddeti, ekonomik ve sosyal kaygılar, güvenlik ve gelecek kaygıları, evde yetişkin erkek kardeşin olması gibi sebeplerle değişiklik gösterebilmektedir.

Katılımcıların konuyla alakalı aktardıkları şu şekildedir:

Savaş altında değildik ama etrafımızda hepsi savaşıyor. Bize yakın oldu yani savaş, yani bazen bombalar geliyordu. O yüzden çıkmaya karar verdik (K7, 23, Halep).

Bir kişi babamı tehdit etti. Eğer para vermezsen seni öldüreceğim diye. O yüzden kaçtık, geldik (K9, 22, Halep).

Yolda bir sıkıntı yaşamadım şansımız iyiydi yani. Biz en fazla kardeşim için askere gitmesin diye geldik. Son zamanlarda oradaki üniversitenin seviyesi düştü, tabi ki savaş yüzünden, onun için başka bir üniversitede devam etmek istedim. İş bulmak için daha iyi olur falan, öyle en önemlisi okumak için geldik (K16, 24, Halep).

Asker girmişti ve insanları vuruyordu. Annem erkek kardeşlerim için korktu. O yüzden çıktık, kalmadık orda. Üç erkek kardeşim var, o yüzden annem çok korkuyordu (K19,25, Humus).

Diğer yandan katılımcıların çoğunun ailesinin Suriye'de ekonomik koşullarının iyi olması, ticareten diğer ülkelerle kurdukları ilişkilerle de alakalıdır. Savaş öncesi kurulan bu ilişkiler savaş sürecinde göç için bir alternatif yaratmıştır.

Babasının Türkiye'de plastik ticareti yaptığını belirten katılımcı şunları aktarmıştır.

Sonra savaş çok olunca yani savaş çok bize yaklaşmıştı. Ya nasıl anlatacağım, önce bir işsiz olduk. İşi durdu. 1 ay bekledik bu savaş inşallah gidecek falan bekledik. Sonra 2 ay bir şey olmadı. Sonra elektrik kesilmiş, elektrik yok, sonra su yok, su sadece bir hafta içinde bir gün geliyor. Hayat daha zor olunca babam bu savaş bitmiyor o zaman başka bir çare düşünmek istiyor. Öyle deyince bir karar verdik, gitmek. Bir de abim yaşı askerlik yaşı, yani Esat tarafından alacaklar babam; kardeşim yani buradan gitmesi lazım öyle, dedi. Öyle işte işsiz elektriksiz öyle, düşün bir... (K15, 24, Halep).

Savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan sığınmacı kadınlarda güvenlik ve gelecek kaygısı vurgusu dikkate değerdir.

Katılımcıların bazıları şöyle devam etmiştir.

Ben Suriye'deyken lise okuyordum. Türkiye'ye gelmek istedim üniversite okumak için. O yüzden ailem ile biraz kavga ettim çünkü tek başıma yurtdışına çıkacağım bizim kültürümüzde böyle bir şey yok. Kız tek başına gidemez falan. Tartıştık çok iki sene boyunca tartıştık sonra buraya geldim. Ee dört buçuk yıl önce. Yani okumak hedefiyle (K3, 22, Lazkiye).

Ashında ben karar vermedim, Afrin'deydim. Orda okuyordum yani. Türkiye'ye gelme gibi bir planım yoktu. IŞİD Afrin'e yaklaştı, ailemde çok yani Kürt olduğumuz için belki duymuşsundur "Müslüman değilsiniz bilmem ne" kadınları alıp satıyorlar hatta. Ailem beni Türkiye'ye göndermeyi düşündü. Ablam buradaydı (Mersin), ablamla geldim (K8, 24, Afrin).

Bir diğer katılımcı savaş sürecinde yaşadıklarını aşağıdaki anlatıda şöyle belirtmiştir:

Biz orda yaşıyorduk. Halep'te. Şu yani muhaliflerin olduğu yerde. Pek orda savaş gördüğümüz gibi değil biraz sakin bir yerdi ama dediğim gibi yani tehlike insanlardan geliyordu önce. Hırsızlık falan her şey çok artmıştı. Orda okuyordum, ablam okuyordu, babam çalışıyordu sonra baktık yani kadın olarak, bir tane ablam var bir tane kız kardeşim var, 3 kızız. Orda yaşamak çok zor. Her yerde gittiğimiz yani evden çıkıp gittiğimiz her yerde bir tehlike içindeyiz biz. Bu yüzden Türkiye kapıları açtı. Biz Türkiye'ye gelelim dedik. İlk önce akrabalarımız gelmişti... Bir de oradaki kadınların yaşamı çok zordu. Kadın olduğumuz için mesela ben üniversiteye gidemiyordum. Babam bırakıp geri alırdı beni. Hatta babamla birlikte bile tehlikedeydik yani biliyorsun orda ölüm kimseyi tanımıyor (K1,23, Halep).

Erkeklerin zorla askere alınmaları, çeşitli gruplar tarafından tehdit edilmeleri, temel ihtiyaçlara erişimin giderek zorlaşması, eğitimlerinin yarıda kalması, güvenlik kaygısı ve katılımcıların anlatımıyla kendi halklarına karşı kullanılma ihtimali göç sürecinin en önemli motivasyonu oluşturmaktadır. Eğitim hayatlarına devam etmek ve her şeyden önce 'yaşamak' istiyorlar. 2013 yılında Suriye'den çıkan bir kadın katılımcı bu durumu şöyle özetlemiştir:

Biz son zamanlarda elektrik su olmadan yaşadık. Hem de yemek bulamıyorduk o zamanlarda. Çok sorun yaşıyorduk, o yüzden buraya gelmeye karar verdik. Çok zor oldu o da. Hem de eğitimimizi artık alamıyoruz orada. Tehlikeli yani orada dışarı çıkmak. O yüzden buraya geldik. Eğitim için, yaşamak için yani en çok (K20, 21, Halep).

3.1.2 Türkiye'yi Tercih Sebepleri

(Tema1: Kategori 2)

Daha önce de değinildiği gibi Türkiye'yi tercih etme nedenleri; açık kapı politikasıyla giriş çıkışların kolaylaştırılması, coğrafi yakınlık, kültürel benzerlik, sosyal ilişki ağları, üçüncü bir ülkeye kaçış için göç durağı olarak görülmesi, savaştan önce kurulan ekonomik temaslar, Suriye'deki savaşın bulunulan bölgeye yakınlaşması ile seçeneklerin azalması, eğitim ve gelecek kaygıları, güvenli bir bölge olarak görülmesi vb. gibi sebeplerle açıklanabilir.

Katılımcılardan bazıları sığınmak için Türkiye'yi tercih etme sebebini şu şekilde açıklamıştır:

Biz savaştan önce her sene buraya gelirdik tatil için. Bayramda Mersin'e İstanbul'a Antep'e gelir mesela bir hafta kalırdık öyle. Çünkü Suriye böyle fark yok, kültür olarak yakın. Zaten komşumuz evet (K11, 23, Halep).

İşte babamın arkadaşı burada olduğu için, yani tanıdık (K16, 24, Halep).

Burası en çok Halep'e yakın (K13, 20, Halep).

Ya savaş yüzünden tabi ki öncelikle. Sonra bize daha yakın olduğu için geldik yani. Başka bir ülkeye gidemedik zaten (K7, 23, Halep).

Bir diğer kadın katılımcı Türkiye'yi seçme sebebini şöyle özetlemiştir:

Bizim teyzemiz vardı burada. Dayım vardı, nenem-dedem vardı. O yüzden biz buraya geldik. Hem de en yakın ülke olduğu için (K20, 21, Halep).

Halep'ten gelen katılımcılar coğrafi ve kültürel yakınlık vurgusunu yapmış olsalar da bu şehirleri daha çok Kilis, Gaziantep gibi Mersin'e göre daha muhafazakâr yerlere benzetmişlerdir. Özellikle Lazkiye, Şam gibi şehirler sosyokültürel özellik bakımından Mersin'e daha çok benzetilmiştir.

3.1.3 Sosyal İlişki Ağı ve Dışlanma

(Tema 2: Kategori 1)

Türkiye ile Suriye'nin gerek ticari ilişkileri gerek coğrafi yakınlığı gerekse de "Müslüman toplum" sıfatının baskın olmasından kaynaklı çeşitli kültürel, ekonomik ve politik temasları tarih boyunca var olmuştur. Bu temaslar sosyal ilişki ağının oluşması ve güçlenmesinde önemli bir yere sahiptir. 2011 yılından bu yana Türkiye'de kendilerine bir yer edinmeye çalışan sığınmacıların göç süreçlerinde sosyal ilişki ağları önemli bir yer tutmuştur. Bu göçmen ilişki ağı dolayısıyla kurulan sosyal ilişki ağları göç edilecek yer hakkında fikir vermesi ardından ayrımcılığa ve dışlanmaya karşı bir dayanışma zırhı oluşturmada ciddi önem taşımaktadır.

Araştırma kapsamında baktığımızda on yedi katılımcı Türkiye'ye göç etmeden önce tanıdık birilerinin olduğunu, ilk süreçte bu kişilerin kendilerine yardımcı olduğunu belirtmiştir. Bu aynı zamanda ciddi bir dayanışma örneğidir. Türkiye'de tanıdık ya da akrabalarının olup olmadığı sorulduğunda bazı katılımcılar şu cevapları vermişlerdir:

Amcam buradaydı, bizden önce geldi o ve ailesi. Bir de babam şey, ben dedim ya gümrük müşaviri ve annesi Türk. Babamın Türkçesi çok iyi, bizden daha iyi. O, arkadaşları falan Türk milletten. Yani bize çok yardımcı olmuşlar (K6, 20, Azez).

Diğer kadın sığınmacı:

Şöyle benim halam buradaydı, İstanbul'daydı. Babam önce İstanbul'a gitti sonra İstanbul biraz zor yaşamak falan, kalabalık olduğu için Mersin'e geldik... Burada Suriyeli arkadaşları var yani Suriyeli arkadaşlarımız yardım etti (K4, 22, Şam).

Diğeri:

Biz ilk önce İstanbul'a gelmiştik, halama. Halam İstanbul'da yaşıyor çoktan. Yani üniversiteyi İstanbul'da okudu, sonra evlendi, orada kaldı yani yaşadı. Halam gelmemizi istedi, yani çıkın artık oradan, savaş var... Oraya gittik, İstanbul'a. Orada 3 ay kaldık, sonra İstanbul büyük bir şehir olduğu için kalabalık filan, halam buraya gelmemizi tavsiye etti. Bir arkadaşı vardı o da yardım etti bize, ev bulmak için. Ondan sonra devam ettik (K17, 20, Halep).

Katılımcılardan 3 kişi Türkiye'de daha önce akrabaları-tanıdıkları olmadığını belirtse de diğer bazı katılımcılar gibi yeni gelenlere-gelecek olanlara öncülük etmiştir.

Suriyeli sığınmacılar sosyal anlamda birçok alanda Türkiye halkıyla temas kurmuştur. Burada kurumların rolü oldukça önemlidir. Aynı okulu aynı hastaneyi yani aynı mekânı paylaşan insanların birbirleriyle ilişki kurmamaları imkânsız gözükmektedir. Toplumsal ilişki, birey ve grupların birbirlerinin davranışları konusunda sürekli karşılıklı beklentilere sahip olmaları, az çok kalıplaşmış biçimlerde hareket etmeleriyle ortaya çıkmaktadır (İçli, 2002: 40).

Bireyi ve bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini toplumsal yapıdan ayrı düşünmek imkânsızdır. Savaş nedeniyle Türkiye'ye yerleşen bireylerin kurmuş oldukları ilişkiyi de Suriye'nin toplumsal yapısı ve Türkiye'nin toplumsal yapısından bağımsız düşünemeyiz. Milller ve Castles'in (2008: 28) ifade ettiği gibi, göç ve yerleşme, göçmenin geriye kalan hayatını kuşatabilecek ve sonraki kuşakları da etkileyen çok daha uzun soluklu bir süreçtir. Bunun aynı zamanda sonradan gelen ve yerleşik olanı etkileyen bir değişim süreci olduğu aşikârdır.

Aynı mahallede yaşayan Suriyeli kadınlarla Türkiyelilerin birbiriyle temas kurabilmeleri için ortak bir alan kullanmaları (bakkal, okul, park, dini kurumlar vb.) belirli amaçlarda ortaklaşmaları ya da bir alışveriş ağının olması gerekir. Örneğin; aynı mahallede oynayan çocukları aracılığıyla ya da aynı bakkaldan yaptıkları alışveriş sayesinde birbirleri ile iletişim kurabilir ve bilgi sahibi olabilirler. Daha önce bir şekliyle Türkiyeliler ile komşu olan Suriyeli sığınmacıların akrabaları ya da tanıdıkları aracılığıyla kurdukları ağlar, iki toplumun birbirlerinden haberdar

olmalarını sağlar. Çuhadar Gürkaynak'a (2012: 257) göre, "farklı toplumsal gruplardan bireyler birbirleriyle temas kurdukça, önyargıların temelinde yatan hatalı genellemeler fark edilir, farklılıkların yanı sıra benzerlikler keşfedilir, 'öteki' grubun aslında sanıldığı kadar kötü ve homojen olmadığı görülür. Kısacası, bireyler birbirinin gözünde 'insanlaşır;' belli bir grubun üyesi olmaktan ziyade insani özellikleriyle ön plana çıkarlar." Bununla birlikte sosyal temas tam tersi bir durumu da doğurabilir çünkü ayrımcılığın ve dışlanmanın en fazla yaşandığı yerler "yabancılar" ile "yerlilerin" en çok karşılaştıkları yerlerdir. Araştırma süresince katılımcıların anlatımına da dayanarak dışlanmanın fazlaca yaşandığı yerler ortak kullanımın en çok olduğu yerler olarak karşımıza çıkmaktadır

Ayrıca bireyden bağımsız olarak sosyal, kültürel, politik etkenler ayrımcılığı, sosyal dışlanmayı besleyebilmekte ve siyasi atmosfer bunu medya aracılığıyla taze tutabilmektedir. Bu atmosfer toplumsal ilişkileri de etkilemekte toplumun ağzında olan sığınmacılar hedef olabilmektedir. Yeni bir ülkeye göç eden Suriyeli sığınmacı kadınların sosyalleşebilmesi için içinde bulunduğu toplumun kurallarını, değerlerini yani toplumun davranış kalıplarını öğrenmesi ve dil bariyerini aşması gerekir. Dedeoğlu ve Gökmen'in (2011: 185) Göç ve Sosyal Dışlanma kitabındaki aktarımıyla; başarılı bir sosyo-kültürel adaptasyon, göçmenlerin yeni sosyal çevrenin bilinçli bir katılımcısı haline gelip gelmeyeceğini, marjinalleşip marjinalleşmeyeceğini veya dışlanıp dışlanmayacağını belirlemektedir. Ancak sosyal dışlanma sadece göç edenlerin bilinçli toplumsal alana katılımıyla engellenecek bireysel bir çabadan ibaret değildir. Sosyal dışlanmayı besleyen kültürel, politik, ekonomik, söylemsel ve mekânsal boyutların toplumsal olarak yeniden üretilmesi söz konusudur. Örneğin; Geçici koruma kimliğine sahip olan Suriyeliler bir şehirden bir şehre istedikleri zamanda gidememekte bu da sosyalleşmenin ve yeni bir çevre edinmenin iyi bir aracı olan seyahat etme özgürlüğünün önüne geçmektedir. Hopkins ve Dixon'un bahsettiği gibi; yer ve mekan, insanların gündelik yaşamlarındaki her sosyal etkileşimi etkilemektedir; nereye dahil olabileceklerini, kamusal mekanlarda kimlerin dahil edilip kimlerin dışarda bırakılabileceğini, insanların birbirlerine nasıl davranması gerektiğini belirlemektedir (akt: Özservet, 2015:43).

Bir kimliğe yüklenen olumlu ya da olumsuz anlamlar o kimlikle ilişkilendirme biçimimizi belirler. Suriyeli kadınların buldukları sosyal ortamda "potansiyel

tehdit” olarak algılanması, komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerindeki başarısızlık, yalnızlık, taciz, dedikodu gibi sorunların da kaynağını oluşturan önemli bir dışlanma olabilmektedir (Küçüksen, 2017: 2407). Dolayısıyla kadınlar arasında kurulması öngörülen iyi ilişkiler damgalama ile birlikte nefret söylemlerinin gelişmesine sebep olabilmekte, önyargıları beslemekte bu da ayrımcılığı körükleyebilmektedir. Ayrımcılık, dezavantajlı grupların durumlarının daha da kötüleşmesine, kimi durumlarda da bazı sosyal ve ekonomik değişikliklerden belirli grupların daha fazla zarar görmesine neden olabilmektedir (Şenses 2003: 173). Bu durumda belirli bir grup daha fazla zarar görse de aslında toplumsal bir “iyi olmama halinden” bahsedebiliriz. Bu iyi olmama hali tüm kesimleri ilgilendiren toplumsal bir kavga, kargaşa ortamı yaratabilir.

3.1.4 Uyum Süreci

(Tema 2: Kategori 2)

Göç, kişilerin yeniden bir toplumsallaşma sürecine girmesini sağlayan, buldukları toplumla ilişkilerinin yanı sıra bütün aidiyet ve kimlik değerlerinin sorgulanmasına sebep olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sahip olunan bu kimlik değerleri, göç edilen mekândaki değerlerle ne kadar uyum içindeyse yeniden toplumsallaşma süreci o kadar hızlı olacaktır (Adıgüzel 2016: 51). Adıgüzel’e (2016: 173) göre göç, sadece coğrafi bir değişiklik değil; göçmenlerin bütün hayatını kuşatan, mekânsal ve insani ilişkileri yeniden düzenleyen, kuşaklar boyunca etkisini devam ettiren kültürler arası bir olgudur. Sığınmacılar göç sürecinde maddi varlıklarını getiremeseler bile manevi varlıkları kendileri ile birlikte göç etmiştir. Zorunlu göçün etkisiyle yerlerinden edilen Suriyeli sığınmacılar uzunca bir “hesaplamaya” girmeden göçün deneyimleyicisi olmuşlardır. Bu durum da tabii ki entegrasyon sürecini etkilemiştir. Bir katılımcı bunu şöyle özetlemektedir.

Hayatımda hiç tahmin etmedim ben Suriye'den çıkacağım, yeni bir ülkeye gideceğim, sıfırdan başlayacağım. Her şeyin, hiç bir şeyin yok burada. Ailen yok. Evin yok hiçbir şeyin yok. Tanıdığın biri yok, sıfırdan başlıyorsun her şeye (K4, 22, Şam).

Zorunlu göç, yerel halk ile sığınmacıların birlikte yaşamalarını “zorunlu” kılan bir etkideyken, toplumların uyum içinde geçirecekleri süreç toplumsal barışın

ve huzurun inşasıdır. Ancak “ev sahibi ülkelerde” yeni gelene karşı önyargı, nefret üretimi, sosyal dışlanmaya ve ayrımcılığa sebep olmakta bu da göç edenlerin sosyal entegrasyonunu zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla “ev sahibi ülkenin” sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapısı uyum sürecini zorlaştıran ya da kolaylaştıran sosyolojik boyutlardır. Kültürel ve etnik bağlantıların olduğu bir yerde uyum süreci daha kolay atlatılır denilebilir.

Bu çalışma kapsamında görüşülen sığınmacı kadınların, göç öncesi ülkelerindeki ekonomik koşulları, sosyal ve sınıfsal statüleri göçten sonra olumsuz anlamda bazı değişikliklere uğrayıp uyum süreçlerini etkilese de göçe uyum sağlamada çok ciddi sorun yaşatmamıştır Suriyeli kadınların gündelik yaşamlarındaki değişimlerin Suriye’deki gündelik hayatla çok fazla farklılaşmaması genç sığınmacıların uyum süreçlerini olumlu yönde etkilemiştir. Hatta şunu da vurgulamak mümkün, gündelik hayattaki bazı değişiklikler bile göçe uyum sürecini olumlu anlamda etkilemiştir. Bunu aşağıda görmek mümkündür:

...Mesela kıyafet konusunda biraz rahat oldu. Evet, bir de ben burada büyüdüm, mesela alışverişe tek başıma gidiyorum, istediğimi alıyorum. Bu Suriye’de pek yoktu. Gittiğimde her zaman annem vardı ya da arkadaşlarım oluyor, ondan mesela herkes bir şey diyor, daha şey, yani insan ne istiyorsa sonuçta yapıyorsun. Bu konuda belki biraz daha rahat olabilirim... (K4, 22, Şam).

Bir diğer katılımcı ise;

Kadın olarak çok değişmiş. Suriye’de kadınsa sadece evde otur, dışarı çıkma ben öyle söyleyeceğim doğruyu söyleyeceğim. Burada sen insansın kadın erkek fark etmez. Sen insansın çalış bir şey yapmak istiyorsan yap öyle. O çok iyileşmiş, bu nedenle ben hiç dönmeyi düşünmüyorum Suriye’ye. Sadece gelişmek istiyorum. Bu kültürü geliştirmek istiyorum (K15, 24, Halep).

Sığınmacı kadınların göçe uyum süreciyle ilgili önemli bir boyut da Suriye’deki savaşın yıllarca devam etmesi ve gitme seçeneklerini kısa vadede tüketmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Genç sığınmacıların uyum sürecindeki en önemli motivasyon kaynaklarından biri, çoğunun daha önce Türkiye’de bir akrabaları ya da tanıdıklarının olması bir diğeri ise okul sürecinde Türkçe dilini konuşacak düzeyde öğrenmiş olmalarıdır. Katılımcılar en az 3 yıl en fazla 8 yıldır Türkiye’de yaşamaktalar. Katılımcılardan biri uyum süreciyle ilgili değişimi şu şekilde anlatıyor:

İlk geldiğimde okumak çok zordu benim için ve dil çok zordu. Yani sadece kadın olduğumdan şeyler değil, yani genel olarak. Yani dil, böyle Türklerle güzel bir hayat kurmak yani çok çok zordu ilk geldiğimde. Ben Suriye’ye dönmek istiyordum. Tabi ki

yapamıyordum, böyle şey psikolojik bir şey. İlk yıl sadece, ondan sonra Türkçe öğrendim (K18, 22, Lazkiye).

Varılan ülkedeki kültürel benzerlik bu süreci olumlu etkilemiştir. Yerel halkın sığınmacılarla mesafelenme biçimi de bu uyum sürecinin daha kolay ya da daha zor geçirilmesinde önemli bir yere sahiptir. “Seguin’e göre, ülkelerini ve bölgelerini terk etme nedenleri ne olursa olsun ya da vardıkları yerde nasıl karşılanırlarsa karşılanırlar göç edenler, özelliklerine bağlı olarak (göçün şekli, zamanı, nedeni, zorunlu ya da istemli olması, göç edenlerin cinsiyetleri, yaşları, göç edilen yerin özellikleri vb.) farklı derecelerde de olsa uyum güçlükleri yaşamaktadırlar” (akt: Tunç 2015: 33).

3.2 Sosyal Dışlanmanın Boyutları

Yapılan kapsamlı çalışmalar sosyal dışlanmanın dört boyutu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sosyal dışlanmanın birbirlerini besleyen ya da etkileyen dört boyutu sosyal dışlanmaya bütünsel olarak bakılabilmesi için olmazsa olmaz önemdedir. Bunlardan ilki yoksulluğu ve yoksunluğu da içine alan ekonomik dışlanmadır. İkincisi mekânsal, üçüncüsü kültürel ve son olarak politik dışlanmadır. Bu dışlanma biçimlerinin hepsi birbirini beslemekte ve yeniden üretmektedir. Suriyeli sığınmacılara yönelik sosyal dışlanmayı anlamaya çalışırken, “sığınmacıların kendi adlarına konuşmaları” çok önemlidir. Bu gerçeklikten yola çıkarak, Suriyeli genç eğitimli kadınların yaşadıklarını kendi yorumlarıyla anlatmaları nitel araştırmanın bir gereği olarak durmaktadır. Bu durum sosyal dışlanmanın dört dinamiği olan; ekonomik, kültürel, mekânsal ve politik bağlamda Tema 3 ekseninde kategorileştirilmiştir.

Şekil 2’de Sosyal dışlanmanın ekonomik, siyasal, mekânsal, kültürel boyutları ve bu başlıklar altında öne çıkan Suriyeli sığınmacı kadınların kaygıları, haksızlığa karşı tutumları, dil problemleri, nefret söyleminin politik dışlanmayla ilişkisi, Türk vatandaşlığı alan Suriyeliler ile Geçici koruma altında olan Suriyeliler arasındaki statü ya da hiyerarşik bir farkın olup olmadığı, hangi noktalarda ortaklaşıldığı ve bunun sosyal dışlanmayla ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Tema 3: Bütünsellik
Sosyal Dışlanmanın Boyutları
Kategori 1: Ekonomik Dışlanma
<ul style="list-style-type: none"> • Genç Suriyeli Kadınların Gelecek Kaygısı
Kategori 2: Mekânsal Dışlanma
<ul style="list-style-type: none"> • Toplu Ulaşım Araçları ve Dışlanma
Kategori 3: Kültürel Dışlanma
<ul style="list-style-type: none"> • Dil
Kategori 4: Politik Dışlanma
<ul style="list-style-type: none"> • Suriyeli Kadınların Haksızlığa Karşı Tutumları <ul style="list-style-type: none"> • Türk Vatandaşlığı ve Hiyerarşi • Nefret Söylemi ve Dışlanma

Şekil 2: Tema 3 ve Kategorik İçerikleri

3.2.1 Ekonomik Dışlanma

(Tema 3: Kategori 1)

Sığınmacı kadınlar gittikleri birçok yerde ciddi güçlüklerle karşılaşmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki geçici koruma altındaki Suriyeliler Türkiye’de çalışmak için çalışma izni almak zorundadır. Bu iznin de yalnızca işverenler aracılığı ile alınabildiğini vurgulamak gerekir. Sosyal dışlanmanın ekonomik boyutu, dezavantajlı grupların- kesimlerin toplumsal bütünün ve sermaye birikim sürecinin dışına itilmesi ve ekonomik büyümeye yaptığı katkıdan adil ölçülerde faydalanamaması durumuna vurgu yapar (akt: Doğan 2014: 137). Burada daha çok adil pay alamamak noktasında durulacaktır. Çünkü ucuz iş gücü olarak çalıştırılan Suriyeliler, enformal işlerde işverene maliyeti az olduğu için daha çok tercih edilen kesimi oluşturmaktadır. Bununla birlikte ekonomik dışlanma, sığınmacı kadınların

toplumsal kabul görme, maddi varlıklara ulaşma ve iyi bir gelecek kurmak için birikim yapabilme haklarının ihlali olarak yorumlanabilir.

Özellikle Suriyeli kimliğinden kaynaklı damgalanan Suriyeliler ekonomik alana bütünüyle dahil olamamakta, niteliksel işlerde çok fazla tercih edilmemektedir. Eğitimden barınmaya, sağlıktan ekonomik zorluklara kadar birçok meseleyle baş etmek zorunda kalan Suriyeli kadınlar, özellikle ülkemizin ekonomik olarak bulunduğu kötü koşulların da etkisiyle hedef olmaktadır. Bu bağlamda Çatak'a göre; özellikle kriz dönemlerinde sığınmacılar daha da göze batmakta, mağduriyetlerinin katlanmasına rağmen ırkçı söylemlerle karşılaşmakta ve bu bizzat politikacılar tarafından pekiştirilmektedir (Çatak 2016: 159). Özellikle kadın katılımcıların günlük hayatta karşılaştıkları “Suriyeliler geldi işimizi elimizden aldı” söylemi buna işaret etmektedir.

Kadınlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı birçok alanda olduğu gibi ekonomik alanda da dezavantajlı durumdadır. Araştırmaya konu olan katılımcılar, her ne kadar Türkiye'deki genel Suriyeli sığınmacı profiline baktığımızda sosyoekonomik olarak görece iyi şartlarda gözükseler de, karşımıza araştırma kapsamında 2 farklı grup çıkmaktadır. Bunlardan ilki Türk vatandaşlığını almış “Suriyeli kadınlar” diğeri ise Geçici Koruma kimliği sahibi Suriyeli kadınlar (İkamet iznine sahip bir kişi de bu grubun içine dahil edilmiştir) şeklindedir. Her iki grup da hem kadın olmalarından hem de Suriyeli kimliğine sahip olmalarından kaynaklı ekonomik dışlanmaya maruz kalsalar da Geçici koruma altında olan katılımcılar ekonomik dışlanmaya Türk vatandaşlığını alanlara göre daha çok maruz kalan kesimi oluşturmaktadır. Ancak Türk vatandaşlığını alan sığınmacı kadınlar, maddi kaynaklara erişim konusunda ciddi problemler yaşamasa bile Suriyeli kimliği üzerinden dışlanmaya maruz kalmaktadır. Ayrıca Türkiye'deki eşitsiz ekonomik ve siyasal sistem bütün dezavantajlı grupları ekonomik dışlamanın mağduru haline getirmektedir. Tartanoğlu'na (2011: 7) göre kaynakların eşitsiz dağıtıldığı bir düzende, sistemi kurgulayanların daha da içerilebilmesi için, çoğunluğun dışarıda kalması zorunludur. Yani kapitalist sistem kendini var etmek için yoksulluğu üretir ve kendi zenginliğini yoksul olanların sırtından kazanır. Bunun için de bir “öteki” yaratmak zorundadır. Suriyeliler üretime dahil olsalar bile bu kendilerinin sınıfsal konumunu değiştirecek bir güçte değildir.

Konuyla alakalı kendisi de Türkiye’de sigortasız işlerde çalışan bir katılımcı Suriyeli sığınmacıların çalışma koşulları ile ilgili gözlemlerini şöyle anlatmıştır:

Çok kötü koşullarda çalışıyorlar. Çalışma izinsiz çalışıyorlardı. Bazen paralarını vermiyorlardı. Çünkü çalışma izni yok, kontrat yok, bir şey yapamazlar. 12 saat ya da fazla günde çalışıyorlardı. Sigortasız (K8,24, Afrin).

Türkiye’de Suriyeli sığınmacılar genelde enformel işlerde çalışmakta ve emeklerinin karşılığını alamamaktadır. Geçimlik çalışmak zorunda kalan Suriyeli işçiler iş hayatında yaşadıkları haksızlıkların savaşını verememekte aza kanaat etmek zorunda kalmaktadır. Konuyla alakalı evin geçimini sağlamak zorunda olan ve evde kendinden başka çalışabilecek kimsenin olmadığını belirten Suriyeli kadın katılımcı aşağıdakileri belirtmiştir:

Maaş çok az. Ben mesela ne zaman bir Türk şirkette çalışmak istiyorum mesela 1200 veriyorlar. En çok bir şey 1500 yani daha fazla vermiyorlar. Ne diyorlar bakacağız 3 ay sonra 6 ay sonra bakacağız bir 100- 200 daha vereceğiz. Verip vermeyeceklerini bilmiyoruz mesela... Gidersen başka erkek gelebilir ya da başka kadın (K14, 28, Halep).

Kendisi ve kız kardeşinin Türkçe- Arapça özel ders verdiğini kardeşinin de bir mobilyacı mağazasında boyacı olduğunu söyleyen bir başka katılımcı çalışma koşulları ile ilgili aşağıdakileri dile getirmiştir:

Kardeşim de sigortasız çalışıyordu. Tabi ki bir firma Suriyeli işçiler girince sigorta hiç yapmazlar. Yani mesela bir firma vardı bir teftiş gelecekmış onların sigortası yoktu o yüzden tatile (izne) çıkardı...(Kardeşim) Aylık 1200 sabahdan akşama kadar çalışıyor. Sadece pazar günleri hariç, sigortasız (K2, 22 Humus).

Katılımcıların hepsi Suriye’de ekonomik olarak daha iyi durumda olduklarını Türkiye’de ekonomik olarak zorlandıklarını belirtmiştir. Ancak kadınlar açısından enformal de olsa iş sürecine dahil olmanın güçlendirici bir etkisini görmek mümkündür. Ne kadar kötü koşullarda da çalışsalar da emek piyasasına atılmak, göç sürecini deneyimlemek “güçlü kadın” figürünü yaratmıştır. Çünkü Suriye’de toplumsal cinsiyet rollerinin keskin olarak çizilmesi kadınların iş hayatına atılmasında ciddi bir bariyer oluşturmaktadır. Bir katılımcı göçten sonra yaşadığı değişimi şu şekilde açıklamıştır:

Daha güçlü oldum çünkü zorunda kaldım. Çünkü sorumluluğum arttı, zorundayım yani bunu yapmaya. Babam bir yere gidiyor Türkçe bilmediği için ben onla gidiyorum, ben onun yerine konuşuyorum. Bir yerde oturduğumuzda yemek söylediğimizde ben konuşurum, şey diyebilirim. Suriye’deyken biz böyle yapmıyorduk, yapamıyorduk. Yani ben erkeklerle konuşamıyordum. Babam yanımdayken o konuşacak ben konuşmam ama Burada daha güçlü hissettim bir de Burada hayat biraz zor olduğu için ben çalışmak zorundayım ben okumak zorundayım. Ben okurken de çalışıyordum çünkü yetmiyor yani bir maaş iki maaş

yetmiyor bir aileye bu yüzden kendimi daha güçlü hissettim. Hatta kendim kadın olarak biraz daha çok dikkatli olmam gerekiyor. Bu yanımdaki insan hakkımı yiyebilir. O yüzden daha uyanık oldum (K1,23, Halep).

Emek piyasasının içine dahil edilen ancak ucuz iş gücü olarak kullanılan Suriyeli sığınmacılar Türkiyeli ve Suriyeli patronlar tarafından sömürülmektedir. Katılımcıların 5'i patronları Suriyeli de olsa işverenin sigorta yapmak istemediklerini buna rağmen Suriyeli şirketlerin maaş konusunda 'bir tık' daha iyi maaş (1500 civarı) verdiklerini belirtmiştir. Türkiye'de geçici koruma kapsamında olan Suriyelilerin çalışması izne bağlıdır ve bu izin yalnızca işveren tarafından alınabilir. Ancak işverenler kâr marjını daha da yükseltmek için sigortasız bir şekilde ucuz işçi çalıştırmayı tercih etmekte bununla birlikte devlet tarafından yeterli denetimler yapılmamaktadır. Burada bir nevi devletin göz yumması söz konusudur. İçişleri bakanı Soylu Ocak 2019'da yaptığı açıklamada Türkiye'de çalışan ve çalışma izni bulunan Suriyelilerin "yaklaşık olarak 65 bin kişi olduğunu" belirtmiştir (<https://t24.com.tr>). Türkiye'de çalışma yaşında olan Suriyeli sayısına baktığımızda bu rakam oldukça düşük görünmektedir. Bu durum Suriyeli sığınmacılarda 'güvencesiz' çalışmanın alt yapısını oluşturmaktadır. Bir sığınmacı kadın şunları belirtmiştir:

Suriyeli bir çalışan Türk bir çalışanla aynı saatlerde çalışıyor ama o daha ucuz bir maaş alıyor. Böyle bir şey doğru evet. Bir de sigortası falan yok. Mesela benim kuzenim Bursa'da bir fabrikada çalışıyor. Onun elinde bir kaza oldu, kimyasal bir fabrika, eline kimyasal bir madde geldi. Sigortası olmadığı için bütün muayene ilacı kendisi ödedi. Patron bir şey yapmadı (K13, 20, Halep).

Türkiye'deki genel ekonomik atmosfer dezavantajlı olan Suriyeli sığınmacıları sigortasız, düşük maaşlı ve uzun süreli çalışmaya itmektedir. Ekonomik dışlanma, eğitim, sağlık gibi hizmetleri sınırlayabilir ve iyi yaşam koşullarına erişimi imkânsız hale getirebilir. Çalışmak için istihdam edilmenin, insanların kendi ihtiyaçlarını karşılamasında temel bir önemi vardır, bununla birlikte sosyal ilişkilerin gelişmesinde de önemli bir yeri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çakır'a (2002: 83) göre işsizlik ekonomik dışlanmanın en önemli kaynağını oluşturur, aynı zamanda düşük ücretle, kötü çalışma koşullarına maruz kalarak çalışma ve belirli bir istikrar ve güvence sağlamayan her türlü çalışma da ekonomik dışlanmaya sebep olmaktadır.

Ayrıca belirtilmesi gereken bir diğer konu ise dil bariyeridir. Suriye krizinden sonra Türkiye'ye yerleşen sığınmacılar ilk olarak dil bariyerine takılmış bu durum

ekonomik hayata atılmalarına engel olmuş ve uzunca bir süre üretimin içine dahil olamamışlardır. Kadın katılımcılardan bazıları Arapça ve İngilizceyi çok iyi bilmelerine rağmen Türkçe bilmedikleri için iş sürecine ve sosyal hayata istedikleri gibi katılamadıklarını belirtmiştir. Ancak Türkçe öğrendikten sonra bu durumu avantaja çevirerek çevrelerindeki Suriyelilere özel ders vermiş ve bu durum temel ihtiyaçlarını karşılamada ciddi bir geçim kaynağı olmuştur. Araştırmada dikkat çeken bir diğer husus ise araştırmaya konu olan ve çalışan sığınmacı kadınların yabancı dilleri (Türkçe, Fransızca özellikle İngilizce) çok iyi bilmesine rağmen çok düşük ücretlerle çalıştırılmasıdır. Türkiye’de iş gücü piyasasına katılan Suriyeli kadın sığınmacıların birçoğu “çalışan yoksulları” oluşturmaktadır. Ancak sistemin ihtiyaca göre, hiçbir kimlik tanımadan bunu revize edebileceği bir gerçektir.

3.2.1.1 Genç Suriyeli Eğitimli Kadınların Gelecek Kaygısı

Türkiye’de çalışma çağındaki nüfusta ciddi bir işsizlik mevcuttur. TÜİK verilerine göre işsizlik oranında büyük bir artış söz konusu. “Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştakilerde işsiz sayısı 2019 yılı Nisan döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 1 milyon 116 bin kişi artarak 4 milyon 202 bin kişi oldu. İşsizlik oranı 3,4 puanlık artış ile %13,0 seviyesinde gerçekleşti” (<http://www.tuik.gov.tr/>). Türkiye’deki genel olarak bu atmosfer gelecek kaygısını derinleştirmekte gençler için büyük bir kaygı uyandırmaktadır. Türkiye’de kadınlar baz alındığında TÜİK’in 2018 verilerine göre 12.6 olarak verilen işsizlik oranı 2019 Nisan itibarıyla 15.5’e çıkmıştır.

Her ne kadar ekonomik anlamda derinleşen krizin kaynağı Suriyeli sığınmacılar olarak gösterilmeye çalışılsa da Türkiye’deki ekonomik başarısızlık dezavantajlı durumda olan Suriyeli sığınmacıları da etkilemiştir. Ancak genç kadın sığınmacıların en büyük kaygısı, bazıları Türkiye vatandaşlığı almış da olsa, ‘Suriyeli kimliğinde’ olmalarından kaynaklı ayrımcılığa maruz kaldıkları için, emek piyasasına atıldıklarında sosyal dışlanmayla karşılaşma korkusudur. Maddi durumlarının iyi olduğunu belirten Türkiye vatandaşlığını almış bir katılımcı gelecek ile ilgili kaygısını aşağıda dile getirmiştir.

Evet, biraz korkutuyor. O kadar yani Türkçem çok iyi olmalı. Bana da hep Suriyeli olarak davranacaklar, ne yaparsam yapayım öyle davranacaklar. Ondan korkuyorum (K19, 25, Humus).

Türk vatandaşlığını almış bir diğer katılımcı şunları ifade etmiştir:

Şimdi benim vatandaşlığım var Türk vatandaşım yani çift vatandaşım. Ama tabi ki bilinecek Suriyeli olduğum, bence sorun olacak yani iş bulmak konusunda maalesef (K16,24, Halep).

İleride Suriyeli olmadan kaynaklı iş ararken bir problem yaşayacağını düşünüyor musun diye sorduğum katılımcı aşağıdakileri belirtmiştir.

Evet evet. Evet düşünüyorum yani öyle olacak! Ya mesela ben staj ararken yani staj iş gibi. Telefon yaparken ben staj yapmak için araştırıyorum deyince tamam diyorlar, sonra ben Suriyeliyim deyince “bakıyım, soracağım” sonra bir telefon yapacağım. (Sonra) bir cevap yok. Öyle aslında gördüm (yaşadım) (K15, 24, Halep).

Geçici koruma kapsamından Türk vatandaşlığına geçmiş olan bir diğer katılımcı ise şunları söylemiştir:

Hı hı tabi hatta biz zaten korkuyoruz ben mesela seneye mezun olacağım. Mezun olduktan sonra iş bulacak mıyım, bulamayacak mıyım işe alacaklar mı yani kamu olarak. Çünkü biz Suriyeliyiz. Ama bakarız (K2, 22, Humus).

Araştırmaya konu olan bütün katılımcılar ‘Suriyeli kimliklerinden’ dolayı günlük yaşantılarında ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya uğramıştır. Bu durum gündelik hayatlarında ‘kimliklerini’ gizleme ihtiyacı doğurmuştur. Dolayısıyla gelecekle ilgili kaygılarını da ‘Suriyeli kimliği’ üzerinden aktarmışlardır. Bu kaygılarının temelinde gündelik hayatta karşılaştıkları sosyal dışlanma pratiklerinin payı oldukça büyüktür.

3.2.2 Mekânsal Dışlanma

(Tema 3: Kategori 2)

Yaşadığı mekân dolayısıyla toplumdan dışlanmak veya sahip olduğu bireysel-toplumsal varlığı nedeniyle mekândan dışlanmak gibi iki ayrıma gidilebilir. İnsanların konut ihtiyacını karşılayamaması ve ortak yaşam alanlarından, mahalleden dışlanma durumudur aynı zamanda (Adaman ve Keyder 2006: 7- 12).

Mekânsal dışlanmanın büyük ölçüde iç-içe geçmiş iki bileşkesi vardır. İlki, toplum genelinin kişiyi yaşadığı mekân/coğrafyası nedeniyle dışlaması, hakir görmesi, ayrımcılığa tabi tutmasıdır. İkincisi, kişinin, bireysel/hanesel maddi kaynaklara ulaşım imkânlarından bağımsız olarak, yaşadığı coğrafyadaki kamusal hizmetlerin nitelik ve niceliksel seviyeleri nedeniyle toplumsal hayatın içine tam anlamıyla, layıkıyla girememesi halidir (<https://webdosya.csb.gov.tr>).

Araştırma kapsamında baktığımızda, daha önce akrabalık ilişkileri dolayısıyla ev kiralayıp yerleşenlerin bir kısmı daha az olmakla birlikte, bütün kadın

sığınmacılar doğrudan ve dolaylı olarak mekânsal dışlanmaya uğramışlardır. Genellikle mahalle halkı ve ev sahipleri tarafından dışlanmaya maruz kaldıklarını belirten sığınmacı kadınlar, ev bulmak konusunda büyük sıkıntılar çektiklerini, ‘istenmeyen’ kesimi oluşturduklarını ve bunu yerel halkla karşılaştıkları her alanda hissettirdiklerini belirtmişlerdir. Yalnız yaşayan bir katılımcı kiralık ev ararken karşılaştığı muameleyi şöyle aktarmıştır:

Çok acı çektim ev arayınca. Birkaç ev buldum, çok güzeldi ve hani bana uygun. 700 TL yazıyordu, aradım ben bu evi görmek istiyorum dedim. Tamam dedi ne zaman isterseniz falan ev uygun hani boş ne zaman gelmek istersen dedi. Tamam dedim. Kadın dedi ki ama sen Suriyeli değilsin di mi? Suriyelim dedim ne alaka. “Aa özür diliyoruz Suriyelilere vermiyoruz biz.” Sonra diğer emlakçı aradım başka bir ev yine aynı tam istediğim gibi fiyatı uygun filan. Aradım aynı şeyi dedi ama sen yabancı değilsin de mi? Yoo yabancıyım. Nerelisin? Suriyeliyim dedim. O Türklere 700 tl Suriyelilere 800 tl ama ben öğrenciyim dedim. Öğrenci farkı var mı? Bize ne dedi Suriyelilere 800 tl. Hatta 850... Suriyeli olduğum için 850. En son iyi bir emlakçı buldum. Şey dedi ev sahibine söylemeyeceğim Suriyeli olduğunu seni sevdiğinden sonra söylerim... En son sözleşme imzalarken dedi ki ama Suriyeli bu arada...(K3, 22, Lazkiye).

Kiralık ev ararken bir sıkıntı ile karşılaştınız mı? diye sorulan soruya bir başka sığınmacı genç kadın katılımcı şu cevabı vermiştir:

Evet, bazı insanlar vermiyorlar. Suriyeli olduğumuzdan Suriyelilere vermiyoruz diyorlar (K18, 22, Lazkiye).

Türkiye’de çok ciddi bir ‘Suriyeli düşmanlığı’ gelişmekte, yerel halk daha önce doğrudan iletişim kurmadığı, kurmak da istemediği sığınmacılara karşı ciddi bir önyargı beslemektedir. Aslında bunu kemikleşmiş milliyetçilik anlayışından bağımsız düşünemeyiz. Çocukluktan empoze edilen “Türk’ün Türk’ten başka dostu yoktur!” söylemi mutlaka bir düşman yaratmakta, siyasilerin ve medyanın diliyle de “ırkçılık alkışlanmaktadır”. Ermenileri, Kürtleri, Yunanları ve şimdi de Suriyelileri ‘sevmememiz’ bundandır aslında.

Özellikle suçun, kiraların yükselmesinin, ekonomik bunalımın, düzensizliğin, kirin-pasın sebebi olarak gösterilen Suriyeli sığınmacılar, yerel halkla iletişime geçmekte bir hayli zorlanmakta dolayısıyla kamusal alana dahil olmakta ciddi sıkıntılar çekmektedir. Bu durum yerel halkla olan iletişimin de önüne geçiyor ve okulda, otobüste, yolda, mahallede, sahilde, apartmanda istenmeyen ve istenilmediği hissettirilen “küskünler” yaratılıyor.

Bir kadın sığınmacı bankada yaşadığı bir olayı şöyle anlatıyor:

Yani mesela bir gün bankaya gittim. Oradaki sıra bekliyordum yaşlı bir kadın, ben ve arkadaşım ordaydı, yaşlı bir kadın bize geldi “siz neden burada oturuyorsunuz gidin savaşın! Orda oradaki evlatlarım savaşıyor siz burada oturuyorsunuz!” yani böyle bir şey (söyledi). Bağırды bi de biz bankada ya mecbur çok utandık... Ya şey hissediyorum, o kadın çok anlamadı. Çünkü oradaki askerler bizim için savaşıyor sınır korumak için savaşıyor, öyle yani (K2, 22, Humus).

Kamusal alanda kendi aralarında ana dillerini konuşmaya sık sık çekindiklerini söyleyen bir kadın katılımcı da şunları anlatmıştır:

...Bazı arkadaşlarımla mesela markete girdiğimizde İngilizce konuşuyoruz. Markettekiler bizi sorarlarsa bize sorarlarsa arkadaşım yalan söylüyor bazen Suriyeli değilim falan diye. Diğer arkadaşım şaka yapıyor Pakistanlıyım. Hani Suriyeli olduğunu söylemek istemiyor. Hiç böyle tartışmak istemiyor biriyle. Ya da hiç Suriyelilere benzemiyorsun denilmek istemiyor... (K13, 22, Lazkiye).

Türkiye’de özellikle Arap halkına karşı ciddi bir önyargıyla geliştirilen ayrımcılık söz konusudur. Çünkü çocukluktan bu yana empoze edilen ‘‘Hain Arap’’ algısı Türk milliyetçiliğiyle bezenmiş coğrafyamızda ciddi bir karşılık bulmaktadır. Dışlamanın neden kaynaklandığı sorulan bir sığınmacı kadın düşüncelerini şöyle aktarmıştır:

Bence yani şey tarihi o kadar iyi bilmeyen insanlar böyle davranıyorlar. Mesela hep yani yazarlar söylüyorlar Araplar hain falan mesela... O şekilde söylediğin zaman tabi ki Türkler böyle düşünürler. Yani insan o kadar tarihi okumazsa tabi ki böyle söyler yani (K18, 22, Lazkiye).

Ancak Mersin’de yapılan bu araştırma da Arap etnik kimliğinden ziyade (tabi Arap kimliğinden kaynaklı yaşanan dışlanmanın hakkını vererek) Suriyeli kimliği daha ciddi bir ayrımcılığa, bununla birlikte dışlamaya karşılık gelmektedir. Bunda Mersin’de yaşayan ‘yerli Arapların’, uzun süredir yerli Araplarla iç içe yaşanılmasının, etkisi olabilir. Mersin’de ‘yerli Araplar’ daha çok Tarsus, Atalar, Adanalıoğlu, Kelahmet, Karacailyas, Mantaş’da ve Kazanlı’da ikamet etmekte ve çoğunluğu Arap Alevi’si olarak bilinmektedir. Aynı zamanda Mersin’in Arap coğrafyasına yakın olmasının bir etkisi vardır.

Bir diğer husus da genç sığınmacı kadınların özellikle kadınlar tarafından ayrımcılığa maruz kalmasıdır. Kadın katılımcıların çoğu kamusal alanlarda en çok kadınlar tarafından dışlandığını belirtmiştir. Bunda baskıcı toplumlarda kadınların bir birleriyle daha çok iletişim kurma gerçekliğinin payı vardır. Toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı yerleşik olan kadınların yeni gelen sığınmacı kadınları rakip olarak görmesi olasıdır. Bununla birlikte ekonomik kaygılarla birlikte maddi

kaynakların daha fazla ‘pay edilmesi’ düşüncesi tehdit olarak görülen sığınmacılarla kutuplaşmayı derinleştirmektedir.

3.2.2.1 Toplu Ulaşım Araçları ve Dışlanma

Özel olarak bu başlığın atılmasının sebebi görüşülen bütün sığınmacı kadınların en az bir defa toplu taşıma araçlarında ‘şiddete’ uğramasıdır. Toplu taşıma araçları Türkiye’de özellikle orta ve alt sınıfın bir yerden bir yere giderken tercih ettikleri ulaşım araçlarıdır. İnsan kitlelerinin ortaklaşa kullanımına açık bu toplu taşıma araçları Suriyeli sığınmacılar ve Türkiyelilerin ‘karşılaşma’ noktalarını da oluşturması açısından önemli gözükmektedir. Bu kapsamda araştırmadaki bütün katılımcı kadınların toplu taşıma araçlarında sözel ya da psikolojik şiddete uğradığı görülmüştür. Bu gibi ortak mekânlarda sığınmacı genç kadınların baskıya, ayrımcılığa dolayısıyla sosyal dışlanmaya uğramamak için ‘görünmez’ olmaya çalıştığı, ‘Suriyeli olma’ kimliğini saklamak için ‘Türkler’ gibi giyinmeye özen gösterdiği, telefonla konuşurken Arapça yerine Türkçe ya da İngilizce konuştukları görülmüştür.

Kadın katılımcı:

Otobüsteki bakışlar, onların bize bakışları tuhaf. Böyle bakıyorlar (kötü)... (K16, 24, Halep).

Bir diğer katılımcı ise hissettiklerini şu şekilde aktarmıştır:

Nasıl hissediyorum, gözler her zaman bana bakıyor. Bu Suriyeli ne yapacak! Markette, caddede, otobüste böyle her zaman gözler, bütün kişiler burada böyle bakıyorlar (‘kötü’). Bu Suriyeli ne yapacak! Bu yüzden iyi hissetmiyorum, rahat hissetmiyorum. Bu çok zor yani. (K14, 28, Halep).

Yine aynı katılımcı otobüste yaşadığı bir olayı aşağıda aktarmıştır.

Mesela otobüste bir kere Bahçeli evlere bindim. Otobüste en son oturacak bir yer var dörtlü bir yer. Benim oğlum oturdu böyle pencere yanında ben oturdum. Otobüs çok kişi içinde değil, her kişi oturuyor ama çok kalabalık değil. Bir kadın bindi oturdu ve onun kızı 13 yaşında böyle. Sadece bu kaldı, ayakta. Ne yaptı çok yüksek sesle konuştu ve “bu çocuğu kaldır benim kızım oturmak istiyor!” Ben dedim tamam bu bizim değil yani oturabilir. Oturmak için gelmedi gelirse tabi yani benim (çocuğumu) kucağıma alırım. Sonra oturdu bu kız ben çok böyle üzüldüm. Böyle konuştu yani: “Bu Türkiye bizim siz otobüsü almak istiyorsunuz her yeri almak istiyorsunuz!”...

Kendisinin de bir süre sonra cevap verdiğini belirten katılımcı kimseden destek alamadığını ve otobüsteki kadınların kendisine tepki veren kişiyi desteklediğini söyleyerek en son şunları söylediğini belirtmiştir: *Biz insan siz insan!*

Biz para ödedik siz para ödediniz! Biz parasız böyle oturmadık yani! (K14, 28, Halep).

En çok toplu taşıma araçlarında bakışlarla ve Türkiyelilerin kendi aralarında söylenmesiyle hissettirilen sosyal dışlanma farklı karşılaşma alanlarında da “biz” ve “onlar” vurgusunu ‘burası bizim ülkemiz’ üzerinden yapmaktadır.

Otobüste yaşadığı olayı anlatan bir başka kadın şunları belirtmiştir:

Otobüse bindik, yaşlı bir adam oturuyordu, inmek istedi. Adam başka bir kadına (Türkiyeli) koltuğu verdi (davet etti). Annem anlamadığı için yani Türkçe bilmediği için hemen annem oturdu. Hemen o kişi (yaşlı adam): "Oh Suriyeliler her şeyi aldılar, her şeyi aldılar!" böyle uzun uzun cümleler kurdu. Benim o kadar Türkçem iyi değildi. O yüzden ben sustum sustum ama ineceğim zaman yani kalktım yani ona dedim teşekkür ederim. Ama o koltuk sadece yani annem bilmiyordu, o yüzden oturdu (K18, 22, Lazkiye).

3.2.3 Kültürel Dışlanma

(Tema 3: Kategori 3)

Bilindik bir tabirle; kültür insanların maddi ve manevi varlığıdır. Yaşam alışkanlıkları, giyim kuşam, yeme içme alışkanlıkları, dinlediği müzikler, dili, bir olaya bakış açısı dahil her şeyin bir kültürün ürünü olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. İnsanlar yeni bir yere göç ettiklerinde “kültürel şok”, “kültürlenme” “kültürleşme” gibi bazı kültürel süreçleri yaşayacaktır. Uyum sürecinde sığınmacılar “kültürel tarafsızlık” rolünü üstlenerek hem yerel halkın kültürüne hem de kendi kültürüne ait değer, ülkü ve geleneklere eşit mesafe de kalmaya çalışabilir. Ancak baskın kültürün örneğin; kadınlara bakış açısı cinsiyet temelli ve eşitsiz ise bir şekilde diğerlerini dışlayıcı bir karaktere bürünmesi hiçte zor olmayacaktır. Kültürel dışlanmayı daha iyi anlamamız için yapılan kapsamlı tanımı eklemek yerinde olacaktır:

“Toplumsal ve kültürel hayata dilediğince katılamama durumudur. Örneğin, bulunulan coğrafyadaki çoğunluk referans alındığında, farklı bir etnik kökenden/ırktan gelmek ya da farklı bir din/mezhep üyesi olmak, çoğunluk dilini rahat konuşamamak ya da aksanlı konuşmak, farklı giyim kuşam ya da cinsel yönelim gibi nedenlerden ötürü toplumsal yaşamın genelinde süregitmekte olan etkinliklere alınmama, soğuk davranılma, engellerin çıkartılması şeklinde tezahür etmektedir” (Çağlar vd. 2016: 30). Aslında sosyal dışlanma; kültürel dışlanmayı net

olarak tanımlayan yani ortaklaşmış bir kavram yoktur. İnsanların gündelik hayatlarında karşılaştıkları ve yalnızca “kendi kimliğinden” kaynaklı karşılaşmış olduğu bütün müdahaleler çerçevesinde tartışılmakta ve anlamlandırılmaktadır. Bilindiği gibi insanların kimlikleri kültürel, tarihsel toplumsal bağlamından bağımsız düşünülemez.

Türk vatandaşlığını almış bir kadın katılımcı aşağıdakilerini aktarmıştır:

Bazen kadınlar kötü bakıyor sana kapalı olduğun için ya da bilmiyorum Suriyeli olduğun için ya da kadın olduğun için bilmiyorum yani tam olarak. Rahatsız ediyorlar bakışlarla, bazen konuşmalarla. Bir arkadaşım konuşuyordum öyle sessizce konuşuyordum otobüste, bir tane kadın arkamıdan: “Suriyeliler her yerde bir de konuşuyorlar! Bir bak nasıl konuşuyorlar. Dır dır dır konuşuyorlar!” dedi. Bizim de yani konuşma tarzımız bu nasıl bir şey. Bir de tanımadığın bilmediğin bir dil olunca işte farklı oluyor ya da hızlı ya da yavaş garip geliyor kulağına... Ben de arkadaşıma susalım dedim yani rahatsız etmeyelim insanları (K1,23, Halep).

Araştırma kapsamında görüşülen kadınlar daha çok giyim kuşamları, Arapça (anadil) dilini konuşmaları, yemek alışkanlıkları ve kültürel eğilimleri sebebiyle kültürel dışlanmaya, etnik ayrımcılığa maruz kalsalar da kültürel olarak Türkiye ve Suriyelilerin çok benzer olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle Halepli olan kadın sığınmacılarda Türkiye ile Suriye arasındaki kültürel benzerlik vurgusu daha baskın hissedilmiştir. Mersin ilçesi ise daha çok Şam ve Lazkiye ile özdeşleştirilmiştir.

Bir kadın sığınmacı kültürel farklılıklar ve benzerlikler üzerine konuşurken şunları ifade etmiştir:

Bizde mesela şehirler arasında farklılıklar oluyor. Türkiye'deki gibi. O kadar fark yok, mesela dinsel, toplumsal falan o kadar bir şey yok bence. Çok benzer (K18, 22, Lazkiye).

Diğer katılımcı:

Çok benzer, dinsel filan aynı (K2, 22, Humus).

Gündelik hayatlarında genel olarak etnisite üzerinden dışlanmaya maruz kalan kadın sığınmacılar Suriyeli kimliğini birçok kez gizlemeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Burada etnisite “kültürel pratikler” olarak tanımlanmaktadır (Catles ve Miller 2008: 45). Göçü 15 yaşında daha çocukken deneyimlemiş bir katılımcı şunları aktarmıştır:

Biz üniversitedeyken kimse bizimle konuşmuyor. Mesela ben sınıfa ilk girdiğimde kimse konuşmadı benimle, hani belki Türkçe bilmiyorum diye. Mesela bir yere gidiyorlar, kahve içiyorlar, hiç söylemiyorlar bana. Ya da gidiyorlar yemek yiyorlar üniversitenin içinde söylemiyorlar bana. Ben de şaşırıyorum yani. İşte öyle,

ayrımcılık hep kalıyor yani. Davranamıyorlar öyle bize Türk gibi, hep Suriyeli kalıyoruz yani. Ben o fakültede hep ayrı kaldım yani. Bir arkadaşım vardı, Suriyeli. O gelirse otururduk gelmezse ben sınıfta kalırdım yani (K20,21,Halep).

Araştırmaya konu olan kadın katılımcılar genellikle bir şeye ihtiyaçları olduğunda Suriyeli arkadaşlarından istediklerini, Suriyeli arkadaşlarıyla etkinliklere gittiklerini, ders çalıştıklarını, Suriyeli arkadaşlarıyla daha iyi anlaştıklarını ve sınıfta bir problemi çözerken Suriyeliler ve Türkiyelilerin ayrı gruplarda olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumun aslında dayanışma ile birlikte bir tür gruplaşmaya da neden olduğu görülmektedir.

Mesela bir grup içinde çalışmamız lazım sunumumuz var mesela. Hep mesela 4-5 kişi olmamız lazım Türklere arasına girmek istiyorum. Hayır, kabul etmiyorlar ama nazikçe söylüyorlar (K17,23, Halep).

Göç eden kimselerin bütün manevi birikimlerini geride bırakıp, yeni bir sayfa açmak istemeleri pek mümkün olmamaktadır. Çünkü insanı var eden en önemli şeylerden biri de kültürel varlıklarıdır. Yaşam alışkanlıklarını, gelenek ve göreneklerini yeni geldikleri yerde devam ettirme eğiliminde olan bireylerin, göç ettikleri yerde bazı sıkıntılarla karşılaşması, uyum problemi yaşaması kaçınılmazdır. “Yerli nüfus ile dışardan gelen nüfus arasındaki farklılık ne kadar belirsiz olsa da, yani etnik, dilsel, dinsel kodları paylaşıyor olsalar bile dışlanma gerçekleşmektedir: dışardan gelen nüfus, yerleşikler tarafından “istilacı” ya da “bozguncu” olarak görülme potansiyeline sahiptir” (akt: Çağlar vd. 2016: 39). Bununla birlikte bir kişi ya da grubu “öteki” kategorisine sokan şeyin bizzat kendisi bir ilişki biçimidir; aynı ilişki içinde “yerli”yi kuran da yabancıdır, onun tiplendirmeleridir. Aynı şekilde hâkim yuvalanmış bakış açısı “öteki” yaratırken kendinden yola çıkarak bir “tip” yaratmaktadır (Ünsaldı 2016: 7). Yerel halkın dışlama pratiği daha çok sosyal psikolojide karşılığını bulan damgalayıcı stereotipler oluşturma eğiliminden de kaynaklanmaktadır. Çoğunluk tarafından oluşturulmaya çalışılan “Suriyeli tiplemesi” algısı Suriyeli sığınmacıları görünmez olmaya itmekte yerel halkın “farklılıklarla birlikte yaşama” isteğini köreltmektedir.

3.2.3.1 Dil

Genç sığınmacı kadınlar ana dillerini konuşuyor olmalarından dolayı sosyal dışlanmanın hedefi olabilmektedir. Dilin “olanaklar yaratan ve sınırlandıran yapısını” göz ardı etmeden dil, toplumların tarihsel olarak oluşturulmuş kültürel

değerler, pratikler ve anlamların iletilmesinde etkin bir araçtır (Bilton vd. 2009: 19). Dilin olanakları sınırlandıran yapısıyla ilgili; ilk geldiklerinde Türkçe bilmedikleri için birçok alanda dezavantajlı duruma düşen sığınmacı kadınların, toplumsallaşma sürecinde dilin bir bariyer olarak karşlarına çıkması söz konusudur. Araştırmaya konu olan sığınmacı kadınların eğitilmiş üniversite öğrencileri olması ve yıllardır Türkiye'ye yaşıyor olmaları bu bariyerin kırılmasında önemli bir yere sahiptir. Ancak kendi anadillerini konuşuyor olmalarından kaynaklı birçok dışlanmaya maruz kalmışlardır. Aslında bu kültürel dışlanmanın bir ürünüdür.

Arapça dili Türkiye toplumunda büyük bir çoğunluk tarafından ciddi saygı duyulan bir dil olmasına rağmen, Kutsal kitabın Arapça yazılmasından da kaynaklı insanların yerde gördüğü Arapça yazılı bir kağıdı öpüp kaldırması gibi, dile karşı özellikle son zamanlarda ciddi bir tahammülsüzlük söz konusudur. Ancak bunun temelinde yine etnik bir ayrımcılık söz konusudur. Çok kültürlülüğü, çok dilliliği, toplumsal eşitliği istemeyen toplumlarda dillerin çeşitlenmesi konusunda da ciddi bir direniş söz konusudur. Kamusal alanda annesiyle Türkçe konuşmak zorunda hissettirilen ve annesiyle konuşurken arasında bir boşluk hissettiğini söyleyen kadın katılımcı aşağıdakileri aktarmıştır:

Bir dükkâna falan girince bir şey sorunca sonra anneme anlatınca anneme Türkçe anlatmak zorunda kalıyorum. Annem anlıyor da konuşamıyor... Bir adam var mesela Ayakkabıcı dükkanına giriyoruz. Adam beni tanıyor Suriyeli olduğumu biliyor. Ne zaman Arapça konuşmaya başladığımda o da öyle yüzünü çeviriyor biraz rahatsız oluyor. Anlamadığından yani. Şimdi Arapça dili, Araplar, Suriyeliler yani öyle ezilmiş durumda. İnsanlar artık sevmiyorlar, Arapça bir tabela görmek istemiyorlar, daha önce belki yoktu bu. Arap harfleri görmek istemiyorlar. Neden yani Arapça bizi yani biz Arapçayı yansıttığımız için, biz Arapça konuştuğumuz için nefret ettiler. Hem Suriyelilerden hem Araplardan hem de Arapçadan. Yani insanlar böyle artık (K1,23, Halep).

Türkiye'de çok ciddi bir Türk milletçiliği olduğunu söyleyen bir kadın sığınmacı şunları eklemiştir:

Ben ve arkadaşım markete gittik, Arapça konuşuyorduk yani, "ya siz niye Arapça konuşuyorsunuz, ya siz Türkiyelisiniz, sizin Türkçe konuşmanız lazım, Arapçayı unutmanız lazım" falan adam bize dedi yani. Biz de şaşırдық yani, bu anadilimiz. Diğer arkadaşım da Türkçe iyi biliyor ama biz Arapça konuşmaya mecburuz. Dilimizi unutmamak için (K20, 21, Halep).

Miller ve Castles'in ifade ettiği gibi; çoğunluk toplumunun pek çok üyesi kültürel farklılığı ulusal kimliğe ve kültürel homojenliğin karşısında bir tehdit olarak görür (Miller ve Castles 2008: 360). Aslında Türkiye'de özellikle milliyetçi-muhafazakâr kesimde karşılığını bulan başka uluslara, kimliklere karşı kemikleşmiş

bir önyargı söz konusudur. Bu durumun eşitsizliği üretmedeki rolü de oldukça güçlü gözükmektedir. Farklı dillere, inançlara tahammülü oldukça sınırlı olan bu kesim kendini güçlendirmek isterken, karşısında daha da dirençle duran bir “öteki” yaratmaktadır.

3.2.4 Politik Dışlanma

(Tema 3: Kategori 4)

Toplumsal karar alma süreçlerine tam anlamıyla katılamama, siyasi hakların kısıtlanması, hukuki olanaklardan yeterince yararlanamama durumu şeklinde özetlenebilir. Bir kişinin politik düşüncelerinden dolayı ülkesinde hapis cezasına çarptırılması sonucu başka bir ülkeye iltica etmesi de siyasal dışlanmanın bir sonucu olarak örneklenebilir. Savaşla birlikte insanları kendi kurulu düzeninden vazgeçmeye mecbur bırakan zorunlu göç sonucunda insanlar, temel hak ve hizmetlere erişmede birçok güçlük çekebilmektedir. Bu noktada uluslararası sözleşmeler ve sığınılan ülkenin siyasal yapısıyla birlikte şekillenen kendi iç hukuku belirleyici olmaktadır. Çalışma izni olup olmaması, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim, Suriyeli sığınmacılara yönelik devlet politikalarının halk nezdinde karşılığı, statü, seyahat özgürlüğü gibi konular politik dışlanma çerçevesinde değerlendirilebilir.

“Gerek dünya savaşlarının ve uluslaşma coğrafyasının merkezinde, gerekse de merkez ile çevre, hedef ile kaynak ülkeler arasında yaşanan göç güzergâhlarının kavşağında bulunan Türkiye, dünya göç tarihi içerisinde zorunlu göçlerin hedefi, kaynağı ve transit ülkesi konumunda yer aldı” (Özgür 2018:202). Bu doğrultuda Türkiye’nin Suriyeli sığınmacıları 2011 yılından beri kabul ettiği yadsınamaz. İlk başta misafir olarak Türkiye sınırını geçen sığınmacılar Geçici Koruma kapsamında “muğlak bir statüye” kavuşturuldu. Ardından bazıları Türkiye vatandaşlığına geçirildi. Araştırma çerçevesinde görüşülen kadınların on bir tanesi Türkiye vatandaşlığına geçirilmiş, sekiz tanesi Geçici Koruma kapsamında ve bir tanesi oturma izniyle Türkiye’ye yerleşmişlerdir. Ayrıca bu ilk başta “misafirlik” kavramıyla açıklanmaya çalışan sonrasında Geçici koruma kapsamına geçirilen Suriyeliler meselesinin uluslararası arenada bir zorunluluğa tekabül ettiğini söylemek gerekir. Sığınmacıların kabulünü Türkiye’nin de kabul ettiği uluslararası sözleşmelerden bağımsız düşünemeyiz. “Göç hareketleriyle karşı karşıya kalan

ülkelerde göçmenler, sığınmacılar ve mültecileri kabul kriterleri iki prensip göz önünde bulundurularak oluşturulur: devlet çıkarları ve uluslararası insan hakları rejimi” (akt: Çatır 2018: 218).

Kadın katılımcı ülkeye kabul süreci ile ilgili görüşlerini şu şekilde belirtmiştir.

Aslında çıkarlar var, devletin yani, Avrupa'dan. Birleşmiş Milletlerden. Yani biz buraya geldik. Biz Avrupa'ya göç etmeyelim, kaçmayalım diye onlar istemiyorlar artık mülteciler. Burada kalalım diye para veriliyor yani öyle devlet içinde siyaset içinde öyle bir şeyler oluyordur... Yani yoksa bizi burada 1 dakika bile almazlar. Tabi ki ilk başta acıdılar Müslüman olduğumuz için aldılar bizi, sınırları açtılar. Yoksa gelemezdik. Ama şimdi çok olduğumuz için bir de çok kötü insanlar ortaya çıktığı için Suriyelilerden, devlet yani (Türkiye'den) çıkarabilir, çıkarıyor da (K1, 23, Halep).

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara geçici koruma kapsamında zorla geri göndermeme, temel ihtiyaçlara erişim, sağlık haklarından yararlanma gibi bazı temel haklar sağlansa da uygulanırlığı noktasında birtakım sıkıntılar çıkmaktadır. Unutulmaması gereken şey, her dönemin kendi ekonomi-politiğinin bir yansıması olduğu gerçekliğidir (Topateş 2009: 115). Her şey sosyal ve siyasal yapıya göre şekillenir. Kendi vatandaşlarına karşı adaletli bir işleyişi olmayan hukuk sisteminden, savaştan kaçarak o ülkeye sığınmak zorunda kalan mülteciler için, eşitlikçi bir adalet beklemek güç olabilir.

Araştırmada dikkat çeken iki önemli şey Geçici Koruma kapsamında olanların çalışma izinlerinin şarta bağlanması (iznin işveren tarafından alınabilmesi) bir diğeri de yine Geçici Koruma kapsamında olan sığınmacı kadınların bir şehirden bir şehre gitmek için izne tabi (yol izni) olmasıdır. Her ikisi insanların en temel hakkı olan; çalışma ve seyahat etme özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Örneğin 5 senedir Mersin'de yaşayan bir kadın katılımcı Mersin'nin dışına hiç çıkmadığını belirtmiştir. Bir başka katılımcı iş olanaklarının büyük şehirlerde daha çok olduğunu ama kendisinin seyahat ve çalışma izni olmadığı için bu olanaklardan yararlanamadığını belirtmiştir. Geçici koruma kapsamında olan bir kadın katılımcı kaygılarını şöyle ifade etmiştir:

Sağlık, okumak iyi ama geçici olduğundan sadece böyle rahat hissetmiyoruz yani. Biz o kadar bir şeyler beklemiyoruz ama böyle ikamet filan daha iyi bence. Geçici Koruma bir zaman bitebilir, bitirebilirler yani, bence böyle (K18, 22, Lazkiye).

Aslında bu fırsat eşitliğinin de önüne geçen bir durumdur. Ayrıca Türkiye vatandaşlığını alanlar ile Geçici Koruma statüsünde olanlar arasında hiyerarşik bir

fark yaratılmaktadır. Burada devletin kendi ‘‘işine yarayan’’ sığınmacılara vatandaşlık verme konusunda esneklik sağladığı görülmektedir.

Geçici Koruma statüsünde, çalışma izni olmadığı için sigortasız çalışan ve sık sık İstanbul’da çalışma koşullarının Mersin’e göre daha iyi olduğunu ancak seyahat etmek için bile yol izin belgesi alması gerektiğini, bunun bile çok zor verildiğini belirten bir katılımcı, şunları dile getirmiştir:

...Şimdi düşünüyorum Almanya’ya gitmek istiyorum. Orda Almanya’da hukuk insan için daha var... Almanya’da çocuklar için okullar her şey, hayat orda daha kolay. Mesela orda benim erkek kardeşim, abim yaşıyor. Ona maaş veriyorlar, ev veriyorlar. Hiç ev çıkmıyor mesela sen burada haklısın oturabilirsin sen ve senin ailen. Böyle söylüyorlar mesela. İş yoksa buluyorlar (K14, 28, Halep).

‘‘Stanley’e göre, mültecilerin, göç alan ülkeye yerleşebilmelerindeki ve uyumlarındaki başarı ya da başarısızlıkları o ülkedeki hükümetlerin ve toplumların tutumlarına, göç politikalarına, göçmen-mültecilere yönelik yerleşme ve destek programlarına ve son olarak göçmen-mültecilerin fizik ve ruh sağlıklarına yönelik kolaylaştırıcılıklarına bağlı olmaktadır’’ (Süleymanov ve Sönmez 2017: 147). Politik dışlanmanın ekonomik, kültürel, sözel dışlanmayla doğrudan ilintisi vardır. Hepsi birbirini besleyen süreçleri içermektedir. Örneğin çalışma izni olamayan sığınmacılar daha ucuz iş gücü olarak emek piyasasına dahil olmak zorunda kalmakta bu da yerel halkın iş arama sürecinde sığınmacıları hedef haline getirebilmektedir. Sığınmacıların hizmete erişim düzeyleri, kaygı düzeylerinin düşürülmesi, yerel halkla sığınmacılar arasında entegrasyonun sağlanması devletin göç politikaları ile doğrudan ilgilidir.

Konuyla ilintili Türk vatandaşlığını almış katılımcılardan biri bunu aşağıda şu şekilde dile getirmektedir.

İlk başında bu konu eğer bir kişi ülkeneye alırsan bir okulu olması lazım. Şirketi olması lazım, evleri olması lazım, çok şeyi düşünmen lazım. Kaç kişi girdi bu ülkeye?3 milyon mesela. 3 milyon insana çok şey ihtiyacı olması lazım... Yani bu konuda değil mesela sen üniversiteye giriyorsun ilk başında düşünmen lazım nasıl olacak ne yapacaksın? Ney okuyacaksın? Yani düşünmen lazım ki başarısın Üniversite’de. Bu konuda da benzeri yani. İlk önce düşünmen lazım, bir de 3 milyon insana davranacaksın, konuşacaksın falan öyle (K5, 19, Şam).

Araştırmada bir başka dikkat çeken konu ise iktidar ve muhalefet tarafından Suriyeli sığınmacıların nasıl temsil edildiği ve katılımcıların bunu nasıl yorumladığıdır. Çünkü Özer’in de vurguladığı gibi devletin göç meselesindeki tavrı, devlet yetkililerinin açıklamaları, uygulamalar, siyasi parti temsilcilerinin söylemleri

sığınmacıların gündelik hayatlarında ve halkın Suriyeli algısında etkili olmaktadır (Özer 2015: 61).

Konuyla alakalı bir kadın katılımcıların düşüncelerini içeren aşağıdaki alıntıyı eklemek yerinde olacaktır.:

Yani açıkça söyleyeyim. Geçen devletin başkanı bir konuşma yaptı: " Biz mültecileri, yedirmeye, içirmeye yaşatmaya devam edeceğiz" dedi. Ama kusura bakmayın siz bizi yedirmiyorsunuz, içirmiyorsunuz, yaşatmıyorsunuz. Herkes, tanıdığım herkes, kendi evinde kendi kirasını ödüyor, kendi yemeğini alıyor bir de bu kartlar (BM tarafından finanse edilen ve çok hassas durumdaki dezavantajlı sığınmacılara Kızılay aracılığıyla kişi başı aylık 120 TL verilen kartlardan bahsediyor.) var. Bu kartlar hariç öyle oluyor. Ama Türkiye'den ben demiyorum Türkiye'nin hiçbir olumlu yönleri yok. Yani yine de siz bizi ağırladınız burada siz bizi kovmuyorsunuz. Yani yapabilen (kovan) insanlar var. Ama vermiyorlar ama cebinden vermiyorsun kusura bakma. (K1, 23, Halep).

Türkiye'de genellikle muhalefet ve iktidarın siyasi söylemlerinin bir parçası olan Suriyeli sığınmacılar kutuplaştırılan toplumda doğrudan hedef olabiliyor. Bununla birlikte temel hak ve hizmetlere erişim noktasında yaşanan zorluklar bir tarafa devletin yapmakla yükümlü olduğu bazı görevlerin bir hak değil de "yardım" adı altında kitlelere duyurma çabası yerel ile sığınmacıları karşı karşıya getirmektedir. Bu durum toplumsal dayanışmayı engellerken Suriyeli sığınmacıların "bedavacı" olduğu yönünde bir algıya dönüştürülüyor.

Araştırmaya konu olan katılımcı kadınların çoğu doğrudan böyle bir şey sorulmamasına rağmen "herhangi bir yardım almadıkları" vurgusunu yapmışlardır. Aslında Türkiye'de yerelin kendilerini konumlandıkları pozisyonlardan duydukları üzüntü ve kaygıyı dile getirmek için bu vurgu yapılmıştır.

7 yıldır Türkiye'de yaşayan bir kadın sığınmacı kendilerini hedef alan "yardım" söylemlerine yönelik öfkesini şöyle belirtmiştir:

Ya böyle bir şey olabilir mi? Ya da kim kime para veriyor bu günlerde, kim? Bir kardeş abisine para vermiyor! O kadar yani. Kim verecek ki! Zaten onlar nasıl böyle bir şeye inanabiliyorlar! Onlara hiç para veren oldu mu? Olmadı. Bize mi verecekler (K17,20, Halep).

3.2.4.1 Suriyeli Kadınların "Haksızlığa" Karşı Tutumu

Görüşülen kadın sığınmacılardan çoğunluğu gündelik hayatlarında kendilerine yönelik herhangi bir haksızlığa (karşılaştıkları nefret söylemi, çalışma şartları, sözel ve psikolojik şiddet, ayrımcılık, dışlanma vb.) karşı ses çıkarmamayı tercih ettiklerini, herhangi bir haksızlık karşısında Suriyeli kimliğinden dolayı

kendilerinin suçlu çıkarılacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Eğitimli olmaları, Türkçe biliyor olmaları gündelik hayatta kendilerine yönelik haksız bir girişimde cılız da olsa ses çıkarmalarına destek olsa da baskın olarak susmayı tercih etmektedirler. Aslında bunda Geçici Koruma kapsamında değerlendirilmelerinin ve sosyal ve ekonomik alana dahil olmaları noktasında ortaya çıkan olumsuz tablonun eşitsizliği üretmedeki rolünün, ciddi bir payı da vardır. Geçici Koruma gibi uluslararası arenada karşılığı olmayan (ABD’de uyguluyor) statü belirsizliği Suriyeli kadın sığınmacıların gelecek ile ilgili kaygısını artırmaktadır

Bununla birlikte görüşülenlerden Türk vatandaşlığını almış olanlar dahi herhangi bir sıkıntıda (sözel şiddet, psikolojik baskı, hizmet erişimine engel çıkarılması) sınır dışı edilme korkusu yaşadıklarını, bunun için daha çok susmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Bir katılımcı okulda yaşadığı kötü muameleyi anlattıktan sonra verdiği tepki sorulduğunda şunları söylemiştir:

...Ya ben genelde pek konuşmayı sevmiyorum, içimde tutuyorum, kahroluyorum öyle. (K17, 20, Halep).

Bir diğer kadın katılımcı aşağıdakileri aktarmıştır:

Ben şimdi Türk vatandaşıyım ama korkuyorum çünkü hep suçlu ben olacağım biliyorum. Hakkımı arayabilirim Türkçem var ama yine de ben yabancıyım, göçmenim yani nasıl desem mülteciyim. Ben mülteci bile değilim yani... Ben şimdi Türk vatandaşıyım. Yine de hiç hissetmiyorum yani ben Türk vatandaşı olduğumdan beri Türk olduğumu hissetmiyorum. İçimden tabi Türkleri seviyorum, Türkiye’yi seviyorum. Sorumluluklarım arttı diye düşünüyorum ama hiçbir katkısı yok bana. Çünkü ben yabancı kalacağım, Suriyeli kalacağım ve suçlu olacağım herhangi bir sıkıntı olunca. Hatta bir kavga falan çıkınca ben başka yere giderim. Hiç bir şey söylemem. Okulda bile sınıfta mesela bir şey istiyorlar. Yönetici sınıf başkanı seçecekler ben kim en çok seçilen aday ben onu seçerim. Ben herkesle olurum ben tek olmayayım diye öyle bir korku var içimizde. ...Onlar bana saygı duyuyorlar çünkü ben öyle ayrımcılık gereken bir davranış yapmadım. Ama ben ilk başta hayır ben istemiyorum deyip haklarımı falan ararsam o zaman sevmeyeceklerdi beni. Ben de bu şekilde yaşamak zorunda kaldım 4 sene boyunca (K1,23, Halep).

Herhangi bir haksızlık karşısında ses çıkarmaya engel olarak görülen ‘Suriyeli olmak’ vurgusu sosyal ilişkilerde “birey” olmanın önüne geçmekte istenmese bile “öteki gruba” dahil olma zorunluluğu hissettirmektedir. Aslında bu durum damgalanma ve dışlanma korkularının sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gruba dahil olmak, gruptan ötelenmemek için geliştirilen bir strateji söz konusu olmaktadır. Goffman’a (2018: 23) göre; “Her kişi kendisinin bir şekilde başkaları

tarafından deneyimlenmekte olduğunu görebilir ve en azından bazı tavırlarını kendini seyredenlerin ilk tepkilerine ve başkaları tarafından algılanan kimliğine göre belirler.” Bu aynı zamanda özel bir rol üstlenme biçimi ve damgalanmaya karşı stratejik bir hamle olarak okunabilir.

Bir diğer kadın katılımcı Suriyelilere yönelik dışlayıcı konuşmaları duyduğunda hissettiklerini aşağıda belirtmiştir:

O konuşmaları her duyduğumda bir şey diyemediğimde kendimi çaresiz hissediyorum. Çünkü kendimi savunamıyorum, biz böyle değiliz diyemiyorum, desem bile haksız çıkacağım (K13, 20, Halep).

Araştırmada dikkat çeken bir başka sonuç ise; çocuk yaşta göçü deneyimleyen sığınmacı kadınların kendilerine yönelik bir ayrımcılık ile karşılaştıklarında daha “öfkeli” oldukları bu öfkeleri neticesinde bazen seslerini çıkardıkları ancak “çaresiz” olduklarını düşündükleri için içine attıkları, bu yaşananlar neticesinde de toplumsal hayatta ‘biz’ ve ‘onlar’ vurgusunun derinleştiğidir.

13 yaşında Türkiye’ye sığınan ve herhangi bir dışlanmayla karşılaşmamak için kendini Türk olarak tanıttığını belirten bir katılımcı aşağıdakileri aktarmıştır:

Çok sinirleniyorum. Yani bilmiyorum yani yalan şeyleri duyuyorum ama doğru şeyleri söylemek istiyorum, ama söyleyemiyorum! (K5, 19, Şam).

3.2.4.2 Türk Vatandaşlığı ve Hiyerarşi

Görüşülen sığınmacı kadınlardan on tanesi Türkiye’ye vatandaşlığını aldığını, bir kadın oturum izniyle burada bulunduğunu diğer dokuz sığınmacı ise Geçici Koruma kapsamında olduğunu belirtmiştir. Bu durumda 3 kategori karşımıza çıkmaktadır.

“Dışlanmanın önemli unsurlarından biri de, temel hakların kullanılamaması ve bunlardan yoksunluktur. Özellikle toplumdaki önemli ekonomik ve sosyal fırsatlara katılmayı sağlayan ve temel yaşam standartlarını belirleyen yurttaşlığa ilişkin haklardan yoksunluk veya buna ulaşamama/yararlanamama, üzerinde önemle durulan bir unsurdur” (akt: Sapancalı 2005: 56). Bu durumu araştırma kapsamında da net olarak görmekteyiz. Yani Türkiye vatandaşı olan yerli nüfus, sonradan vatandaşlığa geçirilenler, geçici korum kapsamında olanlar ve oturum izniyle yerleşenler arasında haklar bakımından hiyerarşik bir fark gözükmektedir. Türk

vatandaşlığına geçiş konusunda ne gibi kriterlerin geçerli olduğu net olarak belli olmamakla birlikte; Türkiye’de bulunma süreleri de dikkate alınarak Türkiye’de iş yeri sahibi olan, üniversite öğrencisi ve üniversite mezunu olan, Suriye’deyken belirli bir meslek grubu ve statüye sahip olan eğitimlilerin vatandaşlık için İl Göç İdaresince işlemlerinin yapıldığı ve sürecin başlatıldığı bilgisine varılmıştır. Konuyla alakalı İçişleri bakanı Süleyman Soylu göç konulu bir toplantıda şunları belirtmiştir: *“Bugüne kadar çocuklar da dahil olmak üzere 92 bin 280 Suriyeliye vatandaşlık verildi. Bunların 47 bini ergin, 45 bin 280’i çocuk... Bunların da büyük bir bölümü öğretmen, mühendis gibi nitelikli kendi hayatını kurabilecek kişiler”* (<https://t24.com.tr>).

Konuyla alakalı Danış’ın aktarımı önemli gözükmektedir: Türkiye kendisi için en “makbul” olan Suriyelilere vatandaşlık vermiştir. Bu durum Suriyeliler arasında, haklar ve yasal statü bakımından bir tabakalaşma yaratmıştır. En üstte vatandaşlığı kabul edenler, ardından ikamet izni olanlar, onun ardından geçici koruma statüsündekiler ve en altta ise kayıtsızlar vardır. İlk iki grup daha ayrıcalıklıdır çünkü sahip oldukları kimlikle ülke içinde istedikleri yere gidebilir ve yerleşebilirler. Bu ilk iki gurubun Suriye pasaportları geçerliyse ülke dışına da çıkabilirler. Geçici Koruma altındakiler ise kayıtlı olduğu ilin sınırlarında kaldığı sürece bazı haklara erişebiliyor. Son grup olan kayıtsız Suriyeliler ise makbüllük hiyerarşisinin en altındakiler; ülkelerine geri gönderilme tehdidini en yoğun hissedenlerdir (<https://gocmeniz.org>).

Dışlanmanın en fazla hissedildiği grup araştırma kapsamında da dikkatin çekildiği üzere Geçici Koruma kapsamındaki sığınmacıları oluşturmaktadır. Ancak hangi statüde olurlarsa olsunlar yaratılan “Suriyeli tiplmesi” sosyal hayatın bütün alanlarında; dinsel kimliği, statüsü, sosyal ve ekonomik sınıfı, eğitim düzeyi, cinsiyeti fark etmeksizin yerel halk tarafından dışlanmayı derinleştirmektedir.

Bir kadın katılımcı konuyla alakalı şunları ifade etmiştir.

“Ben şimdi Türk vatandaşlığı aldım ama kendimi hiç öyle hissetmiyorum. Çünkü nereye gidersem gideyim ne yaparsam yapayım ben Suriyeliyim. Öyle diyecekler!” (K1.23, Halep).

3.2.4.3 Nefret Söylemi ve Dışlanma

Söylemlerimiz bakış açımızın ne olduğuna dair en doğru ipuçlarını verir. Nefret söylemi, insanların dili, dini, cinsiyeti, cinsel yönelimi, nereli olduğu, siyasi görüşü yani bütün aidiyetlerinden dolayı maruz kaldığı önyargılı- aşağılayıcı sözleri içermektedir. Nefret söyleminin içinde kitleleri suça teşvik, önyargı ve hoşnutsuzluk vardır. Nefret söylemi “söylemsel dışlamayı” üretmektedir. Söylemsel dışlamada, diğer bütün nedenlerin beraberce etkileyebildiği daha çok yerleşik halk tarafından göçmenlerin aleyhine üretilen şehir efsaneleri, dedikodu ve söylemler etkili olmaktadır (Çağlar vd. 2016: 30). Bütün bunlara ek olarak “söylemsel dışlanma” özellikle medya tarafından yapılan algının bir sonucu olarak karşımıza çıkabilmektedir. Oluşan algı sonucu “kendinden olmayana” yönelik bir damgalama süreci söz konusudur.

Bir kadın katılımcı şunları aktarmıştır:

Üniversiteye gidiyorum, mimarlık okuyorum ben. Yani otobüse her bindiğimde bir şeyler duyacağım. İlla bir şeyler duyacağım. "Bu Suriyeliler hepsi para alıyorlar devletten, elektrik ödemiyorlar, su faturası ödemiyorlar!" böyle hep bir şeyler duyuyorum yani (K13, 20, Halep).

Görüşülen kadınların hepsi devletten geçindikleri, sınavsız üniversiteye girdikleri, kira ödemedikleri, çalışmadıkları, maaş ve burs aldıkları vb. yönde yanlış haberlerle ayrımcılığa uğradıklarını, bu tür söylemlerin de kendilerini kötü hissettirdiğini belirtmişlerdir. Suriyeli sığınmacı kadınların suçlu pozisyonda görülmeleri, sosyal ilişki geliştirme ve sosyal hayata dahil olma noktasında ciddi sıkıntılar yaratmakta bu da cemaatleşmeyi doğurmaktadır.

Yakın zamanda bir Kuran kursuna başladığını söyleyen bir kadın katılımcı şunları belirtmiştir:

Bir yere gidiyorum şimdi orda Suriyeliler var. Kuran kursu falan oraya gidiyorum kendimi normal hissediyorum. "Halepliyim" böyle konuşuyorum, kendimi daha çok iyi anlatabiliyorum. Ama anladım ki ben 5 senedir Türkiye yaşadığım süreçte ben kendimi saklamaya çalışıyorum, öyle hissettim. Sanki ben suç işlemiş gibi bir Suriyeliyim. Suriyeli olup da Suriyeli olmaktan utanan bir insanım ben öyle hissediyorum. Çünkü ben oraya gittiğimde çok normal bir insan olduğumu hissettim. Ama burada sokakta otobüste başka bir kişiliğin arkasında saklanmak zorunda kaldım. Türkçe konuşan bir dilim var onu ön plana çıkarmaya çalışıyorum. Bir de saygılı olduğumu yardımsever olduğumu da ön plana çıkarıyordum çünkü insanlar ne zaman Suriyeli olduğunu anlayınca herhangi bir insan hemen bakışını değiştiriyor (K1,23, Halep).

Bir diğerkadın katılımcı şunları anlatmıştır:

İlk günümde bizim İngilizce öğretmenimiz vardı. Sınıfa girdi ben o zaman kapalıyım, çok belliydi Suriyeli olduğum. Girdim işte bizimle konuşuyor: “nerelisin?” Herkes kendi şehrini söyledi ben Suriyeli olduğumu da söyledim. Sonra dedi ki: “kim turizm rehberliği okumak istiyordu? Elini kaldırsın!” Bir sürü kişi kaldırmadı. Dedi ki “bak görüyorsun, görüyorsunuz bazen Suriyeliler ya da yabancılar gelip sizin yerlerinizi alıyorlar! O yüzden siz başka bir bölüme gitmek zorunda kalıyorsunuz!” Ben böyle oturuyorum yani her şeyi anlıyorum nasıl böyle gözüme baka baka böyle bir şey diyorsun. Çok ayıp zaten yanlış bilgi. Yabancılar kendi yerleri var üniversitede. Hiç Türklerin yerleriyle alakası yok yani... Ne diyeceğimi bilemedim yani ilk gün hatta hiç kimseyi tanımıyorum daha. Okulun ilk gününde. Öyle aklımda kaldı üç sene boyunca aynı hoca bize geliyor ve ben ondan nefret ediyorum...(K3, 22, Lazkiye).

Din, dil, cinsiyet, milliyet fark etmeksizin eşitlikçi bir eğitim sürecinin işlerliğinde öğretmenler başat önemdedir. Özellikle sınıf, statü, kültür vb. farklılıklara sahip bireylerin uyum içinde, eşitlikçi bir zeminde aynı alanı kullanmaları ve eğitim sürecine dahil olmaları noktasında öğretmenlerin kendini ve öğrencileri konumlandığı yer önemlidir. Bu açıdan bakıldığında öğretmenlerin ötekileştirici yaklaşımı topluma da büyük zarar vermektedir.

Suriyeli sığınmacılar sırf “Suriyeli” oldukları için “suçlu, bedavacı, pis” gibi sıfatlarla damgalanabilmektedirler. Özellikle, “Suriyeli mülteciler; devletten karşılıksız para aldıkları, ucuz iş gücü oluşturdukları, kendi kültürlerini Türkiye’ye yaydıkları, seçimlerde oy kullandıkları, yaşadıkları yerlerdeki kriminal olayların çoğundan sorumlu oldukları gibi pek çok nefret söylemine ve yabancı düşmanlığına maruz kalmaktadır” (Bakioğlu, Artar ve İzmir 2018: 10). Damgalanmış insan, tam olarak kabul edilmediği, hor görüldüğü, farklı muamele yapıldığı bir toplumda yaşamayı öğrenirken, özel bir *ahlaki kariyerden*, özellikle sancılı bir sosyalleşme sürecinden geçmek zorundadır” (Stattery 2017: 190).

“Okulda sözel olarak ayrımcı ya da dışlayıcı bir muamele ile karşılaştın mı?” diye sorulan bir katılımcı aşağıdakileri belirtmiştir:

İlk önce bakışlar... İlk önce bakışlar, sonra konuşmaya başladılar mesela biz dersteyken. Mesela bir şey olmuştu, bir olay olmuştu. Biz sosyoloji dersindeydik, sonra hoca derste bir soru vardı (sordu); kira artışının sebebi ne? Bir kız bağırarak “Suriyelilerin gelmesi” dedi, sonra sınıf kahkaha attı. Hoca gülümsedi (K17,20, Halep).

Serbest piyasa ekonomisinin bir yansıması ve devlet kurumlarının kiralalarının artışıyla ilgili ciddi bir politikasının olmaması ev sahiplerinin, emlakçıların istediği oranda kira değeri, artışı yapmasını sağlamış ve bu durum ciddi bir fırsatçılığa

dönüşmüştür. Suriyeli sığınmacıların şehir merkezlerine yerleşmesiyle de birlikte kiralarda gözle görülür bir artış olmuştur. Ancak bunun Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle doğrudan bir ilişkisi yoktur. Bununla birlikte özellikle Mersin'in yoksul mahallelerinde (Hal, Çay, Çilek, Turgutreis, Kurdali mahalleleri gibi.) bile odunluktan, depodan bozma evler dahil en kötü evlerde Suriyeli sığınmacıların yaklaşık olarak en ucuzu 400 Tl kira karşılığında oturdukları bilinmektedir. Ayrıca özellikle Mezitli civarında sosyoekonomik durumu iyi olan sığınmacıların, yoksul mahallerdekilerden daha iyi konutlarda, yerel halka oranla, daha yüksek kira ücretleri karşılığında ev tuttukları birçok katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Dolayısıyla bu tür ayrımcı söylemlerin, ekonomik kaynakların paylaşımının ötesinde, derin kültürel kökenleri olan ve ülkeden ülkeye farklılık gösteren yansıma ve nedenleri olduğu göz ardı edilmemelidir (Şenses 2003: 175). Yaratılan nefret söyleminin de geliştirdiği "Suriyeli düşmanlığı" daha objektif bir değerlendirmenin önüne geçmektedir.

Özellikle sosyal medya aracılığıyla ve siyasilerin politik söylemleri ile şahlandırılan Suriyeli düşmanlığı ciddi bir kopuşa neden olmakta ileride doğacak toplumsal patlamanın mimarisi olarak gözükmemektedir. Suriyeli sığınmacılara yönelik özellikle toplumsal şiddeti körükleyici eylem ve söylemler meselenin insan hakları temelinde ele alınmamasıyla doğrudan ilintilidir.

"Sosyal medyada size yönelik haberler oluyor mu? Bunlar hakkında ne düşünüyorsun?" diye sorulan bir kadın sığınmacı şunları ifade etmiştir:

Evet, çok görüyorum. Aslında depresyona girdim birkaç hafta önce. Bu hashtagler, "Ülkemde Suriyeli istemiyorum!" açıyorum bunları, bakıyorum ve fena oluyorum. İstanbul'da Suriyelilerin dükkânını taşıyan bir video vardı, çok kötü... Mesele ben yorumları okudum bir kere. "Siz (Suriyeliler) diyorsunuz herkes kötü değil. Ama bizim iyilerimiz bize yeter, siz gidin! (K19,25, Humus).

Sürekli suçlayıcı sorular ile karşılaştıklarını söyleyen bir katılımcı şunları belirtmiştir:

...Ameliyat oldum. Böyle yani çok kötü bir haldeydim, benim odamdaki hasta yani böyle hiç gereksiz şeyler söyledi. "Yanlış anlama, Suriyeliler böyle şöyle böyle, hiçbir şey bilmiyorlar, kötü davranıyorlar..." Yani böyle genelleme yaptı yani. Evet, yani Türklere iyi var kötü var. Suriyeliler de aynı şey. Yani Suriyeliler çok kötü şey yaşadılar, tabii ki yani bazı insanlar yani böyle hiç düşünmeden davranıyorlar. Yani bomba altından çıkan bir adam o kadar iyi davranamaz bence. Söyledim yani anlattım bazı durumları. Bazı yaşadıklarımın şeyler anlattım. Ama yine "Suriyeliler Suriyeliler" sürekli aynı şey... Yani o anlarda ben Suriye'ye dönmek istiyorum. Ve çok zor şeyler ve orada ölüm var, her şey var. Hiçbir şey istemiyoruz, gerçekten hiçbir şey istemiyoruz... Hiçbir şey istemiyoruz, biz sadece burada yaşamak istiyoruz insan gibi yani! (K18, 22, Lazkiye).

Katılımcılardan hemen hemen hepsi gündelik yaşantılarında, yüz yüze ilişkilerde yerel halktan yönelen sorularla söylemsel dışlamaya maruz kalmaktadır.

Bir diğer kadın katılımcı şunları anlatmıştır:

Bir de bir kere bana ne sormuştular üniversiteye giderken, "(Suriye'de) Siz hiç sınava girdiniz mi? hı hı hı", Allah aşkına biz cehenneme bile girdik, sadece sınava değil. Yani bilmiyorum, aptalca sorular. Bilmiyorum gerçekten... İnsanlar soruyorlar "devletinizi o kadar seviyorsunuz neden geldiniz?" cevap yok yani, gerçekten cevap yok! Yani siz biliyorsunuz Suriye'de ne olduğunu, tüm dünya biliyor ne olduğunu, neden biz çıktık biliyorlar. Ölüm, bombalar... Her şeyi biliyorsunuz, neden soruyorsunuz! Yani 5 yıl önce hiç gördünüz mü bizi? Yani neden soruyorsunuz! (K6,20, Azez).

Başka bir katılımcı sorulardan duyduğu rahatsızlığı şu şekilde ifade etmiştir:

Evet, evet suçlayıcı bir şekilde soruyorlar. Neden bilmiyorum. "Neden geldiniz!" böyle bir soru dünyadaki herkes biliyor yani Suriyeliler çıktı neden soruyor ne gerek var. Şimdi hastaya sorulur mu hep neden hasta oldun neyin var. Yok, aksine unutturmaya çalışıyorsun (K16, 24, Halep).

Yerel halk bazen durumu birincil ağızdan daha net anlamak için sorular sorabiliyor. Ancak genel siyasi atmosferin etkisiyle soruların içinde önyargı ve ayrımcı bir dil hissedilebiliyor. Bu da yine dezavantajlı grubun sürekli kendini "aklama" zorunluluğu hissetmesinden dolayı bıktırıcı ve kötü hissetmelerine sebep olabiliyor. Yerel halkın dil bariyeri neticesinde Suriyeli sığınmacılar ile iletişim kuramamaları, siyasetin kirli dili ve medyanın algı yönetimi ile körüklenen Suriyeli düşmanlığı, ekonomik bunalım, suçlu arayışı ve milliyetçi teamüller sonucu şekillenen "kendinden olmayana" yönelik linç kültürü yerel halkın Suriye krizi ile ilgili durumu bütüncül ve objektif bir bakış açısıyla ele alınmasının önüne geçiyor. Suriyeli kadın bir sığınmacı tarafından aktarılan bir diğer görüşme notları şöyledir:

Oluyor öyle bir şeyler, tabi ki de oluyor. Bazen belirli yerlerde insan burada istenmediğini hissediyor. "Bazen sürekli neden geldin?" Burada bir arkadaşımın bile bu soruyu o kadar duydum ki artık "Suriyeliler buraya geldi falan..." Benim arkadaşım bunu sürekli söyledi. "Tamam, yaşlıların gelmesini anladım, kadınların çocukların gelmesini anladım, erkekler niye geliyorlar" falan dedi. Yani gidip orda savaşın mı?... Yani öyle bir şey yaşamayan insan bence bunu çok anlamayabilir. Gerçekten insan erkek olsa, genç olsa, kadın olsa, çocuk olsa ölümden kaçıp hayata gider bence. Ya onu sürekli anlatmıştım arkadaşşıma da hala bazen soruyor yani o soruyu. Kötü niyetli de soruyor olmayabilir yani, gerçekten iyi bir niyetle soruyor olabilir. Ama yine de insan bazen artık istenmediğini hissediyor bir yerde (K12, 21, Halep).

Tarihe baktığımızda göç ne tür yaşanırsa yaşansın göç alan ülkelerdeki yerel halk, ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel alanda yaşanan olumsuz durumların sebebi olarak göç edenleri (sığınmacılar, mülteciler, göçmenler gibi) görmüş ve ciddi

bir damgalama, dışlama pratiğine girişmişlerdir.

3.3 Suriyeli Kadınların Göç Deneyimlerindeki Güçlü Yanlar

Şekil 3’de kadınların göç deneyimlerindeki “güçlü yanlar” katılımcıların ortaya koyduğu yaklaşımlar ekseninde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Tema 4: Güç
Kategori 1: Suriyeli Kadınların Göç Deneyimlerindeki Güçlü Yanlar

Şekil 3: Tema 4 ve Kategorik İçerik

Göçler insanlarda çoğu zaman bir tedirginlik, kaygı yaratmaktadır. Özellikle savaş dolayısıyla yaşanan göç süreci birçok belirsizliği de beraberinde getirir. Ancak göç süreci boyunca verilen hayat mücadelesi çoğu insana ciddi deneyimler kazandırır. Bu kısım savaş dolayısıyla Türkiye’ye kendilerine “yeni bir hayat” kurmaya çalışan genç Suriyeli kadınların kendilerinde gelişen güçlü değişimleri içermektedir.

Araştırma boyunca genç sığınmacı kadınlar her ne kadar ayrımcı ve dışlayıcı pratiklerle karşılaşmış olsa da bu göç deneyimlerinin sığınmacı kadınlar açısından güçlendirici bir etkisi olduğunu es geçemeyiz. Bunda Suriye’de geçirilen süre içinde kadınlara yüklenen roller ve göçle birlikte değişen roller, sorumluluklar, farklı gündelik deneyimleri etkili olmuştur. Kültürel olarak benzer coğrafyalarda yaşıyor olmak kökten bir değişimi getirmese de Türkiye’nin toplumsal yapısı içindeki farklı kadınlık durumları (kadınların çalışma hayatı, gündelik hayatları, kadın erkek ilişkileri vb.) sığınmacı kadınları da etkilemiştir. Bununla birlikte asıl göçün değiştirici, dönüştürücü ve güçlendirici etkisi önemli gözükmektedir. Katılımcı kadınlar daha çok giyim kuşam, kadınların çalışma hayatına atılması ve istedikleri zaman evden yalnız başlarına çıkabilmeleri, kadın olarak belli sorumlulukları üstlenebiliyor olmaları konusunda göçün olumlu bir etkisinin olduğunu belirtmiştir.

Bir kadın katılımcı şunları belirtmiştir:

Buradaki hayat nasıl gidiyor daha iyi anladım. Yani anladınız mı? Ben buraya gelmeden önce evden çıkmıyordum, hep annem yanımdaydı hep! Buraya geldiğimde çalışıyorum, okula gidiyorum. Artık ben tek başıma çare bulabilirim! (K2, 22, Humus).

Bir diğerk katılımcı Türkiye’de göçten sonra intihar noktasına gelmiş olduğunu belirtse de göçle birlikte yaşadığı olumlu değişimi şöyle ifade etmiştir:

Suriye’deyken mesela kızların dışarı çıkması yasak, okuması yasak. Yani ben de artık öyle bir şey yok. Hani düşüncelerim falan artık Suriye gibi değil. Mesela artık ben okuyacağım, çalışacağım, çıkacağım, öyle giyeceğim. Hiç bana kimse karışamaz yani, ben on sekiz yaşını geçtikten sonra artık hiç kimse bana bir şey yapamaz. Ben bu hakkı kazandım burada. Mesela Suriye’deyken öyle bir şey yoktu yani. Otuz yaşında olsan bile herkes karışır sana. Şu anda daha iyi bence... Ben şimdi Suriye’deyken hiçbir şey öğrenemezdim. Çünkü orada hep babama soruyorum, hep babam her şeyi yapıyordu bana ya da annem falan. Ama burada kimse bir şey yapamıyor bana, yapmıyor yani. Ben her şeyi yaparım, ben bir şey istiyorsam ya da bir şey yapmak istersem, hepsini ben yaparım yani... Evet, çok güçlü oldum burada. Hem de buradaki zorlukları yaşadığımız için çok fark etti bizde. Bence Suriye’deyken kadınlar çok mazlumdu yani, orada hiç hak sağlanmazdı bize. Ama burada her şey sağlıyor yani Türkiye. Ben bunu çok severim hem de burada hakkımız var en azından yani... (K20, 21, Halep).

Göç sürecinin kendisine ne öğrettiğini sorduğum bir kadın katılımcı aşağıdakiler belirtmiştir:

Çok şeyler, gerçekten çok şeyler. Sizde bir söz var, bir dil bir insan. Çok anladım bu cümleyi. Gerçekten çok iyi bir şekilde düşünüyorum şimdi. Mesela insanlara daha sevinçli bir şekilde bakıyorum, böyle daha yakın hissediyorum. Başkaları neler yaşadığını öğrenmek istiyorum, tarihe bakmak istiyorum. Böyle, gurbet zor ama iyi bazen. Bugün anneme söyledim, gurbet iyi. Çok öğrendim, böyle kişisel şeyler. Hatta psikolojik şeyler, kültürel falan, çok iyi. Yani mesela buradaki insanlar nasıl düşünüyorlar, nasıl bakıyorlar... (K18, 22, Lazkiye)

Burada göçün, bakış açılarını değiştirdiği, ön yargıları yıktığı yani farklı bir kapı araladığı yönünde güçlü bir etkisinin olduğu pekâlâ görülebilir. Göçün bu etkisi, sosyal hayatta ne kadar olumsuz şeylerle karşılaşılırsa karşılaşılırsın, güçlü yanları diri tutmakta önemli bir yere sahiptir.

Bir başka kadın katılımcı Türkiye’de birçok problem yaşasa da bu durumun kendini güçlendirdiğini belirterek göç sürecinin kendine ne kazandırdığını şunlarla belirtmiştir:

Ashnda bana farklı, yeni bir kişilik kimlik verdi bana. Çok farklı bir insandım ben Suriye’deyken. Daha çok dediğim gibi sakin öyle babam beni bırakıyor babam beni alıyor, bu kadar! Ama burada ben babamı savunmak zorunda kaldım. Ben erkeklere Türkçe bilmeyen adam, yaşlı erkeği savunmak zorunda kaldım. Ben konuşabilirim. Ben anlatabilirim yani dilim olduğu için Türkçe dilim olduğu için savunabilirim öğrencimi ya da annemi. Yani şimdi babam susuyor ben konuşuyorum! (K1, 23, Halep).

Göç sürecinin toplumsal rollerin değişip dönüşmesinde de güçlendirici etkisi olduğunu görmek mümkündür. Erkek egemen toplumlarda, toplumsal cinsiyetlerinden kaynaklı çoğu zaman erkeklerin güdümünde hareket eden sığınmacı kadınlar, eğitim ve çalışma süreciyle birlikte toplumsal alana dahil olurken rollerin

sarsılmasında da güçlü bir rol oynamıştır. Toplumsal zeminde eşitsiz ilişkilerin varlığını gündelik yaşamlarının bütün alanlarında hisseden kadınlar, birçok baş etme stratejileri geliştirmiş ve kimi konularda annelerine daha da önemlisi babalarına öncülük etmişlerdir.

SONUÇ

Bilindiği gibi göç ile ilgili bilimsel araştırmalar üç çerçevede tartışılmaktadır. İlk olarak; göçe iten nedenler, ardından insanların nasıl göç ettiği ve son olarak da göçten sonraki süreci kapsamaktadır. Araştırmanın konusu bağlamında üzerinde odaklanılan konu, göçten sonraki süreci ele almaktadır. Yani toplumsal alanda meydana gelen dönüşüm, göç edenlerin hukuksal statüleri, uyum süreçleri ve gündelik deneyimlerini sosyal dışlanma bağlamında değerlendiren çok kapsamlı bir tartışma konusunu içermektedir.

Bu çalışma, genç sığınmacıların gündelik deneyimlerini sosyal dışlanma, göç ve kadın bağlamında ele alırken dışlanmaya maruz kalan genç kadınların kendi yorumlarını ve bakış açılarını aktardıkları güçlü bir zemin sunar. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacı kadınların gündelik hayatta deneyimledikleri sosyal dışlanma pratiklerini “mağdurun gözüyle” anlamak ve Suriyeli sığınmacılara yönelik sosyal dışlanmayı görünür kılmak önemli gözükmektedir. Odaklanılan grubun kadın olmasının sebebi ise, feminist tartışmada yer alan “Peki ya kadınlar ne diyor?” sorusunu göçü birebir deneyimleyen kadınların bakış açısıyla yorumlamaktır. Çünkü kadınlar toplumsal hayatta olduğu gibi göçte de edilgen birer varlık değil toplumsal yaşam ve göçün tam da ortasında dinamik birer öznedirler. Bu bağlamda konunun içeriğine yönelik yeterince bilgi alınabilmesi için; kadınların göç hikâyelerini, sosyal ilişkilerini, devlet kurumlarıyla olan temaslarını, sosyal ve ekonomik durumlarını, kendilerine yönelik politik-söylemsel algılayışlarını ve gündelik hayatta karşılaştıkları dışlanmayı anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplar konunun daha derinlikli ele alınmasının zorunlu olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda denilebilir ki; “*Nereden yola çıkmış olursak olalım, farklı bir noktadan yola çıkmış olanları dinlemek zorundayız. Her bağlılığı, her değeri bütün dikkatlerimiz ile hesaba katmak zorundayız; zira geleceği bilemeyiz, yarınları neyin zenginleştireceğinden hiçbir zaman emin olamayız...*” (Williams 2017: 486).

Suriye savaşıyla birlikte, çoğunluğu Suriye’ye yakın ülkeler olmak üzere, başka ülkelere göç eden Suriyelilerin sığındığı ülkelere biri de Türkiye’dir. Türkiye belli kabul koşulları ile Suriyeli sığınmacılara kapıları açmış, geçici koruma kapsamında bir “statü” sağlamıştır. Mersin; yerleşik bir Arap nüfusunun olması,

ticari faktörler (özellikle bir liman şehri olması), iklimsel rahatlık (Suriye'ye yakın diğer illere göre mevsimsel avantajların olması) bakımından yaşanabilir bir şehirdir. Şu an Mersin'de resmi rakamlara göre 202.503 sığınmacı yaşamaktadır. Kayıtlı olmayanları da eklersek bu rakamın çok daha yüksek olduğu tahmin edilebilir. Katılımcıların Türkiye'yi ardından Mersin'i tercih etmelerinin en büyük nedeni daha önce bir akrabalarının ya da tanıdıklarının orada yaşıyor olması, yani sosyal ilişki ağlarıdır. Bununla birlikte sığınmacıların Türkiye'yi diğer Arap ülkelerine nazaran daha güvenli bulmaları, kadınların eğitimi açısından koşulların uygunluğu, savaştan önce kurulan turistik ya da ticari temaslar da etkili olmuştur.

Bu araştırma kapsamında toplamda 20 sığınmacı kadının göç deneyimleri ve “yerelle” karşılaşma alanlarında maruz kaldığı sosyal dışlanma deneyimleri sosyal dışlanmanın tezahürleri olarak sınıflanan; ekonomik, kültürel, mekânsal ve politik dışlama çerçevesinde etraflıca ele alınmıştır. Çünkü sosyal dışlanma ilk akla gelen yoksulluk kavramının ötesinde yoksulluğu da üreten ve ekonomik, kültürel, mekânsal, politik anlamda birbirini besleyen daha geniş bir anlamı içermektedir. Bu bağlamda çalışmada Mersin'de yaşayan Suriyeli profiline baktığımızda sosyal ve sınıfsal anlamda daha iyi düzeyde olan kadın katılımcılar, yoksulluğu da doğuran ekonomik dışlanmadan ziyade Suriyeli kimliklerinden dolayı toplumun dışına itildikleri vurgusunu yapmışlardır. Bu sonuç elbette sosyal dışlanmada bütünsel bir bakış açısını zorunlu kılmaktadır. Çünkü aslında bu çalışma, Suriyeli sığınmacılara yönelik uzun soluklu yapısal düzenlemelerin gerekliliğini de ortaya çıkaran bir veri sunmuştur.

Göçün toplumsal ve tarihsel gerçekliğinden ayrı düşünülemez kadar geniş bir kapsayıcılığı vardır. Sosyal dışlanmaya maruz kalanlar arasında göç edenler önemli bir yeri doldurur. Suriye iç savaşıyla başlayan zorunlu göç birbirine benzer göç süreçlerini doğursa da herkesin göç deneyimi biricikliğini korur. Bu çalışmada katılımcı kadınların üç tanesi Türkiye'ye göç etmeye kendisi öncülük ederken geri kalan on yedi kişi ailesinin kararıyla bu sürece dahil olmuştur. Aynı zamanda göçe sürüklenen kadınların on iki tanesinin çocuk yaşta, altı tanesinin de genç yaşta göçü deneyimlediği görülmüştür. Tabi ki her yaşın kendine özgü psikososyal süreçleri vardır. Göçü erken yani çocuk yaşta deneyimleyen bireyler bir yandan savaş dolayısıyla yaşadıkları travmatik durumları üzerinde uzunca bir süre taşırken, diğer

yandan da entegrasyon süreçlerinde karşılaştıkları adaletsiz ilişkiler, çocukluktan başlayarak büyüyen güçlü bir öfkeyi doğurmaktadır. Bu öfkenin körelmesi için toplumla güçlü bir bağın kurulması, sosyal ilişkilerde eşitlikçi bir zeminin yaratılması gerekir. Çünkü her şeyden önce daha çocuk yaşta dünyaya geldiği ülkeden savaş dolayısıyla ayrılmak zorunda kalan sığınmacıların, bu şiddet sarmalından kurtulup “normal” bir hayatı adımlanması çalınan hayatın bir parça iadesi olarak okunabilir.

Araştırma çerçevesinde baktığımızda sosyal yaşamın çoğu alanlarında dışlanmaya maruz kaldıkları görülen genç sığınmacı kadınların uyum süreçlerini kolaylaştıran ve zorlaştıran birtakım dinamikler ortaya çıkmaktadır. Savaş dolayısıyla yaşanan göç, yerel halk ile sığınmacıların birlikte yaşamalarını “zorunlu” kılan bir sonuç doğurmuştur. Yerel ile sığınmacıların birlikte uyum içinde, insan hakları temelinde yaşamaları desteklenmedikçe toplumsal barışın ve huzurun sağlanması mümkün gözükmemektedir. Bunun için “neler yapılabilir?” sorusunun hep birlikte sorulması önemlidir. Türkiye'nin dâhil olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan maddelerin “Suriyeli sığınmacıların da dâhil edilerek” tekrar gözden geçirilmesi, vatandaş olanlar ile olmayanlar arasındaki ayrımın düzenlenmesi, göçe zorlanan kadınlara dair, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de göz önüne alarak, kapsamlı bir düzenleme yapılması önemlidir. Türkiye devleti Suriye göçüyle birlikte ciddi deneyimler elde etmiştir. Dolayısıyla göç çalışmalarında birçok ülkeye öncülük edebilecek potansiyele sahiptir. Türkiye bu potansiyeli özellikle uygulanabilir alanda, sığınmacılar lehine geliştirebilirse bu ciddi bir toplumsal kazanç olacaktır.

Yerel halkın sığınmacılar ile ilişkilene-mesafelenme biçimi uyum sürecinin olumlu ya da olumsuz geçmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu ilişkilene-mesafelenme biçimini sadece öznel yargılar değil bu öznel yargıların oluşmasının da sebebi olarak görülebilecek yapısal meseleler ve siyasi otoritenin göç politikalarına yönelik yaklaşımı belirlemektedir. Çünkü maruz kalınan her sosyal dışlanmanın altında toplumsal ve politik bir temel yatmaktadır. Örneklem grubu tarafından dillendirilen, kendilerine yönelik; “Suriyeliler geldi işimizi elimizden aldılar, Suriyeliler istedikleri üniversiteye sınavsız giriyorlar, Suriyeliler devletten bedava geçiniyor, elektrik, kira ödemiyorlar, vatan hainleri...” gibi karalama ve nefret

söylemlerinin özellikle kriz dönemlerinde yükselmesi ve linç girişimlerine kadar varması sosyal dışlanmanın politik ve toplumsal bir arka planının olduğunu gösterir. Sürekli yeniden üretilen nefret söylemi, sığınmacılara karşı beliren önyargı, ayrımcılık ve bunlarla birlikte var olan sosyal dışlama sosyal entegrasyonu zorlaştırırken yerel ile sığınmacılar arasına kalın bir duvar örmektedir.

Ancak bütün bunlarla birlikte, göçün kadınlar açısından güçlendirici etkisi, kültürel benzerlik, Suriye'ye kıyasla baktığımızda kadınların hareket alanlarının genişlemesi (çalışma hayatına katılım, tek tip giysi dayatmasından kurtulmak, erkeksiz dışarı çıkmak vb. gibi) ve Suriye'deki savaşın belirsizliği sebebiyle sığınmacı kadınların ülkelerine gitme ihtimallerini kısa vadede tüketmiş olmaları sığınmacı kadınların yerel halk ile birlikte yaşamak istemelerinin en önemli motivasyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırmaya baktığımızda eğitilmiş sığınmacı kadınlar, Suriye'de sahip oldukları sosyal ve sınıfsal ilişkileri yeniden kurabilmek için günlük hayatta stratejik davranabilmekte, bunu da yerelle kurdukları ilişkilerde “kabul edilebilir” yönlerini ortaya çıkararak yapmaktadırlar. Damgalama sürecinin bir sonucu olarak gelişen bu stratejik davranışların, sığınmacılara yönelik sosyal dışlamanın bir ürünü olduğu ortadadır.

Sosyal dışlanma, toplumsal alana bütünüyle dâhil olamama durumu ve temel haklar bakımından eşitsiz bir ilişkiye vurgu yapar. Araştırma kapsamında bu durum sosyal dışlamanın boyutları olan ekonomik, politik, mekânsal ve kültürel boyutları ile ele alınmıştır. Bunun sebebi daha önce de belirtildiği gibi, birbirini besleyen süreçler olmasından kaynaklanmaktadır. Suriyeli sığınmacılar, genel ekonomik eşitsizliklerin bir ürünü olarak daha da dezavantajlı duruma düşmekte, sigortasız, düşük maaş ve uzun süreli çalışmaya itilmektedirler. Ekonomik büyümeye katkı yapan sığınmacılar adil bir pay alamamakta, aza kanaat etmek zorunda bırakılmaktadırlar. Burada devletin bu adaletsizliğe “göz yumması”, sığınmacıların çalışmalarının izne bağlı olması dolayısıyla, patronun keyfi uygulamalarına boyun eğmek zorunda kalması ve bu durumun devlet tarafından yeterince denetim altına alınmaması söz konusudur. Çağlar vd. (2016: 32) göre, “sosyal dışlanmanın hem etnik hem de sınıfsal bir boyutunun olduğu söylenebilir. Etniktir; çünkü sosyo-ekonomik problemler Suriyelilik kimliğine bağlanmakta ve böylece etnik bir dışlamanın sebebi olmaktadır. Sınıfsaldır; çünkü işçi sınıfına mensup yerleşikler,

Suriyeli işçileri kendi işlerini ellerinden alacakları endişesiyle dışlamaktadır. Yaşanan gerilim ve kavgaların da çoğunlukla böyle bir zeminden beslendiğini söyleyebiliriz” Yoksul kesimde özellikle; mevsimlik tarım işçiliği ve inşaat sektöründeki iş rekabeti bu gerilimin yaşandığı önemli alanlar olarak görülürken, araştırma bağlamında baktığımızda Suriyeli öğrencilerin Türkiyeli kendi sınıf arkadaşları tarafından “yerlerini alacakları” yönünde ifadelere tanık oldukları görülmüştür. Benzer yaklaşımlar bazı üniversite hocaları tarafından da dillendirilmiş, bu durum bazı öğrencilerin birbirleri ile olan ilişkilerini etkilemiştir. Aslında buradan, akademik alanda konuyla ilgili yeterince bilimsel bir tartışma yürütülmediği sonucu çıkabilir olsa da, bazı üniversite hocalarının bireysel önyargıları, konuyu kendi pencerelerinden algılayış biçimleri de etkili olabilir.

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer veri ise araştırmaya konu olan ve çalışan sığınmacı kadınların ana dilleri Arapça dışında yabancı dilleri (Türkçe, Fransızca özellikle İngilizce) çok iyi bilmesine rağmen çok düşük ücretlerle çalıştırılmasıdır. Türkiye’de iş gücü piyasasına katılan Suriyeli kadın sığınmacıların birçoğu daha önce de belirtildiği gibi “çalışan yoksulları” oluşturmaktadır. Buna ek olarak Suriyeli, özellikle okuyan kesimin, bu dil zenginliğinden yararlanarak karşılıklı dillerin öğretilmesi hususunda projeler geliştirmek, sosyal dışlama-dışlanmanın giderek azalması ve kültürel sermayenin zenginleşmesi açısından önemli bir adım olacaktır.

Ayrıca daha önce belirtildiği gibi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı zaten dezavantajlı durumda olan sığınmacı kadınlar göçle birlikte bazı toplumsal rolleri sarssalar da emek piyasasında ucuz iş gücü olarak görülmekte, enformel işlerde ve güvencesiz ortamda çalışmak zorunda kalmaktadır. Ancak kadınlar açısından enformel de olsa iş sürecine dahil olmanın güçlendirici bir etkisini görmek mümkündür. Sığınmacı kadınların emek piyasasına katılması, göçü deneyimlemesi, farklı bir dil öğrenmesi “güçlü kadın” figürünü görünür kılmıştır. Katılımcıların anlatımından yola çıkarak belirtirsek, Suriye’de toplumsal cinsiyet rollerinin keskin bir şekilde çizilmesi kadını pasif kılarken göçle birlikte bunun sarsıldığı görülmektedir.

Tüm bunlarla birlikte, araştırmada karşımıza üç grup çıkmaktadır. Türk vatandaşlığına geçmiş olanlar, ikamet (oturma) izniyle bulunanlar ve geçici koruma kapsamında olanlar. Bu durum Suriyeli sığınmacılar arasında haklar bakımından hiyerarşik bir üstünlük doğursa da yerelle karşılaşma noktalarında Suriyeli kimliğinin algılanış biçimi dolayısıyla çoğu zaman “eşitlenmektedirler”. Suriyeli kimliğin kamuoyunda algılanış biçimi Suriyeli kadınların gündelik hayatta kimliklerini gizleme ihtiyacını doğurmakta ve bu durum sığınmacı kadınların kimlikleriyle, farklılıklarıyla yaşama arzusunu köreltmektedir. Burada özellikle vurgulanması gereken mesele, sığınmacıların etnik kimliklerinden ve kadın olmalarından dolayı değil daha çok Suriyeli kimliklerinden kaynaklı dışlanmaya maruz kalmalarıdır. Sığınmacıların statüleri, sosyal ekonomik durumları, eğitim düzeyleri bu dışlanmayı değiştirmiyor ancak Türkiyelilere benzerlikleri noktasında (ya da benzedikleri noktada) bir nebze “kabul edilebilir” olabiliyorlar. Gündelik hayatta bazı katılımcıların Türkmen olduğunu vurgulaması, giyim kuşamlarında Suriyeli olduklarını belli etmeyecek değişikliklere gitmeleri, toplu ulaşım araçlarında ya da ortak alanlarda telefonla ya da birbirleriyle konuşurken Türkçe konuşmaya özen göstermeleri “kabul edilebilir” olmalarına yönelik taktiksel değişimler olarak gözükmektedir.

Göç yazın tarihine baktığımızda göç edenler, çoğu zaman kötü giden ekonomik koşulların, suç olaylarının, talanın, kirin-pasın yani bütün olumsuz durumların kaynağı olarak görülmekte, sosyal ve ekonomik anlamda birer yük olarak hedef gösterilmektedirler. Bu egemenlerin kendi iktidarını sürdürbilmek ve ekonomik, siyasal beceriksizliklerini örtbas edebilmek için bir düşman yaratma çabasıyla ilişkilidir. Bu sebeple, sosyal dışlanmayı ortaya çıkaran yapısal sorunlara yeterince eğilmediğimiz takdirde sistem kendini var etmek için “yabancı düşmanlığını” ihtiyacı olduğu her an uyandıracaktır.

Türkiye’de toplumsal yaşamın bütün alanlarında kendini hissettiren “Suriyeli düşmanlığı” giderek artmaktadır. Görüşülen kadın sığınmacılar, okulda, otobüste, iş yerinde, devlet kurumlarında, yolda, mahallede ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kaldıklarını, bunu hissettiklerini daha doğrusu yerelin hissettirdiğini belirtmişlerdir. Bunun bir sebebi özellikle siyasilerin medya aracılığıyla Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söyleminin milliyetçi gelenekle harmanlanması ve ortaya çıkan

damgalama, tipleştirme sürecinin yerelde ciddi bir karşılığının olmasıdır. Diğer ise, çocukluktan beri empoze edilen başka kimliklere (dinsel, cinsiyet, etnik kimlikler vb.) karşı kendi gücünü hâkim kılmak için geliştirilen düşmanlığın, “Türkün Türkten başka dostu yoktur” “hainler” gibi damgalama söylemleri ile diri tutulması ve “bizden olmayanın” yaratılmasıdır. Suriyeli sığınmacılara yönelik önyargı, damgalama ve nefret söylemi ile geliştiren dışlamanın toplumsal temelinin buradan geldiği söylenebilir. Bunlarla birlikte ulusal ve uluslararası çapta sığınmacılara yönelik göç politikalarının sosyal dışlanmayı üreten boyutunu defalarca vurgulamak gerekir.

Örnekleme grubumuz mekânsal dışlanmanın bir ürünü olarak kiralık ev ararken Suriyeli olmalarından dolayı istenmediklerini, bazı mekânsal alanlarda (okul, banka, hastane, apartman vb.) genelde bakışlarla, bazen de sözel olarak istenmediklerine yönelik hakaretlerle, tepkilerle, dışlayıcı söylemlerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu gibi yaklaşımların gruplaşmaya daha da ötesi cemaatleşmeye doğru bir sonuç doğurduğu söylenebilir. Toplumsal bütünleşme ve entegrasyonun sağlanamaması durumunda bu cemaatleşme süreci bir patlama alanı yaratabilir. Dolayısıyla sosyal dışlama yeni toplumsal gerilimlerin oluşmasına yapısal olarak zemin sunmaktadır.

Dikkat çeken bir diğer nokta ise, kadın sığınmacıların haksızlığa uğramaları durumunda çoğu zaman sessiz kaldıkları, haklı olduklarını bilseler bile kimlik olarak Suriyeli olduklarından haksız konuma düşeceklerini düşündükleri için korktukları ve bunun için genelde ses çıkarmadıkları yönünde ortaya çıkan verilerdir. Bu noktada başta devletin yetkili kurumları olmak üzere, sivil toplum kurumları (STK), kadın örgütleri, belediyeler, barolar, üniversiteler ortak çalışmalar yürütmelidir. Kadınları güçlendirici, hakları noktasında bilinçlendirici ve sığınmacı kadınların aktif olarak yer aldığı uzun soluklu düzenlemeler, çalışmalar yaygınlaştırılmalıdır. Çünkü bu çalışmaya konu olan çoğu üniversiteli sığınmacı kadınlar dahi statüleri hakkında yeterince bilgi sahibi değil ve kamusal haklarından nasıl yararlanacakları noktasında desteğe ihtiyaçları var.

Sonuç olarak, Suriye’deki savaşın belirsizliği ve Suriye’nin gelecek umut vaat etmemesi sığınmacıların, sosyal dışlanmaya maruz kalsalar bile, burada bir

düzen kurmasını zorunlu kılmıştır. Suriye'ye tekrar geri dönme ihtimali çok düşük görünen sığınmacılar, tekrar bir göç sürecine karar verseler bile yönleri batıya dönük olacaktır. Bütün insanlar ile eşit ve ortak bir gelecek kurabiliriz. Çünkü Yeşim Özer'in de söylediği gibi, "asıl olan devletlerin arasındaki sınırların değil, insanların kendi yarattıkları sınırların kaldırılması. Herkesin kendisinden farklı olanı farklılıklarıyla kabul etmesi ve onun da kendisiyle eşit haklara sahip olduğunu benimseyebilmesidir" (Özer 2015: 1).

KAYNAKÇA

- Adaman F. Keyder Ç. (2006). Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf. Erişim Tarihi: 03.02.2018.
- Adıgüzel Yusuf (2016). Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu. https://www.academia.edu/30509638/Go_c_menlerin_Ku_ltu_rel_Entegrasyonu.pdf. Erişim Tarihi: 07.05. 2019.
- Adıgüzel Yusuf (2016). Göç Sosyolojisi. Ankara: Nobel Yay.
- Akhtar Salman (2018). Göç ve Kimlik: Kargaşa, Sağaltım ve Dönüşüm. İstanbul: Sfenks Kitap Yay.
- Akkan E. Başak, Deniz B. Mehmet ve Ertan Mehmet (2011). Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri. İstanbul: Anadolu Kültür Yay.
- Alain Touraine (2002). Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz? (Çev: Olçay Kunal). İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Arslan Mutlu (2017). “İçerdekiler ve Dışardakiler: Ulus Devlet Sisteminde Göçmenliğin Siyasal Statüsü”. Göçmenler, Mülteciler. Ayrıntı Dergi. 22: 25-31.
- Bakioğlu A. Artar F. ve İzmir Hüseyin (2018). Ankara’daki Suriyelilerin Göçmenlik Deneyimleri: Göç, Gündelik Yaşam, Geçim Deneyimleri ve Sosyal Dışlanma. Ankara: Sosyoloji Derneği Yay.
- Biner Özge ve Soykan Cavidan (2016). Suriyeli Mültecilerin Perspektifinden Türkiye’de Yaşam. <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/10/SURIYELI-MULTECILERIN-PERSPEKTIFINDEN-TURKIYE-DE-YASAM.pdf>. Erişim Tarihi: 01.02.2018.
- Buz Sema (2017). “Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma”. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi.18/2: 37-50.

- Castles ve Miller (2008). Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. (Çev: B. U. Bal ve İ. Akbulut). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- CRESWELL J.W (2013). Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları Araştırma Deseni, (Çev. Ed. Selçuk B. Demir). Eğiten Kitap Yay.
- Çağlayan Savaş (2015). “Suriye Savaşı ve Suriyeli Göçmenler: Teori ve Kavramsal Anlama Çabası” Sosyoloji Divanı. Çizgi Kitabevi 6: 193-208.
- Çağlayan Savaş (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE). Sayı 17: 67-91.
- Çakır Özlem (2002). Sosyal Dışlanma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:4 Sayı:3 83- 104.
- Çatak D. Bilge (2016). Mülteci Olmak: Mersin’de Yaşayan Filistinli Mültecilerin Göç Hikâyeleri. Göç Dergisi. Cilt: 2. Sayı: 2.139-161.
- Çatır Gül (2018). “Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikalarındaki Yansıması: Bulgaristan’dan Türkiye’ye Kitlesel Göçün Analizi”. (der: S. Gülfer Ihlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner). Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar. İletişim Yay. 217-232.
- Çuhadar Gürkaynak E. (2012). “Toplumsal Temas: Önyargı ve Ayrımcılığı Önlemek İçin Bir Sosyal Değişim Aracı Olarak Kullanılabilir mi?”. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar. (der: Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 255-265.
- Dedeoğlu Saniye ve Gökmen, Çisel Ekiz (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar*. Ankara: Efil Yay.
- Derya Hülya (Ed.) (2016). Ortadoğu’daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu. “1950 Yılından Günümüze Kadar Almanya’nın Göç Tarihi ve Entegrasyon Sorunu”. Ankara: Efil Yayınevi, 261: 58-86.
- Doğan İlhan (2014). Sosyal Dışlanmanın Anlaşılması: Muğlaklık ve Çok Boyutluluk. Sosyal Siyaset Konferansları / Journal of Social Policy Conferences Sayı / Issue: 66-67: 127-157. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/383752>. Erişim Tarihi: 13.04.2019.

- Du Bois, Simmel, Schütz, Park, Stonequist, Hughes, Garfinkel (2016). *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik* (Der. Levent Ünsaldı). Ankara: Heretik Yay.
- Erbaş Hayriye (2019). *Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler: Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları*. Ankara: Phoenix Yay.
- Fedyuk ve Zentai (2019). “Göç çalışmalarında Görüşme: Diyaloğa ve Bilgi Üretimine Doğru Bir Adım”. (der: Ricard Zapata- Barrero & Evren Yalaz). *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar*. (Çev: Funda Karapehlivan). *Gar Göç Araştırmaları Derneği*. 210-220.
- Geçici Koruma Kanunu (2017). T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları. Yayın No: 20.
- Genç Yusuf ve Çat Güldane (2013). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)* Cilt: 8. Sayı:1. 363-393.
- Görgün Melih (2017). “Küreselleşme Sürecinde Göçmen İlişkileri Ağının Önemi”. <http://iibfdergi.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/352/files/yil-2017-cilt-22-sayi-goc-yazi03-15012018.pdf>. Erişim tarihi: 05.04. 2019
- Göregenli Melek (2011). “Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık”. <http://secbir.org/images/haber/2011/01/02-melek-goregenli-1.pdf>. Erişim Tarihi: 06.06.2019.
- Goffman Erving (2018). *Toplum İçinde Davranmak: Etkileşimlerin Sosyal Düzenine Dair Açıklamalar*. (Çev. Adem Bölükbaşı). Ankara: Heretik Yay.
- Goffman Erving (2014). *Damga- Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. (Çev: Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S.N. Ağırnaslı). Ankara: Heretik Yay.
- İçli Gönül (2002). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Anı Yay.
- İnce Celal (2018). “Uluslararası Göç Bağlamında Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Yoğunlaşması”. İksad PUBLISHING HOUSE.
- KADEM (2017). “Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar: Sosyoekonomik ve Hukuki Sorunlar”.

http://kadem.org.tr/wpcontent/uploads/2017/03/kadem_sivil_toplum_diyologu_kadin_lar_goc_yolunda_brosuru.pdf. Erişim Tarihi: 25.05.2019.

Karataş Zeki (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Sosyal Hizmet E-dergi.

https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/53122644/Sosyal_Bilimlerde_Nitel_Arastirma_Yontem.pdf.

Kaygalak Sevilay (2009). Kentin Mültecileri: Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme. Ankara: Dipnot Yay.

Kırkayak Kültür (2017). “Domlar Suriye’nin Öteki Sığınmacıları Ayrımcılık, İzolasyon ve Sosyal Dışlanmışlık: Çapraz Ateş Arasında Suriyeli Dom Sığınmacılar” s: 13.

Kılıç Gülden (2017). Kadın Akademisyenlerin Kadına Yönelik Şiddet Algısı: Düzce Üniversitesi Örneği. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Koyuncu Ahmet (2014). Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler. Konya: Çizgi Kitabevi.

Küçükşen, Kübra (2017). “*Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma*” <http://www.itobiad.com/download/article-file/363001>. Erişim tarihi: 18.02.2018.

Kümbetoğlu Belkıs (2017). Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. İstanbul: Bağlam Yay.

Mazlumder (2014). Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu. [http://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%C5%9EINDA%20YA%C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%C4%9EINMACILAR%20RAPORU\(9\).pdf](http://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%C5%9EINDA%20YA%C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%C4%9EINMACILAR%20RAPORU(9).pdf). Erişim tarihi: 14.05.2019.

Özdemir Ö. Özdemir E. (2018). “Suriyeli Mülteci Kadınlar ve İnsani Güvenlik”. [www.academia.edu/37313079/Suriyeli_Mülteci_Kadınlar_ve_İnsani_Güvenlik](http://www.academia.edu/37313079/Suriyeli_Multeci_Kadınlar_ve_İnsani_Güvenlik). Erişim Tarihi: 26.03.2019.

Özer Yeşim Y. (2015). Türkiye ve Fransa Örnekleriyle: Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı. İstanbul: Derin Yayınları.

- Özgür Nurcan (2018). “Muhacirler, İskânlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, “G” Grubu, Mülteciler, Tekne Mültecileri”. (Der: S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner). Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar. İletişim Yay. 199-215.
- Özmen Sümeyye ve Erdem Ramazan (2018). Damgalamanın Kavramsal Çerçevesi- Conceptual Framework Of The Stigmatization. Suleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 1: 185-208.
- Özservet, Ç. Yasemin (2015). *Sosyoloji Divanı. “Modern Göçebeler olarak Göçmenler, Mekan ve Şehre Uyum”* Sosyoloji Dergisi. 6: 41-54.
- Öztan Ece (2015). “Feminist Araştırmalar ve Yöntem”. (Haz: Feryal Saygılıgil). Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları. Dipnot Yay. 271-289.
- Paksoy H. Mustafa, Koçarlan H. Kılınç E. (2016) “İç Savaştan Kaçarak Gelen Suriyeli Öğrencilerin Üniversite Eğitimlerinde Karşılaştıkları İletişim Sorunları Üzerine Bir Çalışma”. (Ed. Elif Yıldırımci, Kazım Sarıçoban, Özcan Özkan). Ortadoğu’daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu. Efil Yayınevi:87-100.
- Powell, Christopher ve Dépelteau François (2013). İlişkisel Sosyoloji Ontolojik ve Teorik Yönelimler. (Çev: Özlem Akkaya). Ankara: Phonenix Yay.
- Slattery Martin (2017). “Damga: Erving Goffman”. (çev. Şebnem Özkan). Sosyolojide Temel Fikirler. (Yayına Hazırlayan: Ümit Tatlıcan ve Gülhan Demiriz). Ankara: Sentez Yay. 9. Baskı: 188-194.
- Süleymanov ve Sönmez (2017). “Suriye İç Savaşın Çocuklar üzerindeki Etkileri”. https://www.academia.edu/34530171/Uluslararası_Göç_ve_Çocuklar_-_International_Migration_and_Children_Transnational_Press_London Erişim Tarihi: 06.06.2019.
- Sürüel Tolga (2008). Göç ve Sosyal Dışlanma İlişkisinin Sosyal Politika açısından Analizi: İstanbul Sultanbeyli Örneği. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Şahin Tijen (2009). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. Yayımlanmış Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Ankara.

- Şavran Gönç (2012). *Sosyolojiye Giriş*. (Ed: Nadir Suğur). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay.
- Şenses Fikret (2003). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tartanoğlu Şafak (2011). Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/101257>. Erişim Tarihi: 14.08.2019.
- Topateş Hakan (2009). “Araçsallaştırılmış Bir Kavram Olarak Sosyal Dışlanma”. *Çalışma ve Toplum Dergisi*: 4: 115-130.
- Tunç Ş. Ayşe (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi - Turkish Journal of TESAM*. 2: 29 – 63.
- Turan Tolga ve Eğilmez Özüm (2014). “Yerleşik İlişkileri Anlamada Ağ Düzenegi Kuramı: Sosyolojik Bakış”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 42: 69-76.
- Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (2018). “Hangi Ülkede Ne Kadar Mülteci Var”. <https://www.umhd.org.tr/2018/03/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var/>. Erişim Tarihi: 14.02.2019.
- UNCHR, “Tüm mültecilerin yaşadığı sorunlar kadınlar tarafından paylaşılır”. <https://www.unhcr.org/tr/tum-multecilerin-yasadigi-koruma-sorunlari-kadinlar-tarafindan-da-paylasilir>. Erişim Tarihi: 20.04.2019.
- UNHCR (2014). “UNHCR Raporu: Avrupa’daki Suriyeli Mülteciler: Avrupa, Koruma ve Dayanışmayı Sağlamak için Ne Yapabilir?” <https://www.unhcr.org/tr/12818-unhcr-raporu-avrupadaki-suriyeli-multeciler-avrupa-koruma-ve-dayanismayi-saglamak-icin-ne-yapabilir.html>. Erişim Tarihi: 28. 05. 2019.
- Williams Raymond (2017). *Kültür ve Toplum: 1780-1950*. (çev. Uygur Kocabaşoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2017). T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları. Yayın No: 20.
- Yalçın Cemal (2004). Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yanık Celalettin (2013). Etnisite, Kimlik, Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi. Araştırma Makalesi. Kaygı. 225-237. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/149831>. Erişim Tarihi: 27.06.2019.
- Yıldız ve Çakırer-Özservet (2016). “Türkiye Göç Politikalarının Entegrasyon ve Yerel Yönetimler Açısından İncelenmesi”. (Ed. H. Mustafa Paksoy, Elif Yıldırımci, Kazım Sarıçoban, Özcan Özkan). Ortadoğu’daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu. Efil Yayınevi: 121- 137.
- Yücel Yönlü Kübra (2018). Batı Eksenli Dünya Düzeni ve Türkiye’ye gelen Dış Göç Dinamiği: Göç Sosyolojisi. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- https://www.academia.edu/24209083/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K_%C3%87%C3%96Z%C3%9CMLMES%C4%B0 Erişim tarihi: 17.10.2019.
- <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201707071029166894-tecavuze-ugrayan-suriyeli-hamile-kadin-cocuguyla-birlikte-olduruldu/> Erişim tarihi: 07.07.2017.
- <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> Erişim Tarihi: 04. 02. 2018
- <https://webdosya.csb.gov.tr/db/kentges/editorbosya/kitap7.pdf>. Erişim Tarihi: 02.11.2018
- <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/04/18/suriyelileri-yedirmeye-icirmeye-devam-edecegiz/>. Erişim Tarihi: 06.06. 2019.
- <https://t24.com.tr/haber/suleyman-soylyu-vatandaslik-verilen-suriyelilerin-sayisini-acikladi,833262>. Erişim Tarihi: 02.08.2019.
- <https://gocmeniz.org/f/didem-danis-kutuplasan-toplumun-tutkali-suriyeli-dusmanligi>. Erişim Tarihi: 02.08.2019.
- <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=30684>. Erişim Tarihi: 15.08.2019.

http://mersin.edu.tr/bulut/birim_594/Sayilarla_Universitemiz/2019_Ocak_Yabanc_Uyruklu_Orenci_Saylar_Uyruk_Baznda.pdf. Erişim Tarihi: 26. 10. 2019.

EKLER

EK- 1 Sahadan Notlar

3 Mart 2019 tarihinde ilk katılımcılara sağlıklı bir şekilde ulaşmak için Kurdali Mahallesi muhtarı ile bir görüşme yapılmıştır. Görüşmede tezin çalışma içeriğiyle ilgili bilgi verilmiş ve ilk katılımcının ayarlanmasında yardımcı olması için muhtardan destek istenmiştir. Daha önceki muhtarı tanımam ilk katılımcının kolaylıkla bulunacağı rahatlığını taşımama sebep olmuş ama işler pek istediğim gibi gitmemiştir. Özellikle yeni muhtarın “politik” bir şahsiyet olması yalnızca Suriyeli kadınlarla görüşme yapılmasının kendilerine (Türkiyelilere) zarar vereceğini belirtmiştir. Katılımcıların yalnızca Suriyeli kadınlardan seçilecek olması, yaşadıkları mahalledeki Türkiyelilere (Kürtler) yönelik olumsuz algı yaratılacağı kaygısını yaşatmıştır. Muhtar tarafından bu görüşmenin daha adil olması için çift taraflı görüşmeler yapılması gerektiği ısrarla vurgulanmıştır. Yaşadığı yeri ve “kendi insanını” korumaya yönelik çabası katılımcıları ayarlamam noktasında sıkıntıya düşmeme sebep olmuştur. Yaklaşık 45 dakika süren görüşmede Muhtarını ikna etmeye yönelik; bunun bilimsel bir tez çalışması olduğu, çeşitli sınırlamaların getirilmesi gerektiği, ileriki süreçte başka bir çalışmada bahsettiği tarzda bir çalışma yapılabileceği aktarılmıştır. Kurdali muhtarı ilk görüşmemizde şunları belirtmiştir:

Burada her sokak başı Suriyeliler var. Hangi sokağa gitsen sana Suriyelileri gösterirler. Ama sen bu çalışmayı yapacaksın iki taraftan da dinlemelisin. Birini dinler diğerlerini dinelemezsen haksızlık olur. Buradakiler genelde Kürtçe konuşur. Arapça bilen de var ama Kürtçe konuşurlar. Çünkü burası Kürt mahallesidir. Sen Kürtçe biliyor musun? ... Biz Suriyelilere çok yardımcı oluyoruz ama Arap milleti biraz farklı oluyor. Bizim gibi olan da var olmayan da. İki tarafla konuşmazsan haksızlık olur. Hele iki taraf ne diyor dinlemen lazım. Ben yardımcı olurum ama iki tarafı dinlersen olurum. Benim bir komşum var Kobanili. Yarın gider onla konuşursun. Benim işlerim oluyor. Biz her gün çalışıyoruz. Düşün oluyor ölüm oluyor. Bakarız, yardımcı oluruz. Dediğim gibi bir oradan bir buradan konuş ki adil olsun. İşim olmazsa sana bir ev gösteririm. Ama bizden birileriyle de konuş. İlla benle ya da benim hanımla konuş demiyorum. Mahalleden, bizden birileriyle konuşup bizim sıkıntılarımızı da dinle.

Ertesi gün aradığımda işinin olduğunu söyleyen Muhtar, “politik” kaygılarından dolayı yardımcı olmaya pek yanaşmamıştır. Ancak kızıyla kurduğum ilişki ilk katılımcıyı ayarlamamda etkili olmuştur. Tabii tüm uğraşlarıma rağmen Muhtar ile aramızda güven ilişkisinin tam anlamıyla kurulamaması, kızının sunduğu desteğin de elimden kayıp gitmesine sebep olmuştur. Kartopu yöntemiyle diğer katılımcılara da

ulaşabileceğim düşüncesi, biraz uğraşından sonra ilk katılımcıya erişmek, görüşme yapacağım ilk gün biraz rahatlamamı sağlamıştır.

İlk gün yalnızca iki kadın ile görüşülmüştür. Görüşmeler toplamda yaklaşık elli dakika sürmüştür. Tercümanın erkek olması, daha önce hizmet verdiği dernekte bir katılımcı ile tanışık olduğunu fark etmesi ve görüştüğümüz ortamın çok kalabalık olması samimi cevapların verilmesine engel olmuştur. Ayrıca en büyük sorun tercüman kullanmak zorunda kalmamdan kaynaklı, dil probleminin derinlemesine görüşme yapmama engel olmasıdır. Daha önce Suriyelilerle ilgili başka çalışmalarda saha deneyimim olmasına rağmen ilk görüşmeden sonra eve ağlayarak döndüğümü belirtmek istiyorum. Tezimle ilgili bu ilk görüşmenin benim için çok iyi bir deneyim olduğu bir gerçektir.

Kurdali Mahallesiindeki katılımcı profili, muhtarın mahalle halkıyla güven ilişkisi kurmayı zedelemesi ve tercüman yetersizliği hedef kitleyi değiştirmememe neden olmuştur. Özellikle eğitilmiş Suriyeli kadınlar ile daha nitelikli bir görüşme gerçekleştirebileceğim ve doğrudan iletişim kurabilmenin vereceği rahatlık düşüncesinin de etkisiyle, Türkçe bilen Suriyeli üniversiteli öğrenciler gündemim olmuştur. Halk eğitim merkezinde, Almanca kursunda tanıştığım Suriyeli iki arkadaş (bir erkek bir kadın) Türkçe bilen üniversiteli öğrencileri bulmamda öncülük etmiştir. Bu durum arada tercüman olmadan doğrudan araştırma grubuyla iletişim kurmamı ve katılımcılar ile güven ilişkisi kurmamı sağlamıştır. Halk eğitim merkezinde iletişim kurduğum arkadaşın Suriyeli bir dernekte gönüllü olarak çalışması hedef kitleye ulaşmamda kolaylaştırıcı bir etki yaratmıştır. Aynı zamanda Suriyelilerle çalışan derneklerin odak grubuna ulaşmamda aracı bir rolü olmuştur. Katılımcılar aracılığıyla başka katılımcılara ulaşılmıştır. Halk eğitim merkezinden tanıştığım arkadaşım iletişim kuracağım bir numara vermiş ve bu kişi ilk iki katılımcıyı ayarlamıştır. Çevre ağının geniş olması ve ardaki referansın iyi olmasından kaynaklı başka katılımcılara da ulaşmam noktasında yardımlarını kesmemiş, bu kişi ile tez süreci boyunca iletişim kurulmuştur.

İlk görüşme benim sakin ve sessiz olacağımı düşündüğüm Rima Kahvaltı salonunda gerçekleşmiştir. Görüşmeye gelecek kişi yanımda erkek olup olmayacağını sormuş ve bu konudaki tedirginliğini belli etmiştir. Buluşma alanına kardeşi ile yürüyerek

gelen katılımcı kardeşinin (kız) yanında görüşmeyi gerçekleştirmek istediğini belirtmiştir. Baştan sona bütün görüşmelerde olduğu gibi çalışma konusu hakkında bilgi verilmiş ve ses kaydı için izin istenmiştir. Türkçesinin çok iyi olmamasından kaynaklı ses kaydı noktasında biraz tedirginlik yaşasa da izni alınmıştır. İlk görüşmeden sonra soru formatlarında ufak tefek değişikliğe gidilmiştir. İlk katılımcı görüşmek için başka birilerini ayarlamak için uğraşacağını belirtse de sonradan kimsenin yanaşmadığını belirtmiş ve ilk katılımcı bir ağ kurulmasına öncülük edememiş ya da etmeye yanaşmamıştır.

Ertesi gün ikinci görüşme üniversite caddesinde katılımcının kendisinin de iş yerine yakın olduğu ve sakin olduğunu belirttiği bir yerde gerçekleşmiştir. Görüşme Türkçe diline hâkimiyetinin güçlü olması ve cesur bir karakter izleniminden kaynaklı olduğunu düşündüğüm diğer bir artı ile samimi bir zeminde gerçekleşmiştir. Ortam sakin ve sessiz olmasına rağmen yol kenarından gelen motosiklet sesleri bazen görüşmenin seyrini sekteye uğratmıştır. İkinci katılımcı aradan geçen üç günün ardından bir kişi ile daha iletişim kurmamı sağlamıştır. Üçüncü görüşme Forum alışveriş merkezine yakın bir kafede, katılımcının yeri kendisinin ayarlaması ile gerçekleşmiştir. Türkçe hakimiyeti çok iyi olmayan katılımcıyla, benim de Arapça bilmemem ve İngilizce hakimiyetimin iyi olmamasından kaynaklı, bazı iletişim pürüzleri çıksa da samimi bir görüşme gerçekleşmiştir. Ayrıca politik ve ekonomik konulara ilgi eksikliği bazı soruların elenmesine sebep olmuştur.

Dördüncü katılımcı yakın bir arkadaşımın Maya Derneği'nde çalışan bir arkadaşının iletişim numarasını vermesiyle bulunmuştur. Dördüncü görüşme Kültürhane isimli bir mekanda gerçekleşmiştir. Katılımcının Türkçeyi akıcı bir şekilde konuşması iletişim konusunda bir problemin yaşanmamasını sağlamıştır. Tanıdık bir aracı ile katılımcıya ulaşılması katılımcının endişe duymadan sorulan sorulara cevap vermesini sağlamıştır. Ortamın çok rüzgarlı olması bazı teknik sıkıntıların yaşanmasına sebep olsa da katılımcıya bütün sorular sorulmuş, kayda alınmış ve görüşmeye dair notlar tutulmuştur. Dördüncü katılımcı 2-3 gün sonra başka bir katılımcı bulmama aracılık etmiştir. Görüşmelerin yaz aylarına denk gelmesi Suriyeli Türkçe bilen üniversite öğrencisi bulmamı zorlaştırmıştır. Ancak bu süre zarfında daha önce bir projede beraber çalıştığım Türkmen uyruklu Suriyeli bir arkadaşım

başka bir katılımcı bulmama vesile olmuştur. Beşinci ve altıncı görüşmeler aynı gün farklı yerlerde yapılmıştır.

Beşinci görüşme katılımcının yönlendirmesi ile katılımcının evine yakın olan bir kahvecide gerçekleşmiştir. Ses kaydı yalnızca benim dinlemem ve ardından kağıda geçirdikten sonra hemen silmem şartıyla kabul edilmiştir. Bunun sebebinin de çok iyi Türkçe konuşmadığı için kimsenin dinlemesini istemediğine bağlamıştır. Türkçe hâkimiyetinin çok iyi olmamasından kaynaklı cümleleri biraz karışık kursa da anlaşılabilirliği konusunda ciddi bir sıkıntı yaşanmamıştır.

Altıncı katılımcı ile Mersin üniversitesindeki Çarşı kafede bir arkadaşının yanında görüşme gerçekleşmiştir. Arkadaşının zaman baskısı yapması sebebiyle bazı sorulara kısa cevaplar alınmıştır. Ertesi gün altıncı katılımcının vesileyle yedinci görüşme yapılmıştır. Yine Mersin Üniversitesi Çarşı Kafede görüşme gerçekleşmiştir. Yedinci katılımcı sorulara kısa cevaplar vermeyi tercih etmiş ve bunda zaman faktörü etkili olmuştur. Bir de yanında bulunmasını istediği arkadaşının ilerleyen zamanlarda kısa kesmesine dair baskısı etkili olmuştur. Bütün görüşmelerde görüşmeleri yalnız yapmamız gerektiğini vurgulamama rağmen bazı katılımcıların yanındaki kişinin kendisi için bir sorun olmayacağını belirtmesi itiraz etmeme engel olmuştur.

Sekizinci katılımcıya Hayata Destek Derneği'nde çalışan bir arkadaşın aracılığı ile ulaşılmıştır. Üniversite'de bir makarnacıda yapılan görüşmede teknik herhangi bir sorun ile karşılaşmamıştır. Ancak kişinin yaz okuluna kalması ve ertesi gün 3 tane sınava girecek olması kaygılı ve az da olsa isteksiz olduğunu hissettirmiştir. Sekizinci katılımcı dokuzuncu katılımcıya ulaşmamda aracı olmuştur. Aradan geçen 3 gün sonunda dokuzuncu ve onuncu görüşme gerçekleşmiştir. Üniversite yemekhanesinde ayrı ayrı görüşmeler gerçekleşmiştir. Yemekhanenin henüz temizlenmemiş olması, sineklerin başımıza üşüşmesine sebep olmuş bu da dikkatin biraz dağılmasına neden olmuştur. Dokuzuncu katılımcıdan sorulan bazı sorulara ayrıntılı cevaplar alınamamıştır. Siyaset ve ekonomiye olan ilgisizliği hissedilmiştir. Onuncu görüşme kişinin çok iyi Türkçe bilmemesi ve “çekinmesinden” dolayı biraz kısa sürmüştür. Görüşme esnasında katılımcının bazı konulara hakimiyeti kısıtlıysa ilgili sorular elenmiştir. Yedi görüşme Suriyelilerin kurduğu İnsan Yaşam ve Yardımlaşma derneğinde, ayrı ayrı zamanlarda yapılmıştır. Halk eğitim merkezinde

tanıştığım bir arkadaşın başka bir arkadaş ile görüşmemi sağlaması ve bu kişinin İnsan Yaşam ve Yardımlaşma Derneğinde gönüllülük yapıyor olması Mersin'deki bu derneği keşfetmemi sağlamıştır. Burayı keşfetmem ve genellikle üniversite öğrencilerinin gönüllü olarak dernekte etkinlik yapıyor ve atölye etkinliklerini takip ediyor olmaları onlara uygun zaman dilimini seçmemde kolaylaştırıcı olmuştur. Bu yedi görüşme rahatlıkla gerçekleşmiştir. Ayrıca çok büyük bir terasının olması rahatlıkla görüşmeleri yapmamda etkili olmuştur. Diğer iki görüşme katılımcıların isteği ile Burger King'in bahçesinde son görüşme McDonald'da gerçekleşmiştir. Buraları seçme sebepleri hem evlerine yakın olmasından kaynaklı ulaşılabilirliğin kolaylığı hem de gündelik yaşantılarında arkadaşları ile buluşmak için aktif olarak bu mekânları kullanıyor olmalarıdır. Bütün görüşmelerde ses kaydı alınması için izin istenmiş, bir katılımcı ismini, bir katılımcı bölümünü söylemek istemediğini belirtmiştir. Bununla birlikte bütün görüşmeler esnasında en çok dikkatimi çeken şey katılımcıların çoğunun kendi statüleri ile ilgili hukuki mevzuata yeterince hakim olmamaları, kendilerini de ilgilendiren politik ve güncel konulara yeterince ilgi duymuyor oluşlarıdır.

EK-2 Katılımcı Profilleri

K1

23 yaşında bekâr, Türkiye'ye 5 yıl önce gelmiş. Suriye'nin *Halep* ve *Lazkiye* kentlerinde yaşamış. Ülkesinde gıda mühendisliği (2. Sınıf) okuyormuş. Şu an *Türk vatandaşı* olmuş, vatandaşlığı yaklaşık 1,5 yıl önce almış. Aynı şekilde ailesi de vatandaşlık (eğitimli oldukları için ve ev (mülkiyet) satın aldıkları için) almış. Türkiye'de Türk dili ve edebiyatı okuyor. Diğer yandan özel bir okulda kısmi zamanlı (haftada 9 saat) çalışıyor. Yabancı öğrencilere Türkçe öğretiyor, 800 TL ücret alıyor. Çalıştığı yer ruhsatlı bir yer değil. İngilizce Türkçe ve Arapça biliyor. Türkçesi bir hayli iyi durumda. Oturdukları ev kendilerine ait.

Babası kimya mühendisi, annesi İngilizce öğretmeni fakat annesi Suriye'de çalışmıyormuş. Annesi-babası Türkçe bilmiyor. Babası Suriyeli ortakları ile birlikte yağ ticareti yapıyor. Akrabaları daha önce gelmiş Türkiye'ye gelmiş. Mersin'e akrabaları olduğu için yerleşmişler. Mersin'de halası, İstanbul'da amcası var. Türkiye'ye ilk etapta kısa süreliğine gelmişler ama sonrasında savaşın bitmemesinden dolayı kalıcı olmuşlar. İlk etapta birkaç ay ya da bir yıl içinde döneceklerini ümit etmişler.

K2

Suriye'nin *Humus* bölgesinden. 22 yaşında, bekâr. Beş yıl önce (2014) Türkiye'ye gelmişler. Yaklaşık dokuz ay önce *Türk vatandaşlığı* almış. Beş ay Antakya'da yaşadıkdan sonra Mersin'e (eğitim imkânları daha iyi olduğu için) yerleşmişler. Çevre Mühendisliği bölümünü okuyor. Abisi İnşaat Mühendisliği okuyormuş fakat bir yıl önce vefat (beyin tümörü) etmiş. Abisini Mersin'e gömmüşler. Kız kardeşi de otomotiv mühendisliği okuyor. Diğer erkek kardeşi abisi vefat ettikten sonra liseyi bırakmış, şu an çalışıyor. Kendisi ve kız kardeşi bir yandan okuyor bir yandan çalışıyorlar. Mersin-*Mezitli*'de ikamet ediyorlar. Türkiye'yi tercih etmelerinin sebebi buradaki eğitim imkânlarından kaynaklı olduğunu belirtiyor. Türkiye'ye ilk yerleştiklerinde ekonomik anlamda ilk desteği ABD'deki dayısı sağlamış.

Suriye'de ortaokulu bitirmiş ve liseye hazırlanıyormuş. Türkiye'de liseyi okuyup (denklik alarak) bitirmiş. Türkçe, Arapça biliyor. Çok az da İngilizce bildiğini

belirtti. Babası 2001 yılında vefat etmiş. Annesi ev hanımı, evin geçimini bilgisayar tamircisi olarak çalışan abisi sağlıyormuş. Abisi ayrıca Suriye’de üniversiteyi kazanmış ama bir yandan devlet askere almak istediği için Suriye’den kaçmışlar. Evleri kira, 800 TL kira ödüyorlar. Özel ders vererek kısmi zamanlı çalışıyor, kız kardeşi de aynı şekilde. Küçük erkek kardeşleri ise boyacı olarak çalışıyor.

K3

22 yaşında, bekâr. *Lazkiye*’den dört buçuk yıl önce (2014) Türkiye’ye gelmişler. Turizm Rehberliği (4. Sınıf) okuyor. Arapça, İngilizce, Türkçe ve biraz Almanca biliyor. Kendini önce insan sonra *ateist* ve *biseksüel* olarak tanımlıyor. Öğrenci ikamet (oturma) izni var. Türkçesi bir hayli iyi. Suriye’de hukuk bölümünü yarıda bırakarak Türkiye’ye gelmiş. Annesi ve babası doktor, Suriye’de yaşıyor (Türkiye’de yasal olarak aynı mesleği yapamayacakları için bir yandan gelmemişler). Lazkiye’de savaşın pek etkisinin olmadığını belirtiyor.

İlk geldiği dönem Mersin’de ablasının yanında kalıyor. Daha sonra yurttan kalıyor ve iş bulduktan sonra da ev kir alıyor. Bir abisi Almanya’da pazarlama bölümü okuyor, diğer abisi de Suriye’de tıp doktoru. Ablası Mersinde olduğu için ailesi buraya gelmesine izin vermiş. *Lübnan*’dan uçak ile Türkiye’ye gelmiş. *Mezitli*’de üniversite civarında kiralık bir evde kalıyor. Geçici işlerde çalışmış, okul dönemlerinde Suriyeli öğrencilere özel ders veriyormuş. Şu an okullar tatil olduğu için ara vermiş. Şu an sahibi Suriyeli olan bir lokantada garson olarak çalışıyor. Erasmus ile Avrupa’ya gidip orada iltica etmeyi düşünüyor.

K4

22 yaşında, bekâr. Beş yıl önce (2014) *Şam*’dan Türkiye’ye gelmiş. Ailece *TC vatandaşlığını* yeni almışlar. Suriye’de liseyi bitirdikten sonra Türkiye’ye gelip YÖS’e (Yabancı Öğrenci Sınavı) giriyor ve TÖMER kursuna gidiyor. İngilizce, Türkçe ve Arapça biliyor. İngiliz Dil Bilimi bölümünde okuyor. Babası ölüm tehditleri aldığı için terk etmişler ülkeyi. İlk önce İstanbul’da yaşayan halasının yanına gitmişler. İstanbul çok kalabalık ve zor olduğu (pahalı) için Mersin’e yerleşmişler. Diğer yandan *Arabistan* seçeneklerinin de olduğunu fakat babası 5 yıl

orada çalıştığı için artık oradan “sıkılmış” ve Türkiye’ye gelmişler.

Türkiye’de Suriyeli çok fazla arkadaşı olduğu için ilk süreçte çok yardımcı olmuşlar. Geldiklerinden beri hiç Suriye’ye gidememişler, gelecek ay gideceklerini ve bundan dolayı çok heyecanlı olduğunu belirtti. YÖS, TÖMER ve TOEFL sınavlarına girmiş. Mersin’de dedesi, amcası ve onların ailesi yaşıyor, kendilerinden sonra gelmişler. **Mezitli**’de bir sitede yaşıyorlar, evleri kira. Babası Suriye’de emlakçılık yapıyormuş. Babası Arabistan’da mühendislik okumuş, ama asıl emlakçılık mesleğini yapmış. Şu an Arabistan’daki amcası ile ortaklaşa (babası Türkiye’de yaşıyor) iş yapıyorlar ve geçimlerini bu şekilde sağlıyorlar. Annesi ev hanımı, çalışmıyor.

K5

19 yaşında, bekâr ve altı yıl önce, 2013 yılında Türkiye’ye gelmiş. Özel üniversitede okuyor, İç Mimarlık 3. sınıf öğrencisi. İngilizce, Arapça, Türkçe ve çok az Fransızca (öğrenmeye devam ediyor) biliyor. Abilerinin zorla askere alınacağını, bundan dolayı ülkeyi terk ettiklerini belirtiyor. **TC vatandaşlığı almış**, ayrımcılığa uğramamak için kendini Türk olarak tanımlıyor. Ayrıca Türk akrabaları olduğunu belirtiyor. Önce **Mısır**’a gitmeyi düşünmüşler fakat babasının burada arkadaşı olduğu için buraya yerleşmeye karar vermişler. Önce **Lübnan**’a geçiyorlar, sonra deniz yolu ile Mersin’e geliyorlar. Bir abisi İstanbul’da biri de Antalya’da (daha sonra burs imkânları ile Polonya’ya gidiyor). Babası Suriye’de iktisat okumuş, bir şirkette çalışıyormuş. Ayrıca bir mağazası varmış. Üç tane de evleri varmış Suriye’de. Burada babası Türk şirketinde bakliyat dış ticaret müdürü. Annesi de makinayla bir şirket orda da dış ticaret müdürü. Annesi ve babası İngilizce ve Arapça konuşuyorlar. Mezitli’de kendilerine ait evde yaşıyorlar.

K6

20 yaşında. Türkiye’ye 6 yıl önce Halep’in Azez kasabasından gelmişler. Arapça, İngilizce ve Türkçe dillerini biliyor. Turizm bölümünde okuyor. Türk vatandaşlığını hala alamamışlar. Babası Suriye’de gümrük müşaviri olarak çalışıyormuş. Babası Türkiye’ye yaklaşık 15 yıldır seyahatler düzenliyormuş, yani Türkiye’yi tanıyor. Annesi ve hanımı, çalışmıyor. Katılımcı 13 yaşındayken ailesinden önce Türkiye’ye (Kilis) gelmiş. Suriye’de okullar kapalı olduğu için kendisi Kilis’teki amcasının

yanına gelerek eğitime devam etmek istemiş. Kaçak yollardan gelmişler, ailesi 3 ay sonra gelmiş. Akrabalarının çoğu hala Suriye’de yaşıyor. **Babasının annesi Türk**, o yüzden babasının Türkçesinin çok iyi olduğunu belirtti. Diğer yandan amcaları kendilerinden önce Türkiye’ye (şu an Antep’te yaşıyorlar) yerleşmişler. **Mezitli**’de yaşıyorlar, üç defa ev değiştirmişler. Hala kiracı olarak oturuyorlar ve 1200 TL kira ödediklerini belirtti.

K7

23 yaşında, bekâr. Beş yıl önce, 2014 yılında Türkiye’ye gelmişler. **Halep’li**. Suriye’de İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümü (son sınıf) okuyormuş. Türkiye’de Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik okuyor. İngilizce, Türkçe ve Arapça biliyor. Kardeşi fabrikada işçi olarak çalışıyor. Daha önce amcası Mersin’e yerleşmiş, onun yönlendirmesi ile buraya gelmişler. 5 kardeşler, kirada oturuyorlar. **Mezitli**’ye taşınmak istiyorlar. Babası Suriye’de gıda ürünleri dağıtımıcılığı işi yapıyormuş. Burada bazen kendisinin bazen de kardeşinin çalıştığını belirtti. Kendisinin Suriyelilere kurs veren okulda öğretmenlik yaptığını belirtti. Avustralya’da yaşayan bir akrabaları ekonomik anlamda kendilerine yardımcı oluyor. Görüşme esnasında yanında kız kardeşi de bulundu. Muhafazakâr ve ekonomik sıkıntıyı ayrımcılığın temel sebebi olarak görüyor. **Geçici Koruma** kapsamında.

K8

24 yaşında, **Afrinli**. Kendini **Kürt ve ateist** olarak tanımlıyor. Kürtçe, Arapça, İngilizce ve Türkçe biliyor. Altı yıl önce, 2013 yılında Türkiye’ye gelmiş, **TC vatandaşlığını geçen yıl almış(2018)**. Kendini kimlik anlamında insan olarak tanımlıyor. Afrin’de lise son sınıf öğrencisi olduğu dönemde IŞİD’in bölgeye yaklaşması ve Kürtleri “Müslüman olarak görmeyip” katlettikleri için buraya gelmek zorunda kalmış. Şu an Mersin **Mezitli**’de ablası ile birlikte yaşıyor, daha önce Davultepe’de yaşıyormuş. Ailesi hala Afrin’de. Bir abisi Almanya’da, biri İstanbul’da bir ablası da Avusturya’da yaşıyor. İlk geldiği dönemler internet üzerinden çeviri işi yapıyormuş. Daha sonra bir kreşte Türkçe öğretmeni olarak çalışmış. Bir dönem de bir STK’de (Suriyelilerin kurduğu bir dernek) çalıştığını belirtti. Daha önce ablası Türkiye’de yaşadığı için ilk geldiğinde ablasının yanına yerleşmiş ve hala beraber yaşıyorlar.

K9

22 yaşında, bekâr. Dört yıl önce (2015) Suriye'ye gelmişler. İngilizce, Türkçe (Türkçesi çok iyi değil, kendini iyi ifade edemedi), Arapça ve biraz Almanca biliyor. Önce *Mısır*'a gitmişler, orayı beğenmedikleri için Türkiye'ye yerleşmişler. Mersin'e geldiklerinde Türkiye'de herhangi bir akrabaları yokmuş, fakat Mersin'de babasının arkadaşları varmış. Evi babasının arkadaşı tutmuş, *Mezitli*'de oturuyorlar. Şimdiye kadar 3 ev değiştirmişler. Anne, baba ve kardeşi ile birlikte yaşıyor. Kız kardeşi turizm bölümünde okuyor. Erkek kardeşlerinden biri İspanya'da diğeri de İstanbul'da yaşıyor. Kendisi ilk önce insani ikamet almış, şu an Geçici Koruma (GK) statüsünde. Babası Suriye'de ticaret (inşaat) ile uğraşıyormuş, annesi ise ev hanımı. Babası şu an Mısır'da tekstil işi yapıyor, ekonomik durumları iyi. Kendisi Mersin'de çalışmadığını (Türkçesi iyi olmadığı için) belirtti. Bir amcası kendilerinden sonra İstanbul'a gelip yerleşmiş.

K10

Suriye'nin *Humus* şehrinden. 24 yaşında, bekâr. Altı yıl önce (2013) Türkiye'ye gelmişler. Liseyi Türkiye'de bitirip üniversiteye başlamış. İki yıl önce *TC vatandaşlığı almış*. Hem Türkmen hem de babasının şirketi olduğu için vatandaşlık aldıklarını belirtiyor. Kendini önce insan sonra Müslüman sonra Suriyeli sonra da Türkmen olarak tanımlıyor. Türkiye'ye gelmeden önce Suriye'den *Arabistan*'a gelerek orada bir yıl yaşamış. Daha sonra hava yolu ile yasal olarak Türkiye'ye gelmiş. Bir erkek kardeşi Türkiye'de doğmuş. Babası Suriye'de mühendis olarak çalışıyormuş. Türkiye'ye Mersin'e yerleşme kararını babası vermiş. Babası şu an Türkiye'de emlakçılık işi yapıyor. Ayrıca bir hayır derneğini (Şafak isminde) kurduğunu belirtti. *Mezitli*'de ikamet ediyorlar, evleri kira. Kendisi çalışmak istiyor ama babası izin vermiyor. Eflatun diye bir kurumda Arap çocuklara gönüllü olarak ders vermiş. Türkçe iyi bilmiyor, bu yüzden kısa cevaplar alabildim.

K11

23 yaşında, *Halepli*. Beş yıl önce, 2014 yılında Türkiye'ye gelmiş. Suriye'de Güzel Sanatlar bölümünde üniversite okuyormuş. Arapça, Türkçe, İngilizce, Fransızca biraz İspanyolca biliyor. Babası Suriye'de elektrik mühendisi olarak çalışıyormuş.

Annesi ise ev hanımı. Suriye'den çıktıkları dönem babası Amerika'da çalışıyormuş (2011 yılından beri) ve babası Türkiye'ye geçmelerini istemiş. Babası şu an Amerika'da yaşıyor. İki kardeşi var, okulu bitirmişler, yurt dışında yaşıyorlar. Savaştan önce her yıl Türkiye'ye bir haftalığına (Mersin, İstanbul ve Antep'e) tatil için geldiklerini söyledi. Ayrıca Mersin'de amcasının oğlu ve halası yaşadığı için buraya yerleştiklerini belirtti. **Mezitli-Çiftlikköy**'de kiracı olarak ikamet ediyorlar. Önce babası gelip evi tutuyor, sonra aile gelip yerleşiyor Mersin'e. **Büyük dedesinin Türk** olduğunu söyledi ama hala vatandaşlık almamışlar. Freelance olarak grafik tasarım işinde çalışıyor. Babası ve kardeşlerinin yurt dışından (bir abisi Almanya'da) gönderdiği para ile geçiniyorlar. Suriye'de maddi durumlarının (üç ev ve bir arabaları varmış) iyi olduğunu belirtti. Şu an Suriye'de akraba olarak sadece halası var. Türk ve Suriyelilere İngilizce özel ders veriyor.

K12

21 yaşında, bekâr. Arapça, Türkçe ve İngilizce biliyor. Dört yıl önce, 2015 yılında Türkiye'ye gelmiş. 2018 yılında (Nisan) **TC vatandaşlığı almış**. Babası mühendis olduğu için ona da vatandaşlık verilmiş. Babasından kaynaklı kardeşleri de vatandaşlık elde etmiş. Okumak için ilk başta kendisinin geldiğini, daha sonra da ailesinin geldiğini belirtti. Gıda Mühendisliği okuyor. Babasının işi **Arabistan**'da olduğu için (babası elektrik mühendisi, Arabistan'da inşaat projeleri yapıyormuş) yedi yıl orada yaşamış. Kendisi Lazkiye ve İdlip arasında bulunan bir köylü olduğunu ancak Suriye'deyken Halep'te yaşadıklarını söyledi. Aynı şekilde liseyi Arabistan'da okuyup bitirmiş. Arabistan'a 2008 yılında gitmişler, annesi bir trafik kazasında vefat etmiş. 2015 yılında Antep'te yaşayan halasının yanına geliyor. Yine aynı şekilde Arabistan'da okuyan bir arkadaşı da üniversiteye devam etmek için Türkiye'ye gelmiş. Dolayısıyla bu arkadaşının da kendisinin Türkiye'de okuması için etkisi olmuş. İlk yıl Mersin'de kuzeni ile kalmış, ikinci yıl ailesi de gelmiş Türkiye'ye. Daha önce bir STK'de (proje bazlı) çalışmış, tekrar başka bir STK'de işe başlamak için mülakata girmiş. Ailesi ile birlikte **Mezitli-Çiftlikköy**'de kiralık evde ikamet ediyorlar. Dört (3 kız 1 erkek) kardeşler. Babası şu an telefon işi yapan bir arkadaşı ile birlikte çalışıyor.

K13

20 yaşında, bekâr. Mimarlık bölümü öğrencisi. Türkiye'ye 2012 yılında gelmişler. **Halepli**, babası Suriye'de diş hekimi, annesi ise ev hanımıymış. Dört kardeşler. Arapça ve Türkçe ve çok az İngilizce biliyor. En ön planda insan kimliğinin olduğunu belirtiyor. Suriye'yi ilk terk ettiklerinde gelişen olayların kısa sürede sonuçlanacağını ve ülkelerine tekrar döneceklerini düşünmüşler. Türkiye'ye arabayla sınırdan yasal yollardan giriş yapmışlar. Kendilerinden önce Türkiye'de herhangi bir akrabası yokmuş. Suriye'deki bir evlerinde amcası oturuyormuş, diğer evi de kiraya vermişler.

Şu an Türkiye'de ailesinden kimse çalışmıyor, Suriye'den gelen kira geliri ile burada geçinmeye çalışıyorlar. Mersin'i Halep'e yakın olmasından kaynaklı tercih ettiklerini belirtiyor. Babası diş hekimi olmasına rağmen yasal olarak burada mesleğini icra edemiyor. Bir restoran açıp işletmeye çalışmış fakat iş olmayınca kapatmak zorunda kalmış. Şimdiye kadar kiracı olarak iki ev değiştirmek zorunda kalmışlar. Şu an **Mezitli**'de ikamet ediyorlar, dört kardeşler ve kardeşlerinin mutfakta yatmak zorunda (ev 2+1) kaldığını söyledi. Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasından kaynaklı Avrupa yerine burayı tercih etmişler. Kendini buraya ait hissetmiyor, ayrımcılıktan kaynaklı burada yaşamak istemiyor. Geçici Koruma kapsamında.

K14

Suriye'nin **Halep** şehrinden. Dul. 28 yaşında, bir çocuğu var. İngilizce, Arapça ve Türkçe biliyor. **Altı yıl önce Suriye'deyken eşinden boşanmış**. Üç yıl önce, 2016 yılında Türkiye'ye, sınırdan yaklaşık 10 saat yürüyerek gelmişler. Annesi ve oğlu ile birlikte yaşıyor. Babası 20 yıl önce vefat etmiş. Oğlu okula gidiyor, üçüncü sınıf şu an. Üç abisi var, biri Hatay'da ailesi birlikte yaşıyor, biri **Mısır**'da, bir tanesi de Almanya'da. Suriye'de İngiliz Dili bölümünde okuyormuş, 3. sınıftayken bırakıp Türkiye'ye gelmek zorunda kalmış. İlk geldiği dönemler Türkiye'de bir Suriye okulunda öğretmenlik yapmış. Şimdi bir şirkette İngilizce tercümanlık yapıyor, iş yeri Suriyelilere ait. Günlük sekiz saat çalışıyor (sadece pazar günü tatil) ve 1500 TL ücret alıyor. Kendilerinden önce dayısı Türkiye'ye gelmiş ve kendileri de ilk dönem bir ay dayısı ile yaşamışlar. Mersin'e ilk defa 15 yıl önce turist olarak gelmiş, burayı çok sevdiğini söylüyor. **Mezitli-Soli** tarafında kiralık bir evde ikamet ediyorlar.

Britanya'nın bir üniversitesinde online okuyor. Şuan Geçici Koruma kapsamında.

K15

24 yaşında, bekâr. **Halep**'ten Türkiye'ye beş yıl önce, 2014 yılında gelmişler. Arapça ve Türkçe biliyor, bir yandan da İngilizce öğreniyor. Suriye'de 1. sınıfta üniversiteyi bırakmak zorunda kalmış. Türkiye'de önce iki yıllık Kimya Teknolojisi okumuş ve daha sonra Kimya Mühendisliğine geçiş yapmış. Üniversite öğrencisi olduğu için **TC vatandaşlığı almış**. Geri kalan aile bireyleri GK statüsünde. Yüksek lisansını İstanbul'da yaptıktan sonra Londra'ya yerleşmek istediğini belirtti.

Babasının Suriye'de plastik fabrikası varmış, burada da aynı işyerini açmış. Türkiye'ye babasının yaptığı işin pazar şartları daha iyi olduğu için tercih etmişler. Öncesinde **Mısır**'ı da yoklamışlar. Bir ablası Mısır'da yaşıyor, terzi olarak çalışıyor. Mersin'e savaştan önce akrabalarının sık sık seyahat amaçlı geldiğini belirtti. Babasının amcasının oğlunun ve kızının kendilerinden önce Mersin'e yerleştiğini ve amcasının oğlunun kendilerine yardımcı (Türkçe biliyor) olduğunu söylüyor. **Mezitli**'de üniversite caddesinde oturuyorlar. Babası işinden dolayı çoğunlukla **Arabistan**'da bulunuyor. Bir abisi de İstanbul'da yaşıyor, Mersinde iki kardeşi ve annesi ile birlikte yaşıyorlar.

K16

24 yaşında, bekâr. Türkiye'ye dört yıl önce, 2015 yılında sınırdan kaçak yollarla gelmiş. **TC vatandaşlığı almış**. Kaygılarından kaynaklı okuduğu bölümü belirtmedi. Arapça, Türkçe ve İngilizce biliyor. Suriye'de babası vergi dairesinde annesi ise ilkokulda müdür olarak görev yapıyorlarmış. Kardeşini askere almasınlar diye Suriye'den ayrılmak zorunda kalmışlar. Diğer yandan ayrılışlarının en önemli sebeplerinden birinin **eğitim** olduğunu belirtiyor. Babasının arkadaşı (Türk) burada evi tuttuktan sonra gelmişler. Kendisi çalışıyor, ilkokuldaki öğrencilere özel ders veriyor. Ayrıca bir kreşte (Türk) İngilizce öğretmeni olarak çalışmış. **Mezitli**'de ikamet ediyor, oturdukları **evi** yurt dışındaki dayıları ile birlikte **satın almışlar**.

K17

20 yaşında, bekâr. 2012 yılında, yaklaşık yedi yıl önce **Halep**'ten Türkiye'ye gelmişler. Arapça, Türkçe ve İngilizce biliyor. Suriye'deyken Babası mühendis, annesi diş doktoruymuş. İlk olarak uzun süredir İstanbul'da yaşayan halalarının (Türkiyeli bir yurttaş ile evli) yanına yerleşmişler. İstanbul kalabalık ve pahalı bir şehir olduğu için Mersin'e yerleşmişler. **Mezitli**'de kiralık evde ikamet ediyorlar. İki abisi var; biri Suriye'de eczalık okuyormuş, buraya gelince bırakmak zorunda kalmış. Babasının Suriye'de cips fabrikası varmış, şu an orayı bir arkadaşı çalıştırmaya devam ediyor. Oradan gelen para ile geçinmeye çalışıyorlar. Diğer abisi Türkçe öğretmeni olarak kısmi zamanlı çalışıyor. Kendisi ve ailesi hala Geçici Koruma (GK) statüsünde. Kendisi Türkiye'de güvende hissetmediğini ve Suriye'ye döneceğini (hayat şartları uygun hale gelince) belirtiyor.

K18

22 yaşında, bekâr. Biyomedikal mühendisliği okuyor. Altı yıl önce, 2013 yılında **Lazkiye**'den Türkiye'ye sınırdan gelmişler. Arapça, Türkçe ve biraz İngilizce biliyor. Babası Suriye'de demir tüccarı (tornacı) olarak çalışıyormuş. Annesi ise bir dönem öğretmenlik yapmış, şu an çalışmıyor. Babası şimdi Türkiye'de taksicilik (enformel olarak) yapıyor. Lazkiye'de ciddi bir çatışma olmadığını, daha çok muhaliflere yönelik baskıların olduğunu belirtiyor. Babasının muhalif olduğunu düşündükleri için Suriye'de 5 ay hapiste kalmış. Kefaletle serbest kaldıktan sonra Türkiye'ye gelmişler.

Türkiye Suriye'ye yakın olduğu için gelmeye karar vermişler. Ayrıca halası Mersin'de olduğu için buraya yerleşmeye karar vermişler. Ayrıca Mersin'in ucuz ve uygun olduğunu belirtiyor. Üç kardeşi var, Mersin'de okula devam ediyorlar. Halası dışında ev sahibi ve komşularının ilk süreçte kendilerine çok yardımcı olduğunu söylüyor. İlk geldikleri dönem Davultepe'de (Mezitli'nin daha batısında merkeze biraz uzak olan eski belde, şu an büyükşehir yasasından dolayı mahalle oldu) ev kiralayıp ikamet etmişler. Uzak olduğu için Davultepe'den taşınmışlar, şu an **Mezitli**'de kiralık bir evde ikamet ediyorlar. Kendisine ve üniversite okuyan kardeşine (su ürünleri mühendisliği) bir yıl önce **TC vatandaşlığı verilmiş**. Ailenin diğer bireyleri hala GK statüsünde. Kendisini hiçbir yere ait hissetmediğini,

Suriye'ye geri dönme konusunda kararsız olduğunu belirtiyor.

K19

Suriye'nin **Humus** bölgesinden. 25 yaşında, bekâr. İngiliz Dili bölümü öğrencisi. Arapça, İngilizce ve Türkçe dillerini biliyor. Türkiye'ye tam olarak 5 yıl önce, 2014 yılında gelmişler. Babası **S. Arabistan**'da mühendis olarak çalıştığı için (annesi Suriye'de ev hanımı) Suriye'de savaş başlayınca 2011 yılında S. Arabistan'a gitmiş. Dört yıl boyunca orada yaşayarak liseyi bitirmiş. Liseyi bitirdikten sonra S. Arabistan'da üniversite okuma imkânı olmadığı için Türkiye'ye gelmeye karar vermişler. Ayrıca üç tane erkek kardeşi olduğunu ve bunların askere alınma ihtimalinden dolayı annesinin çok korktuğunu, bundan dolayı Suriye'yi terk ettiklerini belirtiyor. Önce babası gelerek yaşam şartları için araştırma (Antep ve İstanbul'a da gitmiş ama Mersin'i beğenmiş) yapmış. İlk başta özel üniversiteye başlamış, sonra üniversite kapanınca sınav ile devlet üniversitesine yerleşmiş. Abisi **Ürdün**'de mimarlık okumuş, ikinci kardeşi Kıbrıs'ta diş hekimliği okuyor. Diğer kardeşi liseye devam ediyor. Babasının Mersin'de mermer fabrikası var. **Mezitli**'de satın aldıkları bir evde ikamet ediyorlar. Babası Türkiye'de yatırım yaptığı için **TC vatandaşlığı** almışlar. İlk geldikleri dönem ise ikamet (oturma) izni sahibi olduklarını belirtiyor. Suriye'den üç ay sonra geri döneceklerini düşünerek ayrılmışlar.

K20

21 yaşında, bekâr. Suriye'nin **Halep** kentinden 2013 yılında Türkiye'ye gelmişler. Sınırdan pasaport ile yasal yollardan giriş yapmışlar. Arapça, Türkçe ve orta düzeyde İngilizce biliyor. Türk dili bölümünde okuyor. Akdeniz anemisi hastalığı var. Babası Suriye'de kasaplık yapıyormuş, annesi ise ev hanımı. Türkiye'ye gelme nedenlerinin hem en yakın ülke olmasından dolayı hem de teyze, dayı, nene ve dedesinin burada olmasından kaynaklı olduğunu söylüyor. Kilis'ten otobüsle direkt Mersin'e geçmişler. Babası üç yıl önce annesinden boşanarak tekrar Halep'e geri dönmüş. Kendisi ile birlikte 5 kardeşler. Abisi Almanya'da yaşıyor. Diğer kardeşleri ise kendisinden küçük. Geçimlerini dayılarının yaptığı ekonomik yardımlarla karşıladıklarını belirtti. Ayrıca kendisi okuduğu süreçte burs aldığını söylüyor. **Mezitli**'de kiraladıkları bir evde ikamet ediyorlar. Şu an Geçici Koruma statüsünde.

Diğer yandan İngiltere'ye yaptıkları başvurudan olumlu yanıt gelmiş, yakında oraya yerleşeceklerini belirtti. Ayrıca annesi de İngiltere'de yaşayan biri ile yeni bir evlilik yapmış.

EK-3 Görüşme Yönergesi

(Sosyal Dışlanmayı Anlamaya Yönelik Genel Sorular)

1. Genel kişisel özellikler (Cinsiyet, Yaş, Medeni hal, Geliş yılı, Öğrenim Durumu, Bildiği Diller, Sağlık Durumu- Engellilik hali) Suriye’de ne iş yapıyordunuz?
2. Kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz? (etnik kimlik, dinsel kimlik- cinsiyet kimliği vb.)
3. Buraya geliş hikâyenizi biraz anlatır mısınız?
4. Türkiye’de dayanışma kültürü sizce nasıl? Buraya ilk geldiğinizde size kim yardımcı oldu?
5. Göçten sonra Türkiye’de bir kadın olarak ne gibi zorluklar yaşadınız?
6. Suriye’den Türkiye’ye göç etmiş bir kadın olarak Türkiye’de ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz, hissediyor musunuz? (Okulda, hastanede, mahallede, kafe)
7. İnsanlar (arkadaşlar- komşular) Suriye’den göç ettiniz diye sizi suçluyor mu? (Sürekli kendinizi anlatmak durumunda kalıyor musunuz?)
8. Mersin’e (mahallenize) nasıl yerleştiniz? (Tanıdık aracılığıyla ya da il göç idaresinin uydu şehirlere yönlendirmesi?)
9. Eviniz kira mı? Nasıl bir evde kalıyorsunuz? Kimlerle kalıyorsunuz?
10. Mahalleye yerleşirken Suriyeli olduğunuz için sorun yaşadınız mı? (Kiralık ev bulmak konusunda vb.)
11. Türkiye’de kendinizi savunmasız (çaresiz) hissettiğiniz herhangi bir şeyle karşılaştınız mı?
12. Devlet (resmi) kurumlarda hiç size yönelik olumsuz bir şeyle karşılaştınız mı? (hastane, okul, göç idaresi)
13. Burası ile Suriye’yi karşılaştırdığımızda (oturduğunuz ev ve mahalle ile Suriye’de oturduğunuz ev ve mahalle arasında Ya da burada okuduğunuz okul ile Suriye’deki okul arasında ne gibi fark var) ne gibi farklar var? (Yaşam standartları açısından)

14. Alışverişinizi yaparken genelde nereden yaparsınız? Neden? (Suriyeli bakkal, pazar)
15. Türkiye'ye (mahalleye) göç ettiğiniz ilk zaman ile şimdiye baktığınızda Türkiyeliler ile olan (komşuluk) ilişkilerinizde neler değişti? (daha önce size karşı önyargılı olduğunu söyleyen insanlar oldu mu? Ancak tanıştıktan sonra düşüncelerinin değiştiğini söyleyen insanlar?)
16. Burada çalışıyor musunuz? İş ararken hangi zorluklar ile karşılaşıyorsunuz?
17. Türkiye'ye geldiğinizden beri geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
18. "Suriyeliler geldi işimizi elimizden aldı" ya da Sizin "sürekli devletten yardım aldığınız ve bu şekilde geçiminizi sağladığınız" yönünde çeşitli söylentiler var. Bunun hakkında ne düşünüyorsunuz, sizce neyden kaynaklanıyor? Bu söylentiler size ne hissettiriyor?
19. (Çalışıyorsa) Çalıştığınız yerde problem yaşadınız mı? Türkiyeli çalışanlar sizi dışlayıcı davranıyor mu?
20. Suriye'den göç etmiş bir kadın olmanın iş bulmanızı etkilediğini etkileyeceğini düşünüyor musunuz?
21. Suriyeliler ya da Suriyeli kadınlar Türkiye'de genellikle ne tür işlerde ve ne koşullarda çalışıyor? Şahit olduğunuz ya da deneyimlediğiniz kadarıyla anlatır mısınız?
22. Türkiye'de giderek hissedilen ekonomik kriz sizin yerel halkla olan ilişkilerinizi etkiliyor mu?
Kimlik alma sürecinde sıkıntı yaşadınız mı?
23. Geçici koruma statüsünde olmanızın size sağladığı hakları biliyor musunuz?
Sizce bunlar yeterli mi?
24. Geçici koruma statüsünün olumlu ve olumsuz yönleri neler?
25. Göçle birlikte Suriye'deki yasal haklarınız ile buradaki yasal haklarınız arasında ne gibi değişiklikler oldu? Burada yasaların sizi koruduğunu düşünüyor musunuz?
26. Başka bir ile gitmeniz için göç idaresinden yol izni almanız gerekiyor. Bu kısıtlamayı nasıl yorumluyorsunuz?
27. Herhangi bir Avrupa ülkesine gidebilmiş olsaydınız haklar bağlamında bir değişiklik olacak mıydı?

28. Türkiye’de Suriyelilere yönelik politikalar sizi yeterince koruyor mu?
29. Suriyeli bir kadın olarak Türkiye’ye geldikten sonra hayatınızda kültürel anlamda neler değişti?
30. Göçten sonra dini ibadetlerinizi istediğiniz gibi yerine getirebiliyor musunuz? Bu konuda sizi yadırgadıklarını düşünüyor musunuz?
31. Giyim kuşamınızdan ya da dilinizden dolayı ayrımcı ya da dışlayıcı davranışlarla karşılaşılıyor musunuz?
32. Suriyeli kimliğini saklamak istediğin zamanlar oldu mu?
33. Türkiyeli arkadaşlarımız ve komşularınızla etkinliklere (sosyal- kültürel) gider misiniz? (düğün, cenaze, piknik, gün, dini sohbetler) Onlar sizin kültürel etkinliklerinize katılır mı? (Düğün, Kına vb.)
34. Kadınların durumu ile ilgili Türkiye ve Suriye’yi kıyaslayabilir misiniz? (Ev işlerinin paylaşılması, çalışma hayatı, sosyal hayat, giyim kuşam vb.)
35. Suriyeli kadınlar Türkiyeli erkeklerle ya da Suriyeli erkekler Türkiyeli kadınlarla evlenir mi? Bu tür karma evlilikler ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
36. Suriye’deki gündelik hayatınızla buradaki arasında farklar var mı? Özellikle kurduğunuz ilişki bakımından ne gibi farklar görüyorsunuz?
37. Kendini burada güvende hissediyor musun? (Sözel, fiziksel, psikolojik, ekonomik şiddet)
38. Sosyal medya kullanıyor musunuz? (facebook, instegram) Sosyal medyada size yönelik ayrımcı bir dil kullanılıyor mu?
39. Suriyeli sığınmacılara dönük haberler konusunda ne düşünüyorsunuz?
40. Bu göç süreci size ne öğretti?
41. Kendini buraya ait hissediyor musun?

Ekleme istedikleriniz.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Günay Şahin

Uyruğu: T.C

Doğum Tarihi ve Yeri: 04.02.1990/ Malatya

e-posta: sahingunay44@gmail.com

Eğitim Bilgileri

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi (Sosyoloji)	2014
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi (Sosyoloji)	2020

Yabancı Dil Bilgisi

Yabancı Dil: İngilizce ÜDS (...) TEOFL (...) EILTS (...) Diğer (X)
Almanca (A1) Diğer (X)